

De leeftijdsgrenzen in het strafrecht

Het wetsvoorstel van De Roon: een zegen of een deceptie?

Masterscriptie Nederlands recht, accent strafrecht

Inga van der Bijl

ANR: 814893

Universiteit van Tilburg, 23 september 2010

Examencommissie: Prof. mr. P. Vlaardingerbroek

Mw. mr. V.M. Smits

Voorwoord

Na zeven mooie jaren is er een einde gekomen aan mijn studententijd. Vanaf jongs af aan heb ik het idee gehad de advocatuur in te gaan. Over mijn studiekeus heb ik dan ook niet lang na hoeven denken, het werd sowieso rechten. Ik heb er vrijwel nooit spijt van gehad (op een enkel wanhopig moment in mijn eerste jaar na), maar vooral plezier. Vanwege het werk van mijn moeder was ik vanaf het begin af aan enthousiast over het strafrecht, mijn afstudeerrichting was daardoor vanaf het begin van mijn studie al duidelijk.

Zonder mijn ouders was mijn fantastische studententijd nooit mogelijk geweest. Ik wil ze dan ook bedanken voor de tijd die ze me gegund hebben om me niet alleen wetenschappelijk maar ook sociaal te ontwikkelen. Ze hebben altijd achter mijn keuzes gestaan en mij daar ook financieel bij gesteund. Daarnaast wil ik dispuut Sorriso en mijn vriendinnen en vrienden bedanken voor de heerlijke tijd die ik met ze heb gehad, zonder jullie was het allemaal een stuk minder leuk geweest! Natuurlijk wil ik ook Sander bedanken voor al zijn liefde en steun, maar ook voor zijn gezelligheid en bemoedigende woorden (die vaak ook irritant waren haha). Ik hoop dat we het de rest van ons leven zo mooi hebben samen!

Ten slotte wil ik prof. mr. Vlaardingerbroek en Mw. Mr. Smits bedanken. Prof. mr. Vlaardingerbroek voor zijn begeleiding bij het schrijven van mijn scriptie, en daarbij zijn handige tips. Mw. mr. Smits voor de tijd die zij heeft willen vrijmaken om mijn tweede lezer te zijn.

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	6
1 De leeftijdsgrenzen in het jeugdstrafrecht door de eeuwen heen	8
1.1 De leeftijdsgrenzen tot 1901	8
1.2 De leeftijdsgrenzen in de twintigste eeuw	9
1.2.1 De kindervetten	9
1.2.2 De kinderrechter.....	10
1.2.3 De Commissie Overwater	11
1.2.4 De Commissie Wiarda	12
1.2.5 De Commissie Anneveldt	12
2 Wet en literatuur over de leeftijdsgrenzen in het strafrecht	15
2.1 De strafrechtelijke ondergrens.....	15
2.1.1 De ondergrens	15
2.1.2 De STOP-reactie voor twaalfminners	17
2.1.3 Een nieuwe aanpak voor twaalfminners.....	18
2.1.4 Het IVRK.....	18
2.2 De hoofdregel	19
2.2.1 Twaalf- tot achttienjarigen	19
2.2.2 Speciale preventie in het jeugdstrafrecht	20
2.2.3 Dwangmiddelen voor twaalf- tot achttienjarigen.....	21
2.3 De flexibele strafrechtelijke bovengrens met betrekking tot zestien- en zeventienjarigen..	21
2.3.1 De criteria voor toepassing van artikel 77b Sr	21
2.3.2 Een exceptie op de hoofdregel.....	23
2.3.3 De motivering bij toepassing van artikel 77b Sr	24
2.3.4 Het advies voor toepassing van artikel 77b Sr	25
2.4 De flexibele strafrechtelijke bovengrens met betrekking tot achttien-, negentien-, en twintigjarigen	26
2.4.1 De criteria voor toepassing van artikel 77c Sr	26
2.4.2 Geringe toepassing van artikel 77c Sr.....	26
2.4.3 De motivering bij toepassing van artikel 77c Sr	27
2.4.4 Het advies voor het toepassen van artikel 77c Sr.....	27
2.5 Standpunten in de literatuur over de leeftijdsgrenzen in het strafrecht.....	28
2.5.1 Het opheffen van de strafrechtelijke ondergrens.....	28

2.5.2	Het verhogen van de strafrechtelijke ondergrens	29
2.5.3	Een afzonderlijk adolescentenstrafrecht.....	30
2.6	Tussenconclusie.....	34
3	Het wetsvoorstel van De Roon.....	35
3.1	Wetsvoorstel de Roon.....	35
3.1.1.	De aanleiding voor het wetsvoorstel	35
3.1.2	Het wetsvoorstel.....	36
3.2	Tussenconclusie.....	36
4	Het wetsvoorstel bezien vanuit de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit en internationale regels en verdragen	37
4.1	Twaalfminners en criminaliteit.....	37
4.1.1	Criminaliteit onder twaalfminners in 1994-1995	38
4.1.2	Criminaliteit onder twaalfminners in 2006-2007	39
4.2	Strafrechtelijk minderjarigen en criminaliteit.....	41
4.2.1	Geregistreerde jeugdcriminaliteit	42
4.2.2	Zelfrapportage	45
4.2.3	De ernst en frequentie van de delicten	47
4.2.4	Recidive	50
4.3	Regels en verdragen.....	52
4.3.1	De Beijng Rules	52
4.3.2	Het IVRK.....	53
4.3.3	EHRM V. v. United Kingdom en T. v. United Kingdom	55
4.3.4	Het Comité inzake de Rechten van het Kind	56
4.3.5	Rapport van de Europese Commissaris voor Mensenrechten	58
4.3.6	De grenzen in Europa.....	60
4.3.7	Sancties onder de strafrechtelijke ondergrens	61
4.4	Tussenconclusie.....	61
5	De ontwikkeling van adolescenten.....	63
5.1	De ontwikkeling in de adolescentie.....	63
5.1.1	Adolescentie.....	63
5.1.2	De toename in cognitieve vaardigheden en de ontwikkeling van emoties in de adolescentie	64
5.1.3	De sociale ontwikkeling van adolescenten.....	66
5.2	Ontwikkeling delictgedrag bij adolescenten.....	67
5.2.1	Risicofactoren	67
5.2.2	Gezinsfactoren bij delinquente adolescenten	68

5.2.3	De invloed van leeftijdsgenoten en de school op delinquente adolescenten.....	69
5.2.4	De invloed van de buurt op delinquente adolescenten	71
5.2.5	Stoornissen bij delinquente adolescenten.....	71
5.2.6	Jeugdige veelplegers	73
5.3	Straffen of behandelen?	75
5.4	Het samengaan van civiel- en jeugdstrafrecht binnen de rechterlijke macht.....	78
5.5	Wetsvoorstel De Roon.....	81
5.5.1	Het verlagen van de leeftijdsgrens naar tien jaar	81
5.5.2	De toepassing van artikel 77b op veertien- en vijftienjarigen en het verlagen van de strafrechtelijke bovengrens naar zestien jaar.....	84
5.6	Tussenconclusie.....	87
6	Rechtsvergelijking	88
6.1	België en Nederland	88
6.1.1	De geschiedenis van het jeugdstrafrecht in België en Nederland	88
6.1.2	De ondergrens in België en Nederland	92
6.1.3	Jeugdbeschermingsrecht en jeugdstrafrecht voor jeugdigen van twaalf tot achttien jaar	93
6.1.4	De flexibele strafrechtelijke onder- en bovengrens.....	99
6.2	Duitsland en Nederland	101
6.2.1	De geschiedenis van het jeugdstrafrecht in Duitsland en Nederland	101
6.2.2	De strafrechtelijke ondergrens in Duitsland en Nederland.....	103
6.2.3	Jeugdstrafrecht voor jongeren van veertien tot achttien jaar en van twaalf tot achttien jaar	104
6.2.4	Jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen van achttien tot eenentwintig jaar.....	108
6.3	Tussenconclusie.....	109
7	Aanbevelingen.....	111
7.1	De strafrechtelijke ondergrens.....	111
7.2	De hoofdregel	113
7.3	De strafrechtelijke bovengrens	114
	Conclusie	116
	Literatuurlijst.....	117

Inleiding

In de media komt vaak naar voren dat men in Nederland vindt dat er te laag gestraft wordt. De jeugd zou harder aangepakt moeten worden vanwege de verharding die er bij hun opgetreden is. Deze discussie laait helemaal op als jonge kinderen die nog niet strafrechtelijk aansprakelijk zijn ernstige delicten plegen. Dit was bijvoorbeeld in 1998 in Lelystad het geval. Hierbij waren twee negenjarige jongens betrokken bij de verdrinkingsdood van een driejarig meisje. De gemoeederen laaide ook op toen de zaak van twee Engelse tienjarige jongens bij het EHRM terecht kwam, en daar de vraag gesteld werd of een strafrechtelijke ondergrens van tien jaar te laag was. Het nadeel van de rol die de media hierin speelt is dat vaak alleen de meest opvallende, ernstige en uitzonderlijke gevallen vermeld worden. De veel vaker voorkomende lichte gevallen komen niet aan de orde. Hierdoor wordt een bepaald beeld van jeugdcriminaliteit gevormd die niet correct is. Als reactie op deze mediaberichten ontstaan er een hoop ideeën over de leeftijdsgrenzen in het strafrecht. Zowel in de literatuur als bij de regering. Dit heeft zelfs uitgemondd tot een wetsvoorstel om de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te verlagen. Hierover zal deze scriptie dan ook gaan. De vraag die hierbij centraal zal staan is:

Welk effect heeft het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht op het delinquente gedrag van jeugdigen, en hoe verhoudt deze verlaging zich tot de internationale verdragen en regels met betrekking tot het kind en zijn ontwikkeling?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal ik in hoofdstuk 1 bekijken waarom de leeftijdsgrenzen in het strafrecht zijn ingevoerd en welke gedachten er achter deze specifieke grenzen zaten. Daarna zal ik in hoofdstuk 2 bekijken hoe de leeftijdsgrenzen er nu uitzien en of de gedachtegang erachter nog steeds dezelfde is. Daarbij komen ook de regels en wetten ter sprake die hierbij van belang zijn. In hoofdstuk 3 zal ik het wetsvoorstel van de Roon bespreken, hierdoor wordt duidelijk waarom hij de leeftijdsgrenzen in het strafrecht wil verlagen en hoe hij dit wil doen. In hoofdstuk 4 zal ik bekijken hoe de jeugdcriminaliteit door de jaren heen ontwikkeld is en of het hierdoor nodig is om de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te verlagen, ook komt in dit hoofdstuk aan bod hoe de verlaging van de leeftijdsgrenzen zich verhoudt tot de internationale regels en verdragen. In hoofdstuk 5 zal ik aan de hand van de ontwikkeling van het kind bekijken of straffen preventief werkt en of straffen het juiste effect heeft op het kind, aan de hand daarvan zal ik bepalen of de leeftijdsgrenzen in het strafrecht verlaagd zouden moeten

worden. In hoofdstuk 6 zal ik een vergelijking maken met het Belgische en Duitse jeugdrecht om te weten te komen op welke leeftijden de leeftijdsgrenzen in het strafrecht gesteld zijn en om te kijken of wij hier iets van kunnen leren. Als laatste zal ik in hoofdstuk 7 naar aanleiding van de uitkomsten van de voorgaande hoofdstukken aanbevelingen doen omtrent de leeftijdsgrenzen in het strafrecht.

1 De leeftijdsgrenzen in het jeugdstrafrecht door de eeuwen heen

Voordat wordt ingegaan op de huidige werking van de leeftijdsgrenzen is het van belang om te weten waarom de leeftijdsgrenzen zijn ingevoerd en welke gedachten er achter de specifieke grenzen zaten. Door eerst in te gaan op de keuzes die de afgelopen eeuwen zijn gemaakt om bepaalde leeftijdsgrenzen in te voeren wordt duidelijker waarom de leeftijdsgrenzen die wij kennen zijn zoals ze nu zijn. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op het ontstaan van de leeftijdsgrenzen en het idee erachter.

1.1 De leeftijdsgrenzen tot 1901

Leeftijdsgrenzen in het recht bestaan al eeuwen. Al in de Romeinse tijd werden kinderen onder de zeven jaar ontoerekeningsvatbaar beschouwd, terwijl in de vijfde eeuw de strafrechtelijke grens op twaalf jaar lag. In de eeuwen daarna schommelde de ondergrens tussen de tien en veertien jaar, totdat op 1 februari 1809 het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland in werking trad. Hierin werden drie leeftijdsgroepen onderscheiden: onder de twaalf jaar bestond volstreekte straffeloosheid, tussen de twaalf en vijftien jaar kon tuchtiging door opsluiting voor maximaal twee maanden worden opgelegd en voor vijftien tot achttienjarigen kon de rechter naar omstandigheden een lichtere straf dan die voor personen boven de achttien jaar opleggen.¹ Het land werd echter twee jaar later bezet door Frankrijk waardoor de Code Pénal van toepassing werd. Hierdoor zag het er voor de jeugdigen geheel anders uit, want de ondergrens van twaalf jaar verdween en vanaf toen werd er gekeken of de jeugdige, die jonger was dan zestien jaar, bij het plegen van het delict over het oordeel des onderscheids beschikte. De rechter moest nagaan of het kind de gevolgen van het feit had kunnen inzien en of het voldoende ontwikkeld was om het strafbare karakter ervan te beseffen.² Achtte de rechter dit oordeel aanwezig, dan legde hij een van de gewone - ook voor zestien jaar en ouder geldende - straffen op; maar het maximum van de straf diende een derde lager te zijn dan het maximum dat de wet voor het betreffende delict voor volwassenen mogelijk maakte.³ Vond de rechter dat dit oordeel niet aanwezig was, dan werd de jeugdige in een opvoedingsgesticht geplaatst of kon hij weer terug naar zijn ouders. Enkele volstrekt onaanvaardbare vonnissen zijn in die tijd op basis van dit systeem geweest,

¹ De Jonge & van der Linde 2007, p. 56.

² Van Vliet 2000, p. 527.

³ Doek & Vlaardingerbroek 2006, p. 417.

onder meer in de jaren zestig van de vorige eeuw een vonnis van de Rechtbank te Goes, waarbij twee kinderen, Maria en Geertje Bek, oud negen en vijf jaar, wegens diefstal onder verzwarende omstandigheden werden veroordeeld tot zeven en een half jaar gevangenisstraf.⁴ Hier kwam een einde aan toen in 1886 het Wetboek van Strafrecht werd ingevoerd, waarin werd bepaald dat de strafrechtelijke ondergrens lag op tien jaar. Volgens de Memorie van Toelichting bij de wet zou op heldere en overtuigende wijze zijn aangetoond ‘dat bij kinderen onder de tien of twaalf jaar normaal van geen eigenlijke vrije wilsbepaling, van geen juist inzicht in hetgeen goed of kwaad, geoorloofd of ongeoorloofd, recht of onrecht is, also van geen strafrechtelijke toerekeningsvatbaarheid, van geen oordeel des onderscheids de rede kan zijn’.⁵ De grens van tien jaar werd gekozen vanwege veiligheidsoverwegingen. Het oordeel des onderscheids werd nog steeds toegepast, alleen dan op tien- tot zestienjarigen. Werd het oordeel aanwezig geacht, dan werd de jeugdige naar het commune strafrecht berecht. Ook hier werd de maximale straf die op het delict stond met een derde verminderd. Deze algemene vermindering van strafbaarheid was in de wet opgenomen met het oog op het gebrek aan kennis en ervaring, en de nog onvolkomen rijpheid des oordeels bij tien- tot zestienjarigen.⁶ Werd het oordeel niet aanwezig geacht dan kon de jeugdige tot zijn achttiende in een opvoedingsinrichting geplaatst worden. Tevens kon een kind dat jonger was dan tien jaar indien het zich schuldig had gemaakt aan bedelarij, landloperij of een misdrijf waar een gevangenisstraf op stond, op vordering van het Openbaar Ministerie tot het achttiende levensjaar door de burgerlijke rechter in een rijksopvoedingsgesticht geplaatst worden.⁷

1.2 De leeftijdsgrenzen in de twintigste eeuw

1.2.1 De kindervetten

In 1901 kwamen drie Kinderwetten, een strafrechtelijke, een civielrechtelijke en de Kinderbeginselenwet, tot stand. Deze wetten zijn tot stand gekomen met het idee dat het kind meer bijzonder de aandacht en de zorg van de wetgever eist, omdat het zedelijk bewustzijn van het kind nog evenals lichaam en geest in wording is en vatbaar voor zowel ontarding als voor

⁴ *Gouda Quint Wetboek van Strafrecht*, Titel VIII A. Bijzondere bepalingen voor jeugdige personen, p.

⁵ Bol 1991, p. 7.

⁶ Bol 1991, p. 18.

⁷ Art. 38 en 39 oud Wetboek van Strafrecht.

gezonde ontwikkeling.⁸ De Memorie van Toelichting geeft aan dat er een leeftijdsgrens is waarop het zedelijk bewustzijn zo weinig ontwikkeld is, en het onderscheidingsvermogen zo gering is dat de leiding alleen aan de ouders of voogden kan worden toevertrouwd, maar toch zijn daarentegen gevallen aan te wijzen van zeer vroegtijdige en abnormale rijpheid.⁹ Hierdoor is ervoor gekozen om de strafrechtelijke ondergrens van tien jaar te laten varen en te vertrouwen op de wijsheid van de rechter. Het gevaar bij deze beslissing was dat er wederom uitspraken kwamen zoals tegen de twee zusjes, van negen en vijf jaar, te Goes. De minister wees hierbij op de omstandigheid, dat het grote bezwaar tegen het vroegtijdig straffen der jeugd zich bij de nieuwe regeling niet zal doen gevoelen, waar voor jeugdige beklaagden bepaalde kinderstraffen worden gegeven en een dwangopvoeding bij kinderen van zeer jeugdige leeftijd dikwijls uitstekende resultaten zal geven.¹⁰ Hierdoor verdween het oordeel des onderscheids uit de wet. De strafrechtelijke bovengrens van zestien werd verhoogd naar achttien jaar. Deze verschuiving werd verdedigd met het argument dat juist de zestien- tot achttienjarige leeftijd voor kinderen een kritisch tijdperk is, waarin zij in een zeer labiele toestand verkeren die zorgvuldig toezicht vereist.¹¹ Meermalen werd tegen deze verhoging de opmerking gemaakt dat er op een leeftijd van zestien tot achttien jaar jeugdige personen gevonden worden, die onder de gevaarlijkste individuen gerangschikt kunnen worden, en als vechters en snijderbazen niet meer in een tuchtschool of opvoedingsgesticht thuis horen.¹² Hier kwam een amendement aan tegemoet waarin stond dat zestien- en zeventienjarigen naar het commune strafrecht konden worden berecht indien hun persoonlijkheid dit eiste.

1.2.2 De kinderrechter

Mede dankzij Amerikaanse invloeden werd in 1922 een speciale rechter voor jeugdigen geïntroduceerd, de kinderrechter. De invoering van deze rechter is een logisch gevolg op eerdere ontwikkelingen, in de negentiende eeuw werd immers met toenemende mate erkend dat kinderen en volwassenen van elkaar verschilden en daarom niet aan dezelfde behandeling konden worden onderworpen.¹³ Jeugdigen moesten juist beschermd worden tegen de invloed die volwassenen

⁸ De Vries & van Tricht 1905, p. 6.

⁹ De Vries & van Tricht 1905, p. 8.

¹⁰ De Vries & van Tricht 1905, p. 8.

¹¹ Bol 1991, p. 19.

¹² De Vries & van Tricht 1905, p. 15.

¹³ Bac 1998, p. 79.

over ze kunnen hebben. De invoering hing dan ook nauw samen met het ontstaan van de ondertoezichtstelling. Deze nieuwe maatregel diende een einde te maken aan de tot dan toe bestaande keuze tussen ofwel het (vrijwel) verbreken van de band met de natuurlijke opvoeders, ofwel het achterwege laten van maatregelen.¹⁴ De voorkeur was dan ook om dit te leggen in de handen van een lenig, vlug werkend, gemakkelijk toegankelijk rechterlijk orgaan, dat voortdurend op de hoogte is en blijft van het kind en het gezin, waartoe het behoort.¹⁵ Hierdoor gingen er geluiden op om ook jeugdstrafzaken door de kinderrechter te laten behandelen. Deze kinderrechter moest als psycholoog en pedagoog beslissen welke behandeling het beste voor het kind zou zijn, waardoor hij een betere toekomst tegemoet zou gaan waarin hij zich ver van misdaad zou houden.¹⁶ Het beslissende doel van het jeugdstrafrecht was de speciale preventie, de reguliere rechter werd niet geschikt geacht om deze bijzondere procedure op zich te kunnen nemen.¹⁷ Hierdoor ontstond de kinderrechter in jeugdstrafzaken.

1.2.3 De Commissie Overwater

De minister van Justitie stelde in 1948 de commissie Overwater in die een antwoord moest geven op de vraag hoe het jeugdstrafrecht zich verder zou moeten ontwikkelen. In 1951 bracht deze commissie zijn rapport uit waarin werd voorgesteld om weer een strafrechtelijke ondergrens in te voeren, deze werd vastgesteld op twaalf jaar. De reden hierachter was dat bij twaalfminners van toerekeningsvatbaarheid in de zin van de strafwet niet of nauwelijks sprake zal zijn, terwijl strafvervolgning ten aanzien van hen een te zwaarwichtig middel is, waarvan de strekking buiten hun bevatting ligt en met het oog op het te beschermen belang ook niet noodzakelijk is. Ten aanzien van deze kinderen kan men met de mogelijkheden van het burgerlijke recht voldoende bereiken.¹⁸ Dit zorgde voor zowel discussie in de Eerste en Tweede Kamer als in de literatuur, maar uiteindelijk is het op 9 november 1961 wet geworden. Volgens de Memorie van Toelichting kan de bepaling beschouwd worden als een wettelijk niet-weerlegbaar vermoeden van niet-toerekeningsvatbaarheid op grond van de jeugdige leeftijd. Overeenkomstig het voorstel van de Commissie zal het materiële jeugdstrafrecht toepasselijk zijn op de minderjarige, die ten tijde van het begaan van het strafbare feit de leeftijd van twaalf doch nog niet die van achttien

¹⁴ Bac 1998, p. 85.

¹⁵ *Kamerstukken II* 1919/20, 409, nr. 3, p. 8.

¹⁶ *Kamerstukken II* 1919/20, 409, nr.3, p. 4-5.

¹⁷ Bac 1998, p.87.

¹⁸ *Rapport van de Commissie Overwater* 1951, p. 7.

jaren heeft bereikt.¹⁹ Voor de toepassing van het commune strafrecht op zestien- en zeventienjarigen werd een extra vereiste gesteld, er moest nu niet alleen gelet worden op de persoonlijkheid van de dader maar ook op de ernst van het feit. Tevens kreeg de rechter de bevoegdheid om het jeugdstrafrecht toe te passen op volwassenen tussen de achttien en eenentwintig jaar, hiervoor hoefde hij alleen grond te vinden in de persoonlijkheid van de dader. Gedacht werd aan minderjarigen boven de leeftijd van achttien jaar die in hun ontwikkeling praktisch gelijk zijn te stellen met strafrechtelijk minderjarigen.²⁰ De bovengrens van achttien jaar bleef hetzelfde.

1.2.4 De Commissie Wiarda

In 1971 bracht de Commissie Wiarda het rapport 'Jeugdbeschermingsrecht' uit waarin zij aanbevelingen deed om de civielrechtelijke meerderjarigheidsgrens te verlagen van eenentwintig naar achttien jaar. Dit idee was ontstaan vanwege de toegenomen mondigheid van minderjarigen. Uiteraard zou deze verlaging ook effect hebben op het jeugdstrafrecht. Een direct gevolg van de verlaging zou in de eerste plaats zijn het feit dat strafrechtelijke maatregelen zouden eindigen bij het achttiende in plaats van het eenentwintigste levensjaar, in de tweede plaats dat de mogelijkheid van toepassing van het kinderstrafrecht op achttien- tot eenentwintigjarigen erdoor zou wegvallen.²¹ De wet, ingevoerd op 1 januari 1988, geeft echter aan dat de leeftijdsgrenzen gewoon hetzelfde blijven en het jeugdrecht toegepast kan blijven worden op achttien- tot eenentwintig jarigen. Uiteraard moet de persoonlijkheid van de dader hier wel grond voor bieden. De strafrechtelijke maatregelen eindigen wel op het achttiende levensjaar. Uitzondering hierop was de plaatsing in een inrichting voor buitengewone behandeling, deze kon doorlopen tot het eenentwintigste levensjaar.²²

1.2.5 De Commissie Anneveldt

De in 1979 ingestelde Commissie Anneveldt bracht haar advies 'Sanctierecht voor jeugdigen' in 1982 uit dat voortbouwde op het rapport van de commissie Wiarda. Dit advies leidde in 1995 tot de invoering van het vernieuwde jeugdstraf(proces)recht bij Wet van 7 juli 1994. In deze wet zijn

¹⁹ *Kamerstukken II 1955/56*, 41 41, nr.3, p. 11.

²⁰ *Kamerstukken II 1955/56*, 41 41, nr.3, p. 11.

²¹ Bol 1991, p. 21.

²² Bol 1991, p.21.

de mogelijkheden van een flexibele overgang van het jeugdstrafrecht naar het commune strafrecht vergroot, doordat de criteria voor de toepassing van hetzij het commune strafrecht op zestien- tot achttienjarigen, hetzij de toepassing van jeugdstrafrecht op achttien- tot eenentwintigjarigen, niet meer cumulatief, doch alternatief zijn geformuleerd.²³ Tevens werden de criteria voor toepassing van het commune strafrecht op zestien- tot achttienjarigen uitgebreid met een derde criterium. Als reden hiervoor werd gegeven dat het helaas voorkomt dat personen in deze leeftijdscategorie feiten begaan van een zodanige ernst, dat de straffen die in beginsel voor deze leeftijdscategorie dienen te worden gehanteerd, ontoereikend zijn.²⁴ Daarnaast werd hierdoor de mogelijkheid geopend een groep jongeren die deels ouder zijn dan achttien en deels jonger, toch in onderling verband te kunnen bestraffen.²⁵ De voorwaarden waren nu: de ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader *of* de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Ook bij de toepassing van het jeugdrecht op achttien- tot eenentwintigjarigen werd een extra voorwaarde gesteld, naast de persoonlijkheid van de dader konden de omstandigheden waaronder het feit is begaan ook aanleiding geven voor toepassing. Gedurende het gehele proces van totstandkoming van het wetsvoorstel is de ondergrens van twaalf jaar niet aan de orde geweest. Volgens de minister komt dit doordat deze grens inmiddels een in het rechtsbewustzijn algemeen aanvaarde grens is en omdat het sanctioneren voor het twaalfde levensjaar een taak is voor de opvoeders en niet voor de overheid.²⁶ Ook zal dit te maken hebben met het feit dat Nederland het Verdrag inzake de rechten van het kind (hierna: IVRK) op 6 februari 1995 heeft geratificeerd. Dit Verdrag bepaalt namelijk dat de Lidstaten een minimumleeftijd vast moeten stellen onder welke kinderen niet in staat worden geacht een strafbaar feit te begaan.²⁷ Wat geen wet is geworden maar wel een voorstel van de Commissie Wiarda en Anneveldt was, is de ontwikkeling van een afzonderlijk adolescentenstrafrecht. Ook Theo Dorelijers heeft hier recent voor gepleit in zijn inaugurele rede. Hier zal ik op terugkomen in hoofdstuk 2.

²³ *Kamerstukken II* 1989/90, 21 327, nr. 3, p. 7.

²⁴ *Kamerstukken II* 1991/92, 21 327, nr. 6, p. 9.

²⁵ *Kamerstukken II* 1991/92, 21 327, nr. 6, p. 9.

²⁶ *Kamerstukken II* 1992/93, 21 327, nr. 12, p. 5.

²⁷ Art. 40 lid 3 sub a IVRK.

1.3 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden dat de leeftijdsgrenzen door de eeuwen heen aan verandering onderhevig zijn geweest. Vanaf 1961 staat de strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar echter vast. De idee achter deze ondergrens is dat kinderen beneden deze leeftijd ontoerekeningsvatbaar zijn en niet kunnen bevatten wat de strekking van de straf is. De zorg voor deze kinderen kan dan ook beter overgelaten worden aan de ouders. De bovengrens van achttien jaar staat al meer dan honderd jaar vast, alhoewel deze flexibel is. Voor deze grens is gekozen omdat zestien- en zeventienjarigen nog vaak instabiel zijn en daardoor speciaal toezicht nodig hebben. Dit geldt echter niet voor iedereen waardoor de mogelijkheid in het leven is geroepen het commune strafrecht op zestien- en zeventien jarigen toe te passen onder bepaalde voorwaarden. Aan de andere kant zijn sommige achttien- tot eenentwintigjarigen in hun ontwikkeling praktisch gelijk te stellen met strafrechtelijk minderjarigen, waardoor de mogelijkheid is gecreëerd om deze volwassenen onder bepaalde voorwaarden naar het jeugdstrafrecht te berechten. In het volgende hoofdstuk zal ik uitgebreid ingaan op de huidige wetgeving omtrent de verschillende leeftijdsgrenzen, is het gedachtegoed nog steeds hetzelfde of hebben zich nieuwe ontwikkelingen plaats gevonden? Tevens zal ik ingaan op verschillende visies die in de literatuur worden gegeven op de leeftijdsgrenzen in het strafrecht.

2 Wet en literatuur over de leeftijdsgrenzen in het strafrecht

Na de geschiedenis van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te hebben geschetst is duidelijk geworden wanneer de verschillende leeftijdsgrenzen ingevoerd zijn en welke gedachten daarachter zaten. Maar hoe ziet het recht omtrent de leeftijdsgrenzen er nu uit, zijn de gedachten erachter nog steeds terug te vinden in de wet en hoe moet dit geïnterpreteerd worden? Eerst zal ik de leeftijdsgrenzen behandelen en daarna zal ik een overzicht geven van het commentaar in de literatuur op de leeftijdsgrenzen.

2.1 De strafrechtelijke ondergrens

2.1.1 De ondergrens

Niemand kan strafrechtelijk worden vervolgd wegens een feit begaan voordat hij de leeftijd van twaalf jaar bereikt heeft. Deze algemene regel is al sinds 1965 in de wet opgenomen in artikel 486 van het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv.). De wetgever heeft hiermee een vervolgingsuitsluitingsgrond gecreëerd. In de Nederlandse strafrechtspleging wordt gewoonlijk van ‘vervolging’ gesproken op het moment waarop het Openbaar Ministerie (hierna: OM) in de strafzaak een beslissing van de rechter uitlokt.²⁸ In geval van een vervolging voor een feit gepleegd vóór het twaalfde jaar kan de verdediging aanstonds in een bezwaarschrift tegen de kennisgeving van verdere vervolging of tegen de dagvaarding een beroep doen op niet-ontvankelijkheid van het OM.²⁹ Dit neemt niet weg dat er wel een opsporingsonderzoek plaats kan vinden. De twaalfminner kan namelijk wel een strafbaar feit plegen, hij kan hier alleen niet voor vervolgd worden. Deelnemers aan dit strafbare feit die ouder zijn dan elf jaar kunnen wel vervolgd worden, bijvoorbeeld voor medeplichtigheid of medeplegen. In gevallen waarin uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden voortvloeit dat iemand beneden de leeftijd van twaalf jaar een strafbaar feit heeft begaan kan een aantal dwangmiddelen worden ingezet.³⁰ De dwangmiddelen die toegepast mogen worden zijn staande houden (art. 52 Sv.), aanhouden (art. 53 en 54 Sv.), betreden en doorzoeken van plaatsen ter aanhouding (art. 55 en 55a Sv.), onderzoek aan en in het lichaam en aan de kleding (art. 55b en 56 Sv.), vasthouden voor verhoor tot maximaal zes uren (art. 61 lid 1 en 3 Sv.) en inbeslagneming door opsporingsambtenaren of

²⁸ De Jonge & van der Linde 2007, p. 192.

²⁹ Bartels 2007, p. 25.

³⁰ Art. 487 lid 1 Sv.

bijzondere personen (art. 95 tot en met 102, 116 tot en met 119, 552a en 552d tot en met 552g Sv.). Het afleggen van een verklaring en het doen van beklag geschiedt voor de minderjarige door zijn wettelijke vertegenwoordiger in burgerlijke zaken.³¹ Ondanks het feit dat de twaalfminder zelf niet door zijn verklaring benadeeld kan worden, kan deze wel gebruikt worden tegen medeverdachten of andere verdachten. Zelfs als deze verklaring onder druk is afgenomen.³² Een van de redenen hiervoor, lijkt mij, is dat criminele groeperingen, en soms zelfs ouders, misbruik maken van de twaalfminder omdat hij niet vervolgd kan worden. Wel moet gelet worden op artikel 40 lid 2 sub b onder iv IVRK bij het afnemen van de verklaring; dit artikel verplicht de Staten die partij zijn te waarborgen dat ieder kind dat wordt verdacht van of vervolgd wegens het begaan van een strafbaar feit er niet toe gedwongen wordt een getuigenis af te leggen of schuld te bekennen. Tevens kunnen deze verklaringen gebruikt worden om civielrechtelijke jeugdbeschermingsmaatregelen toe te passen. Zo geeft artikel 254 lid 1 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) aan dat de kinderrechter een minderjarige onder toezicht kan stellen indien hij zodanig opgroeit, dat zijn zedelijke of geestelijke belangen of zijn gezondheid ernstig worden bedreigd, en andere middelen ter afwendig van deze bedreiging hebben gefaald, of naar is te voorzien, zullen falen. Ook kan de rechtbank, op verzoek van de Raad voor de Kinderbescherming of het Openbaar Ministerie, mits het belang van de kinderen zich daar niet tegen verzet, een ouder van het gezag over een of meer kinderen ontheffen, op grond dat hij ongeschikt of onmachtig is zijn plicht tot verzorging en opvoeding te vervullen.³³ Tevens kan de rechtbank, indien zij dit in het belang van de kinderen noodzakelijk oordeelt, een ouder van het gezag over een of meer van zijn kinderen ontzetten. Dit kan onder andere op grond van misbruik van het gezag, grove verwaarlozing van de verzorging of opvoeding van een of meer kinderen, slecht levensgedrag of een onherroepelijke veroordeling wegens opzettelijke deelneming aan enig misdrijf met een onder zijn gezag staande minderjarige.³⁴

³¹ Art. 487 lid 2 Sv.

³² HR 17 juni 2003, *NJ* 2003, 611.

³³ Art. 1:266 jo 1:267 lid 1 BW.

³⁴ Voor deze en de andere vereisten zie art. 1:269 BW.

2.1.2 De STOP-reactie voor twaalfminners

Vóór 1 januari 2010 kon een opsporingsambtenaar, onder verantwoordelijkheid van het OM, een STOP-reactie aan de twaalfminner aanbieden die zich schuldig had gemaakt aan een strafbaar feit. Wel was toestemming van de ouders, of degene die met het gezag was belast, vereist. Tevens moest het gaan om een Halt-waardig delict. Dit was opgenomen in de Aanwijzing 12-minners inclusief STOP-reactie, gemaakt door het College van procureurs-generaal. Het College beriep zich op de preventieve taak van het OM om aan ouders van kinderen onder de twaalf jaar die relatief lichte strafbare feiten pleegden, een handreiking te doen ter ondersteuning van hun opvoedende taken, overigens met de mogelijkheid tot verwijzing naar Bureau Jeugdzorg indien sprake leek van achterliggende problemen.³⁵ Dit probeerde men te bereiken door eerst een gesprek aan te gaan met de ouders en het kind, aan de hand van dit gesprek werd de juiste leeropdracht bij het kind gezocht en bood hij eventueel zijn excuses aan de benadeelde aan. Dit gebeurde onder leiding van bureau Halt. In 2008 hebben van der Laan, Kea, Verwers en Vervoorn voor het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (hierna: WODC) onderzocht hoe de STOP-reactie in de praktijk werkt. In hun planevaluatie komt naar voren dat de STOP-reactie niet ‘veelbelovend’ kan worden genoemd en ten hoogste ‘in potentie effectief’ te noemen is.³⁶ Zowel bij de plan- en procesevaluatie vragen de bevindingen om heroverweging van de STOP-reactie en worden er diverse aanbevelingen gedaan, zoals de aanbeveling om na te gaan of de activiteiten die men inzet bij de interventie ook theoretisch en empirisch gezien veranderingen teweeg kunnen brengen in de beoogde doelen van de interventie aan twaalfminners die problematisch gedrag vertonen.³⁷ Tijdens een bijeenkomst over de aanpak van twaalfminners werd door wetenschappers unaniem geadviseerd om niet langer in te zetten op deze vorm van ondersteuning. Zij waren van mening dat deze vorm onvoldoende mogelijkheden biedt voor het tot stand brengen van structurele veranderingen in de opvoeding en dus niet echt zoden aan de dijk zet. Dit komt onder andere doordat de interventie vooral de rol van de ouders overneemt in plaats van deze te versterken.³⁸

³⁵ Cleiren & Nijboer 2005 (*T&C Sv*), art.486 Boek 4, aant. 3.

³⁶ Van der Laan e.a. 2009a, p. 3.

³⁷ Van der Laan e.a. 2009b, p. 81.

³⁸ *Actieplan Overlast door twaalfminners* 2008, p. 13.

2.1.3 Een nieuwe aanpak voor twaalfminners

In 2008 hebben de Minister van Justitie en de Minister voor Jeugd en Zorg een actieplan opgesteld met betrekking tot de overlast door twaalfminners. Hierin wordt de STOP-reactie vervangen door een nieuwe aanpak. Deze nieuwe aanpak richt zich op de ouders van jonge kinderen die een licht delict hebben gepleegd. De essentie hiervan is dat de ouders zo spoedig mogelijk op een actieve manier worden benaderd nadat door de politie melding is gedaan.³⁹ De politie zal een melding doen aan Bureau Jeugdzorg, maar ook in de Verwijsindex Risicojeugd. Door dit te doen kunnen alle samenwerkende ketenpartners zien welke meldingen er gedaan zijn, zo kunnen ze elkaar helpen door informatie uit te wisselen en programma's op elkaar af te stemmen. Tevens kan bij herhaling meteen worden opgetreden. Voor deze nieuwe aanpak is de toestemming van de ouders niet meer nodig om het proces in gang te zetten. De politie zal eerst met de ouders een gesprek aangaan om te onderzoeken hoe de thuissituatie in elkaar zit voordat ze het kind en zijn ouders naar Bureau Jeugdzorg doorverwijzen. De ouders zullen hier aangesproken worden op hun opvoedingsverantwoordelijkheid en er wordt gekeken of zij die verantwoordelijkheid in voldoende mate nemen en kunnen blijven nemen. Is dit niet het geval, dan is bijsturing van de opvoedingsvaardigheden wenselijk.⁴⁰ Tevens wordt eventuele andere achterliggende problematiek gedetecteerd. Hierna kan passende zorg worden aangeboden. Uitzondering op de doorverwijzing naar Bureau Jeugdzorg is als het gaat om een overtreding, dan wordt alleen doorverwezen als het erop lijkt dat er meer aan de hand is.

2.1.4 Het IVRK

Vanwege het in werking treden van het IVRK op 8 maart 1995 is het voor Nederland verplicht om een minimumleeftijdsgrens te behouden onder welke kinderen niet in staat worden geacht een strafbaar feit te begaan.⁴¹ In Nederland kunnen kinderen onder de minimumleeftijdsgrens echter wel een strafbaar feit begaan, het OM kan alleen geen beslissing van de rechter uitlokken. Dit druist enigzins in tegen deze internationale eis omdat hier consequenties aan verbonden kunnen worden. Zo ontstaat de mogelijkheid om een opsporingsonderzoek te openen waarbij dwangmiddelen ingezet kunnen worden. Zoals hierboven al beschreven is er een strafrechtelijke

³⁹ Actieplan *Overlast door twaalfminners* 2008, p. 13.

⁴⁰ Actieplan *Overlast door twaalfminners* 2008, p. 13.

⁴¹ Art. 40 lid 3 sub a IVRK

ondergrens in Nederland, welke is gesteld op twaalf jaar. Door deze internationale bepaling zal deze nooit meer kunnen verdwijnen, zoals in 1811 wel gebeurde door de komst van de Code Pénal. Verhogen of verlagen is echter wel mogelijk. Hier kom ik nog op terug in de volgende hoofdstukken.

2.2 De hoofdregel

2.2.1 Twaalf- tot achttienjarigen

Vanaf het twaalfde levensjaar is een persoon strafrechtelijk vervolgbaar. Hij is dan persoonlijk aansprakelijk voor gepleegde strafbare feiten en kan daarvoor worden berecht en bestraft.⁴² Ten aanzien van degene die ten tijde van het begaan van een strafbaar feit de leeftijd van twaalf jaar doch nog niet die van achttien jaar heeft bereikt, zijn de bijzondere bepalingen voor jeugdige personen, opgenomen in Titel VIII A Wetboek van Strafrecht (hierna Sr), van toepassing. Artikel 77a Sr bepaalt dat de artikelen 9, eerste lid, 10 tot en met 22a, 24c, 37 tot en met 38i, 44 en 57 tot en met 62 Sr niet van toepassing zijn op deze jeugdigen, maar de artikelen 77d tot en met 77gg Sr daarvoor in de plaats treden. Voor deze jeugdigen gelden dan niet de in de wettelijke delictomschrijving bepaalde sancties, maar een bijzonder stelsel van straffen en maatregelen. Zo is het voor de opsporingsambtenaar bijvoorbeeld mogelijk om, na verkregen toestemming van de Officier van Justitie (hierna: OvJ), de verdachte een Halt-afdoening aan te bieden in plaats van het opgemaakte proces verbaal naar de OvJ te sturen.⁴³ Bovendien is de verjaringstermijn van het recht tot strafvordering een stuk korter dan in het commune strafrecht.⁴⁴ Ook zijn er speciale regels gemaakt omtrent strafvordering in zaken betreffende personen die de leeftijd van achttien jaren nog niet hebben bereikt, opgenomen in de tweede titel van het vierde Boek van het Wetboek van Strafvordering. Zo moet de Raad voor de Kinderbescherming bijvoorbeeld op de hoogte worden gebracht van een bevel tot inverzekeringstelling. Deze speciale regels voor jeugdige verdachten zijn sinds 1995 ook internationaal verplicht. Artikel 40 lid 3 aanhef IVRK geeft namelijk aan dat de Staten die partij zijn bij het verdrag ernaar moeten streven de totstandkoming van wetten, procedures, autoriteiten en instellingen die in het bijzonder bedoeld zijn voor kinderen die worden verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld terzake van het

⁴² De Jonge & van der Linde 2007, p. 197.

⁴³ Art. 77e Sr.

⁴⁴ Art. 77d Sr.

begaan van een strafbaar feit te bevorderen. Omdat het tijdstip waarop het feit begaan is bepaalt of het jeugdstrafprocesrecht van toepassing is, kan het voorkomen dat personen, die de leeftijd van achttien jaar reeds (verre) overschreden hebben en niet meer onder het wettelijk gezag van ouders of voogden staan, toch volgens deze speciale regels moeten worden berecht.⁴⁵ Artikel 488 lid 3 Sv bepaalt dan ook dat de bepalingen van het jeugdstrafprocesrecht die betrekking hebben op de ouders of voogd, alleen van toepassing zijn zolang de verdachte minderjarig is.

2.2.2 Speciale preventie in het jeugdstrafrecht

Deze bijzondere bepalingen zijn in het leven geroepen vanwege de gedachte dat een jeugdige anders toegerekend moet worden dan een volwassene. De regel, dat straf wordt opgelegd ter vergelding en een maatregel ter behandeling kent het jeugdstrafrecht niet zo uitdrukkelijk.⁴⁶ In het jeugdstrafrecht staat speciale preventie voorop. Over het algemeen wordt met speciale preventie de voorkoming van recidive bedoeld, maar er dient met betrekking tot de jeugdigen aan toegevoegd te worden dat de beste speciale preventie geacht wordt te zijn gelegen in de opvoedsituatie.⁴⁷ De kernvraag hierbij is wat in de gegeven situatie, gelet op de belangen van het kind, het gezin en de maatschappij, pedagogisch de beste aanpak is.⁴⁸ Het pedagogische karakter blijkt onder andere uit de buiten justitiële sancties die aangeboden kunnen worden, zoals de politietransactie of de HALT-afdoening. Maar dit komt ook terug in artikel 2 lid 2 van de Beginselenwet Justitiële Jeugdinstellingen (hierna: BJJI), waarin staat dat met de handhaving van het karakter van de straf of maatregel de tenuitvoerlegging hiervan wordt aangewend voor de opvoeding van de jeugdige en dat deze zoveel mogelijk dienstbaar wordt gemaakt aan de voorbereiding op diens terugkeer in de maatschappij. In het geval dat een vrijheidsbenemende maatregel behandeling inhoudt wordt de tenuitvoerlegging tevens hierop afgestemd. Dit is zelfs de beoogde doelstelling van deze instellingen, die onder andere bereikt wordt door scholings- en trainingsprogramma's.⁴⁹ Het beschermingsbelang, dat voortvloeit uit de speciale preventie, komt terug in het IVRK. In artikel 3 lid 1 IVRK wordt bepaald dat de Staten die partij zijn bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of

⁴⁵ De Jonge & van der Linde 2007, p. 197.

⁴⁶ Bartels 2007, p. 29.

⁴⁷ Bartels 2007, p. 3.

⁴⁸ Bartels 2007, p. 6.

⁴⁹ Art. 3 BJJI.

wetgevende lichamen, de belangen van het kind als eerste in overweging moeten nemen. Gezien het bijzondere karakter van het jeugdstrafrecht is het bevreemdend dat artikel 359 Sv geen bijzondere eisen stelt aan de motivering van jeugdstrafsancties. Zeker wat betreft de vrijheidsbenemende sancties die in het jeugdstrafrecht toch als ultimum remedium moeten gelden had een bijzondere motiveringsplicht niet misstaan.⁵⁰

2.2.3 Dwangmiddelen voor twaalf- tot achttienjarigen

Doordat artikel 488 lid 1 Sv regelt dat alle bepalingen van het Wetboek van Strafvordering van toepassing zijn op de jeugdige verdachten die tussen hun twaalfde- en achttiende jaar een strafbaar feit hebben begaan, indien het jeugdstrafprocesrecht geen afwijkende bepalingen bevat, zijn de dwangmiddelen die tegen volwassenen mogen worden gebruikt ook van toepassing op deze jeugdigen. Indien hier sprake van is zal in het achterhoofd gehouden moeten worden dat er milder omgegaan dient te worden met jeugdigen dan met volwassenen vanwege de impact die deze dwangmiddelen kunnen hebben.

2.3 De flexibele strafrechtelijke bovengrens met betrekking tot zestien- en zeventienjarigen

2.3.1 De criteria voor toepassing van artikel 77b Sr

Ten aanzien van degene die ten tijde van het begaan van een strafbaar feit de leeftijd van zestien jaar doch nog niet die van achttien jaar heeft bereikt, kan de rechter het jeugdsanctierecht buiten toepassing laten en recht doen overeenkomstig de bepalingen in het commune sanctierecht vervat, indien hij daartoe grond vindt in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.⁵¹ Het jeugdstrafprocesrecht blijft dus wel gelden. De ernst van het feit is het meest gebruikte criterium voor toepassing van een volwassenstraf op een zestien- tot achttienjarige. Dit is ook het meest duidelijke criterium, uit de rechtspraak blijkt dat met name levensdelicten vaak op zichzelf al aanleiding zijn voor toepassing van het commune sanctierecht.⁵² Toch is dit criterium niet echt helder, er kan namelijk gerefereerd worden aan een keur van feiten en/of omstandigheden. Deze kunnen

⁵⁰ De Jonge & van der Linde 2007, p. 116.

⁵¹ Art. 77b lid 1 Sr.

⁵² Rutgers & Groenendaal 2004, p. 1743.

variëren van de mate van maatschappelijke geschoktheid die het gevolg is van het delict, de mate van volwassenheid die verondersteld wordt bij de uitvoering, het doel van het gepleegde feit, tot iedere andere door de rechter te omschrijven strafverzwarende mate van ernst.⁵³ Indien de rechter bekijkt of er grond te vinden is in de persoonlijkheid van de dader dan moet hij kijken naar de persoonlijkheid van de dader tijdens het begaan van het feit, maar ook ten tijde van het onderzoek ter terechtzitting.⁵⁴ Daarbij kan gebruik worden gemaakt van een aantal meetpunten, zoals de leefomstandigheden, thuiswonend dan wel zelfstandig, schoolgaand of werkend. Ook kan gekeken worden naar het niveau van ontwikkeling, de mogelijkheid tot verdere ontwikkeling of de bereidheid zich te laten behandelen en/of begeleiden.⁵⁵ Dit criterium is in de rechtspraak echter geen doorslaggevende factor bij de beoordeling van de zaak door de rechter.⁵⁶ Het laatste criterium, de omstandigheden van het geval, is ook niet duidelijk. Aspecten die hierbij door de rechter worden genoemd kunnen eveneens onder het criterium van de ernst van het feit of de persoonlijkheid van de dader worden geschaard, de toegevoegde waarde van dit criterium is dan ook onduidelijk.⁵⁷ Toch speelt dit criterium in de rechtspraak vaak een bijkomende rol.⁵⁸ Als aan één van deze genoemde criteria is voldaan mag de rechter al een sanctie uit het commune sanctierecht opleggen. Levenslange gevangenisstraf valt hier echter buiten.⁵⁹ Was dit wel het geval, dan zou er strijd zijn met het IVRK. Artikel 37 sub a IVRK geeft namelijk aan dat de doodstraf noch levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating wordt opgelegd voor strafbare feiten gepleegd door personen jonger dan achttien jaar. Wel is het mogelijk om een vrijheidsstraf van maximaal dertig jaar op te leggen⁶⁰, terwijl dat in het jeugdsanctierecht maximaal vierentwintig maanden betreft.⁶¹ Daarnaast is in het jeugdsanctierecht de plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (hierna: PIJ) voor maximaal zes jaar, inclusief verleningen, mogelijk⁶², terwijl een terbeschikkingstelling (hierna: TBS) telkens verlengd kan worden.⁶³ De kinderrechter is echter gebonden aan een strafmaximum van zes

⁵³ Waals 2005, p. 207.

⁵⁴ HR 8 maart 1994, *NJ* 1994, 413.

⁵⁵ Waals 2005, p.207.

⁵⁶ Rutgers & Groenendaal, p. 1745.

⁵⁷ Bakker 2006, p. 191.

⁵⁸ Rutgers & Groenendaal, p. 1745.

⁵⁹ Art. 77b lid 2 Sr.

⁶⁰ Art. 10 lid 4 Sr.

⁶¹ Art. 77i lid 1 sub b Sr.

⁶² Art. 77t lid 2 Sr.

⁶³ Er kan zelfs tot levenslang verlengd worden, de TBS-er komt dan op de long stay afdeling.

maanden bij toepassing van artikel 77b Sr. Dit wordt afgeleid uit artikel 499 lid 2 Sv jo artikel 369 Sv. Is de kinderrechter van oordeel dat een zwaardere straf of maatregel uit het commune strafrecht opgelegd dient te worden, dan kan de kinderrechter overeenkomstig de bevoegdheid van de politierechter de zaak naar de meervoudige kamer verwijzen, wederom ingevolge van artikel 499 lid 2 Sv jo artikel 376 lid 2 Sv.⁶⁴

2.3.2 Een exceptie op de hoofdregel

Gebruik van artikel 77b Sr dient een uitzondering te zijn. Dit werd door de Minister van Justitie benadrukt toen in 1958 het idee ontstond om een tweede vereiste aan dit artikel toe te voegen. Volgens hem werd door deze dubbele eis te stellen geaccentueerd, dat slechts in bijzondere gevallen het strafrecht voor volwassenen mag worden toegepast op minderjarigen, die ten tijde van het begaan van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaar nog niet hadden bereikt.⁶⁵ De dubbele eis is ondertussen veranderd in drie alternatieve criteria, maar toepassing is nog steeds voorbehouden aan bijzondere gevallen. Ook in het licht van het IVRK is voorzichtigheid geboden, want artikel 37 sub b IVRK geeft indirect aan dat gebruik van dit artikel 77b Sr een ultimum remedium moet zijn en artikel 37 sub c IVRK bepaalt dat ieder kind dat van zijn of haar vrijheid is beroofd moet worden behandeld met menselijkheid en met eerbied voor de waardigheid inherent aan de menselijke persoon, en zodanig dat rekening wordt gehouden met de behoeften van een persoon van zijn of haar leeftijd. Daarnaast dienen deze kinderen gescheiden te worden van volwassenen die ook van hun vrijheid zijn beroofd⁶⁶, tenzij het in het belang van het kind wordt geacht dit niet te doen. Onder een kind moet worden verstaan ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.⁶⁷ Om artikel 77b Sr als regel te kunnen behouden heeft Nederland een voorbehoud moeten maken op artikel 37 sub c IVRK. Hierdoor hoeven kinderen die tot een vrijheidsstraf zijn veroordeeld niet meer gescheiden te worden van volwassenen die ook van hun vrijheid zijn beroofd. Gelukkig neemt de toepassing van het commune sanctierecht

⁶⁴ Bartels 2007, p. 89.

⁶⁵ *Kamerstukken II 1957/58*, 41 41, nr.10, p. 9.

⁶⁶ Dit komt ook terug in art. 13.4 van de Beijing Rules en art. 10 lid 3 IVBPR waar tevens een voorbehoud op is gemaakt.

⁶⁷ Art. 1 IVRK.

in de praktijk op zestien- tot achttienjarigen af. Vond dit in 1998 nog plaats in 2,7% van alle zaken die door de kinderrechter werden behandeld, in 2004 betrof het nog maar 1,2%.⁶⁸

2.3.3 De motivering bij toepassing van artikel 77b Sr

Vanwege het uitzonderlijke karakter van artikel 77b Sr zou men kunnen verwachten dat er hoge eisen worden gesteld aan de motivering bij gebruik van dit artikel. Niets is echter minder waar. Het vonnis moet in het bijzonder de redenen opgeven die de straf hebben bepaald of tot de maatregel hebben geleid.⁶⁹ Gebeurt dit niet dan is er sprake van een motiveringsgebrek, bepaalde de Hoge Raad in HR 5 maart 1968, *NJ* 1968, 348. Tevens bepaalde de Hoge Raad in dit arrest dat de rechter uitdrukkelijk een overweging moet wijden aan de criteria van artikel 77b Sr indien hij daar grond in vindt. Het is echter voldoende als hij vermeld in welk criterium hij grond heeft gevonden om artikel 77b Sr toe te kunnen passen.⁷⁰ Dit wordt ook wel de standaardmotivering genoemd. Zo oordeelde de Hoge Raad in HR 15 mei 1979, *NJ* 1979, 513 dat het Hof tot geen nadere motivering gehouden was dan dat zij grond vond in de ernst van het begane feit en de persoonlijkheid van de dader, waardoor zij de artikelen 77f–77kk Sr buiten toepassing kon laten. In HR 12 juni 1979, *NJ* 1979, 557 verwierp de Hoge Raad een klacht tegen een ontoereikende motivering van de toepassing van het commune sanctierecht, waartoe was overwogen dat het hof, gelet op de ernst van de begane feiten en de persoonlijkheid van de dader, grond vond de artikelen 77f–77kk Sr buiten toepassing te laten en recht te doen overeenkomstig de bepalingen in de voorgaande titels van dat Wetboek vervat. Het enige dat overwogen werd in deze twee uitspraken was de soort en zwaarte van de straf die werd bepaald toen eenmaal was gekozen voor toepassing van het commune sanctierecht, waarbij in één geval een strafverzwaring ten opzichte van de in eerste aanleg bereikte uitspraak werd onderbouwd. In HR 21 november 2000, *NJ* 2001, 97 bevestigde de Hoge Raad dit nog eens door aan te geven dat de door het Gerechtshof gebezigde standaardmotivering volgens vaste rechtspraak toereikend is. Jaap Doek is het hier niet mee eens en vindt de minimale eis die de Hoge Raad stelt onder de maat. Naar zijn mening doet de standaardmotivering geen recht aan de explicatiefunctie van de motivering. De rechter behoort de jeugdige een duidelijke uitleg te geven van het waarom van zijn beslissing en hem

⁶⁸ Weijers 2006, p. 31.

⁶⁹ Art. 359 lid 5 Sv.

⁷⁰ HR 9 april 1974, *NJ* 1974, 244 en HR 22 oktober 1974, *NJ* 1975, 37.

niet te verwijzen naar het proces-verbaal van de zitting.⁷¹ Daarnaast vindt hij dat indien er een straf wordt opgelegd die ongeveer dezelfde zwaarte heeft als onder het jeugdstrafrecht mogelijk is maar er wordt wel gebruik gemaakt van artikel 77b Sr, nadere motivering van de toepassing van het volwassenenstrafrecht bepaald noodzakelijk is.⁷² Kijkend naar het IVRK moet volgens Doek artikel 77b Sr als ultimum remedium worden beschouwd. Het belang van de minderjarige verdient daarbij expliciet de aandacht en daardoor behoort de toepassing van het volwassenenstrafrecht op jeugdige personen veel duidelijker en explicieter te worden gemotiveerd dan de Hoge Raad tot nu toe nodig vindt.⁷³ Hierbij zou de wetgever volgens hem een bijdrage moeten leveren. Dit zou kunnen door een veel strictere redactie van artikel 77b Sr waarin ook het doel van de uitzondering beter tot uitdrukking komt.⁷⁴

2.3.4 Het advies voor toepassing van artikel 77b Sr

De rechter is niet verplicht zich apart over de opportuniteit van toepassing van artikel 77b Sr te laten adviseren, al zal dit in veel voorkomende gevallen wel door de rechtbank worden gedaan.⁷⁵ Dit advies is echter niet gemakkelijk te geven. In de psychiatrie kent men het begrip meerder- of minderjarigheid niet en er kan geen advies worden uitgebracht als er sprake is van een ziekelijke stoornis. Met name is belangrijk of er in de toekomst nog verdere ontwikkeling van het individu valt te verwachten, hiervoor moet het psychiatrisch en psychologisch onderzoek sterke aanwijzingen geven.⁷⁶ Een bekend voorbeeld waaruit blijkt dat het advies van deskundigen niet duidelijk aangeeft of het commune sanctierecht toegepast moet worden is HR 22 november 2005, *NJ* 2006, 138 (Moord op het Terra College). In deze zaak schoot de zwakbegaafde zestienjarige Murat D. zijn conrector dood. Uit het deskundigenrapport bleek dat deze jongen het denkniveau van een twaalf- tot veertienjarige bezat, waardoor het advies werd gegeven om het jeugdsanctierecht op hem toe te passen in de vorm van een PIJ-maatregel. De maximale duur van deze maatregel is zes jaar. De deskundigen twijfelden echter of zes jaar wel voldoende was om deze jongen te behandelen, wat reden voor het Hof was om toch het commune sanctierecht op deze jongen toe te passen in de vorm van TBS.

⁷¹ Doek 2001, p. 148.

⁷² Doek 2001, p. 148.

⁷³ Doek 2001, p. 149.

⁷⁴ Doek 2001, p. 149.

⁷⁵ De Jonge & van der Linde 2007, p. 84.

⁷⁶ Backer 2004, p. 45.

2.4 De flexibele strafrechtelijke bovengrens met betrekking tot achttien-, negentien-, en twintigjarigen

2.4.1 De criteria voor toepassing van artikel 77c Sr

Ten aanzien van degene die ten tijde van het begaan van het strafbaar feit de leeftijd van achttien jaar doch nog niet die van eenentwintig jaar heeft bereikt, kan de rechter, indien hij daartoe grond vindt in de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan, recht doen overeenkomstig de bepalingen van het jeugdsanctierecht.⁷⁷ Het commune strafprocesrecht blijft dus wel gelden. Voor deze criteria geldt uiteraard hetzelfde met betrekking tot de onduidelijkheid ervan als voor de criteria beschreven in artikel 77b Sr. Als aan één van de criteria is voldaan mag de rechter al een sanctie uit het jeugdsanctierecht opleggen. Als hij een PIJ-maatregel oplegt dan geschiedt de tenuitvoerlegging niet in een justitiële jeugdinrichting maar in een inrichting voor verpleging van ter beschikking gestelden. Als hij jeugddetentie oplegt dan vindt de tenuitvoerlegging in een door de minister aangewezen gevangenis plaats. Doordat wordt gekeken naar de leeftijd ten tijde van het begaan van het feit kan het voorkomen dat een jeugdsanctie wordt opgelegd aan een verdachte ouder dan eenentwintig jaar. De ratio van artikel 77c Sr is dat de meerderjarige die nog op kinderlijk niveau functioneert niet volledig kan worden aangesproken op zijn volwassenen verantwoordelijkheid, bovendien gaat het uit van de veronderstelling dat er nog pedagogische mogelijkheden zijn zoals bij een minderjarige.⁷⁸ Het gaat meestal om verstandelijk beperkte personen.

2.4.2 Geringe toepassing van artikel 77c Sr

Van artikel 77c Sr wordt in de praktijk nauwelijks gebruik gemaakt, in 1998 was dit slechts in 0,37% van de gevallen en in 2002 was dit in slechts 0,24% van de gevallen.⁷⁹ Een bekend arrest waarbij de Hoge Raad niet mee ging in de toepassing van het jeugdsanctierecht op een negentienjarige is de Rijswijkse stoeptegelmoord⁸⁰. In deze zaak heeft de verdachte een stuk stoeptegel van een viaduct laten vallen op een rijdende personenauto. Dit stuk is dwars door de ruit tegen het hoofd van de bestuurster gekomen. Zij is aan het letsel, veroorzaakt door de klap,

⁷⁷ Art. 77c Sr.

⁷⁸ Backer 2004, p. 43.

⁷⁹ Backer 2004, p. 43

⁸⁰ HR 18 maart 2008, *NJ* 2008, 209.

overleden. Opgemaakte rapporten over de verdachte houden in dat de verdachte een kinderlijke, naïeve jongen is, dat bij hem kan worden gesproken van een persoonlijkheidsproblematiek met vooral sterk ontwijkende en ook afhankelijke trekken, dat gezien verdachtes kinderlijke aard de diagnose van verdachtes persoonlijkheidsstoornis nog niet met zekerheid valt te stellen en dat de verdachte als gevolg van zijn angstige, subassertieve en ook nog kinderlijke aard zijn eigen kritische beoordelingsvermogens met betrekking tot het gevaar, het gooien van de steen over het viaduct, nauwelijks heeft ingeschakeld. Toch wijst het Hof het verzoek om het jeugdsanctierecht van toepassing te verklaren af omdat het Hof vindt dat in de rapportages met betrekking tot de persoon van de verdachte onvoldoende redenen zijn te vinden voor een dergelijke toepassing, terwijl de ernst van het bewezenverklarde feit een contra-indicatie op dit punt vormt. Het Hof heeft in verdachtes persoonlijkheid wel aanleiding gevonden hem enigszins verminderd toerekeningsvatbaar te achten, maar daarin geen redenen gezien het voor minderjarigen bestaande strafarsenaal toe te passen. De Hoge Raad ging hierin mee.

2.4.3 De motivering bij toepassing van artikel 77c Sr

De rechter zal in het vonnis de redenen op moeten geven die de straf hebben bepaald of tot de maatregel hebben geleid.⁸¹ Als hij niet meegaat met het verzoek om toepassing van het jeugdsanctierecht op de verdachte dient hij dit ook in het vonnis aan te geven. De reden voor de afwijzing kan de feitenrechter tot uitdrukking brengen door er in de motivering van de straf blijken van te geven dat hij heeft gelet op de indruk die de verdachte heeft gemaakt, en het over de verdachte in de opgemaakte rapporten ontstane beeld.⁸²

2.4.4 Het advies voor het toepassen van artikel 77c Sr

Zoals ook in het arrest de Rijswijkse stoeptegelmoord geven deskundigen vaak geen advies omtrent de toepassing van artikel 77c Sr, maar kijken alleen naar de persoon zelf. Advies hieromtrent geven is dan ook niet gemakkelijk. Vanuit psychiatrisch en ontwikkelingspsychologisch perspectief is de vraag wanneer iemand meerderjarig is lastig te beantwoorden. De meeste theorieën gaan er namelijk vanuit dat de ontwikkeling levenslang

⁸¹ Art. 359 lid 5 Sv.

⁸² HR 12 juni 1990, *NJ* 1990, 835.

doorgaat, maar er wordt geen antwoord gegeven op de vraag wanneer en waarom van een stagnatie gesproken moet worden.⁸³

2.5 Standpunten in de literatuur over de leeftijdsgrenzen in het strafrecht

2.5.1 Het opheffen van de strafrechtelijke ondergrens

Menke Bol stelt in haar academisch proefschrift voor de Vrije Universiteit te Amsterdam de vraag of er een leeftijd aan te wijzen is vanaf welke een persoon in morele zin voldoende ontwikkeld is om verantwoordelijk te kunnen worden gesteld voor zijn daden. Zij is van mening van niet. Zij vindt dat zeer jonge kinderen weliswaar nog niet tot 'intentioneel handelen' in staat zijn, maar een vaste leeftijd waarop zij dit wel zijn valt volgens haar niet aan te wijzen.⁸⁴ De leeftijd is namelijk op zichzelf niet bepalend voor het bereiken van een zeker niveau, noch voor de overgang naar een volgende fase, noch voor het vermogen om bepaalde dingen te leren, noch voor het uitgroeien van de persoonlijkheid.⁸⁵ De keuze voor een bepaalde ondergrens van strafrechtelijke vervolgbaarheid is dan ook altijd een willekeurige. Door het opheffen van deze strafrechtelijke ondergrens kan de rechter per geval kijken naar de mate van verwijtbaarheid. Hij kan hiervoor het morele niveau van de verdachte als maatstaf gebruiken, maar ook de algemene cognitieve ontwikkeling. Tevens kan hij een psychologische test afnemen. Natuurlijk kleven hier nadelen aan maar Bol vindt dat deze oplossing beter is dan die we nu kennen, namelijk de vervolgingsuitsluitingsgrond voor jeugdigen onder de twaalf jaar. Hiermee laat de overheid immers de belangrijkste kans op criminaliteitspreventie achteloos aan haar neus voorbij gaan.⁸⁶ Ook is zij van mening dat het geven van een straf juist een geschikt middel is om een individu schuld- of verantwoordelijkheidsbesef aan te leren. De straf zelf zal het kind leren bevatten wat wel en wat niet mag. Juist in een pedagogisch strafrecht moet aan het kind duidelijk gemaakt kunnen worden dat er sprake is van schuld, en de straf zelf is daarvoor wel een uiterste maar tevens onmisbaar middel.⁸⁷ Dit is gezien de wet echter niet mogelijk, verwijtbaar gedrag is namelijk een vereiste voor strafbaarheid. Met betrekking tot minderjarigen is dit argument zeer sterk omdat de overheid door het geven van de straf inbreuk maakt op het gezag van de

⁸³ Backer 2004, p. 42.

⁸⁴ Bol 1991, p. 132.

⁸⁵ Bol 1991, p. 100.

⁸⁶ Bol 1991, p. 133-134.

⁸⁷ Bol 1991, p. 134.

opvoeders. Bol is echter van mening dat de overheid dit recht ook zou moeten hebben. Los van de vraag of de opvoeders mede schuldig zijn aan de misdadigheid van het kind, staat namelijk wel vast dat onder hun leiding de zaak (ernstig) uit de hand is gelopen. Het strafrechtelijk vereiste van verwijtbaarheid staat dus op gespannen voet met de wenselijkheid van een effectieve gedragsbeïnvloeding, de opheffing van de strafrechtelijke ondergrens is naar haar idee dan ook de perfecte oplossing.⁸⁸ Door de opheffing van de strafrechtelijke ondergrens wordt door middel van het strafrecht gereageerd op strafbaar gesteld gedrag, in plaats van dat het kind het civiele traject ingaat. Dit is veel duidelijker en eerlijker dan hem over één kam te scheren met kinderen die niet wegens een delict maar op andere gronden met justitie te maken krijgen, en duidelijker ook dan hem weliswaar niet via het strafrecht te benaderen maar wel door middel van maatregelen die het kind zelf evenzeer als een straf zal ervaren.⁸⁹ De straf moet uiteraard nog wel gezien worden als ultimum remedium, het streven moet dan ook zijn dat de straf voorkomt dat het kind in de toekomst zwaardere delicten zal plegen.

2.5.2 Het verhogen van de strafrechtelijke ondergrens

Ido Weijers is van mening dat onze strafrechtelijke ondergrens verhoogd dient te worden naar veertien jaar. Hij baseert dit op wetenschappelijke gegevens die de afgelopen jaren bekend zijn geworden. Uit ontwikkelingspsychologisch onderzoek is bijvoorbeeld gebleken dat de cognitieve vermogens van kinderen sterk toenemen tijdens de adolescentie.⁹⁰ Dit houdt in dat het vermogen van de hersenen om te leren, onderscheiden, onthouden en uitwisselen van kennis toeneemt bij kinderen vanaf ongeveer twaalf jaar tot ongeveer eenentwintig jaar. Adolescenten zullen in cognitief opzicht vergelijkbaar zijn met volwassenen tussen hun vijftiende en zeventiende levensjaar, uitzonderingen daargelaten. Het merendeel van de minderjarigen die (herhaaldelijk) met justitie in aanraking komen is echter in cognitief opzicht nog niet vergelijkbaar met de gemiddelde volwassene waar het strafrecht wel vanuit gaat, in het licht van deze gegevens dient het strafrecht rekening te houden met een verminderde verantwoordelijkheid van adolescenten.⁹¹ Om adolescenten echter qua verantwoordelijkheid voor hun handelen te kunnen vergelijken met volwassenen moet ook rekening worden gehouden met hun psychosociale vaardigheden. Zeer

⁸⁸ Bol 1991, p. 133.

⁸⁹ Bol 1991, p. 135.

⁹⁰ Weijers 2008, p. 269.

⁹¹ Weijers 2008, p. 269.

belangrijk hierbij is de rol van beïnvloeding door leeftijdgenoten, aldus Weijers.⁹² Tussen hun tiende en veertiende levensjaar neemt dit ernstig toe, en na hun veertiende neemt dit meestal langzamerhand weer af. Ook moet in de vergelijking betrokken worden dat adolescenten veel meer gefocused zijn op kortetermijntuitkomsten en veel minder op de gevolgen die op de langere termijn in kunnen treden. Daarnaast nemen zij veel sneller risico's dan volwassenen en onderschatten zij deze ook veel vaker. Ook zijn zij veel gevoeliger voor impulsen. Jongens in het bijzonder, want hun impulsbeheersing is in veel gevallen nog lang niet voltooid rond het achttiende levensjaar.⁹³ Wat betreft het strafproces zelf is er een groot verschil tussen volwassenen en adolescenten. Veel adolescenten begrijpen niet wat er van hen verwacht wordt of wat een zitting precies inhoudt. Ook op dit punt heeft juist de jeugdige delinquent vaak, en zeker degenen die bij herhaling met justitie in aanmerking komen, een ontwikkelingsachterstand.⁹⁴ Dit alles in ogenschouw genomen lijkt volgens Weijers een verhoging van de strafrechtelijke bovengrens tot veertien jaar in de rede te liggen. Dit brengt echter wel risico's met zich mee. Het gevaar bestaat namelijk dat rechters de proportionaliteit uit het oog verliezen. Net zoals in de eerste decennia van ons jeugdstrafrecht nodigt een hoge ondergrens uit tot langdurig (repressief) ingrijpen onder noemers als 'heropvoeding' en 'preventie' naar aanleiding van een klein delict; dit alles 'in het belang of voor de toekomst van het kind'.⁹⁵ Daartegenover staat dat we de laatste decennia gewend zijn geraakt aan routineuze lichte sancties en aan een alsmaar uitdijend geheel van straffen en maatregelen vanaf twaalf jaar.⁹⁶

2.5.3 Een afzonderlijk adolescentenstrafrecht

2.5.3.1 De Commissie Anneveldt

Vanwege de verlaging van de strafrechtelijke leeftijdsgrens van eenentwintig naar achttien jaar, en de consequenties die daar aan hingen, concludeerde de Commissie Wiarda in 1971 in het rapport 'Jeugdbeschermingsrecht' dat er ten behoeve van achttien tot drieëntwintig á vijfentwintig jarigen een afzonderlijk strafrecht moest komen met eigen straffen en maatregelen. Daarbij ging het er in de eerste plaats niet om een geheel nieuw pakket van straffen en

⁹² Weijers 2008, p. 269.

⁹³ Weijers 2008, p. 269.

⁹⁴ Weijers 2008, p. 269.

⁹⁵ Weijers 2008, p. 281.

⁹⁶ Weijers 2008, p. 282.

maatregelen te ontwerpen; het was namelijk niet uitgesloten dat bepaalde straffen en/of maatregelen uit het toenmalige jeugdstrafrecht konden worden overgenomen. Het accent zou vooral komen te liggen op, aan de aard en de behoeften van jonge meerderjarigen aangepaste, mogelijkheden van uitvoering; daartoe zouden mogelijk een of twee nieuwe maatregelen nodig of gewenst zijn.⁹⁷ Hiertoe werd op 21 juni 1979 de Commissie Anneveldt ingesteld die onder andere de vraag in hoeverre er behoefte bestond aan bijzondere bepalingen betreffende de berechting van jeugdige volwassenen moest beantwoorden, en indien dit het geval was hoe die bepalingen dan zouden moeten luiden. De Commissie stelt in haar rapport ‘Sanctierecht voor jeugdigen’ vast dat er een afzonderlijk adolescentenstrafrecht zou moeten komen. Het voorstel van de Commissie is om het materiële jeugdstrafrecht ook van toepassing te verklaren op verdachten die ten tijde van het begaan van het strafbare feit de leeftijd van achttien, doch nog niet die van vierentwintig jaar hebben bereikt. Het commune strafprocesrecht blijft dus wel gewoon gelden. De Commissie stelt zich op het standpunt dat, aangezien het volwassen worden een geleidelijk proces is met vloeiende overgangen, ook in het jeugdsanctierecht behoefte bestaat aan een overgangsrecht dat de brug vormt tussen het recht voor minder- en dat voor meerderjarigen. Zij heeft daarbij in ogenschouw genomen dat de leeftijdsgroep van adolescenten een belangrijk deel van de in totaal gepleegde strafbare feiten voor zijn rekening neemt, waarbij het vooral gaat om leeftijdgebonden gedrag.⁹⁸ Daarbij komt dat delinquente jongeren in de praktijk vaak opereren in groepen in de leeftijdscategorie van zestien tot vierentwintig jaar. Er is dus volgens de Commissie alle reden om deze leeftijdsgroep bij de strafrechtelijke benadering niet langer te splitsen in jongeren beneden en boven de achttien jaar. Ook blijkt dat de grens tussen het jeugd,- en het commune strafrecht moet liggen bij die leeftijd waarop de jeugdsubcultuur haar greep op de jongeren verliest en waarop de jongeren voor het besluit staan om te stoppen of door te gaan. Die grens blijkt te liggen op het vierentwintigste levensjaar. Degenen die wel doorgaan vertonen geen leeftijdsgebonden gedrag meer.⁹⁹ De straffen en maatregelen voor de adolescenten zouden dus gelijk moeten zijn aan het voorstel dat wordt gedaan voor de minderjarigen. De enige hoofdstraffen zullen de geldboete en, in geval van een misdrijf, jeugddetentie zijn, en de enige vrijheidbenemende maatregel die opgelegd kan worden is de plaatsing in een inrichting voor jeugdigen. In de maxima en in de tenuitvoerlegging van

⁹⁷ *Rapport van de Commissie Wiarda* 1971, p. 74.

⁹⁸ *Rapport van de Commissie Anneveldt* 1982, p. 15.

⁹⁹ *Rapport van de Commissie Anneveldt* 1982, p. 17.

sancties differentieert de Commissie naar de leeftijdscategorie waartoe de verdachte behoort.¹⁰⁰ Als uitgangspunt heeft de Commissie genomen dat voor jeugdigen van twaalf tot vierentwintig jaar in principe één strafrechtelijk systeem moet gelden. Hierop wordt echter één uitzondering aanvaard; er kunnen zich zodanige omstandigheden voordoen dat het wenselijk is om voor jeugdigen van zestien tot vierentwintig jaar, die een ernstig misdrijf hebben begaan waarvan ook op grond van de persoonlijkheid duidelijk is dat het niet of nauwelijks gaat om leeftijdgebonden gedrag, over meer mogelijkheden te beschikken dan het jeugdstrafrecht thans biedt. Het kan hierbij wederom gaan om een bijzonder strafrecht, maar dat ligt niet voor de hand wanneer er sprake is van gedrag dat niet kan worden toegeschreven aan de ontwikkeling van de jeugdige. In dergelijke gevallen dient toepassing van het commune strafrecht dus blijvend tot de mogelijkheden te behoren.¹⁰¹

2.5.3.2 Doreleijers

Doreleijers is van mening dat de vijftien- tot achttienjarigen, die nu onder het jeugdstrafrecht vallen, en de achttien- tot drieëntwintigjarigen, die nu onder het commune strafrecht vallen, samen een meer homogene groep vormen dan de pubers van twaalf- tot veertien jaar en de adolescenten van vijftien- tot achttien jaar, die momenteel samen onder het jeugdstrafrecht vallen. Hij stelt dan ook voor om het jeugdstrafrecht af te schaffen en een adolescentenstrafrecht in het leven te roepen waarbinnen de groep van vijftien á zestien- tot drieëntwintig jarigen vervolgd en berecht kan worden respectievelijk zorg en onderwijs kan ontvangen.¹⁰² Hij heeft zijn mening gevormd op basis van psychologische gegevens die beschrijven wanneer bepaalde eigenschappen en functies zich ontwikkelen. Zo ontwikkelt de grijze stof van de hersenen, dat als functie het verwerken van informatie heeft, zich in een hoog tempo tot het veertiende á vijftiende levensjaar. Daarna worden deze grijze stoffen weer gesnoeid tot het vijfentwintigste levensjaar. Dit is een noodzakelijk en natuurlijk proces, het zorgt er namelijk voor dat er verbindingen gelegd kunnen worden die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van iemands vaardigheden en kennis. In deze periode ontwikkelen de functies flexibiliteit en planning zich ook. Voor het twintigste levensjaar zijn adolescenten veel gevoeliger voor groepsdruk en de mening van leeftijdsgenoten dan erna, na het twintigste levensjaar durven adolescenten zelf veel meer

¹⁰⁰ *Rapport van de Commissie Anneveldt* 1982, p. 16.

¹⁰¹ *Rapport van de Commissie Anneveldt* 1982, p. 18.

¹⁰² Doreleijers 2009, p. 184.

beslissingen te nemen. Voor hun twintigste zien zij wel dat gevaar zich aandoet, maar zij maken hier vaak geen emotionele connectie mee en de kans dat zij stoppen met hun gedrag op dat moment is daardoor kleiner. Functioneel MRI-onderzoek laat zien dat adolescenten zich laten sturen door het gebied in de hersenen dat reageert op onmiddellijke beloning (nucleus accumbens), terwijl volwassenen wier hersenen bij dergelijk onderzoek onderzocht worden een sterkere activiteit vertonen in de amygdala, wat het deel van de hersenen is dat informatie van diverse zintuigen koppelt aan emoties, en in de prefrontale cortex, welk deel van de hersenen betrokken is bij functies als plannen, het nemen van beslissingen en impulsbeheersing, waardoor ze bij gevaarlijke situaties eerder de langetermijn-consequenties inzien.¹⁰³ Een argument voor de verlaging van de strafrechtelijke leeftijdsgrens van eenentwintig jaar naar achttien jaar was dat jongeren eerder volwassen werden, geëmancipeerder raakten. In sommige gevallen is dat zeker zo maar de feitelijke psychologische ontwikkeling toont bijna het tegenovergestelde aan. Jongeren hebben tegenwoordig dan wel eerder sex, gaan tot laat de stad in en reizen alleen over de wereld, maar ze blijven wel langer bij hun ouders wonen, volgen langer onderwijs en gaan minder snel langdurige relaties aan. Doreleijers stipt daarbij Jeffrey Jensen Arnett aan, wie spreekt over de leeftijdsfase tot vijfentwintig jaar als de fase van het emerging adulthood: langzaam komt een eigen kijk op de wereld tot stand, langzaam leert de jongvolwassene onafhankelijk beslissingen en verantwoordelijkheid voor zijn leven te nemen, en langzaam wordt hij financieel onafhankelijk en maakt keuzes ten aanzien van een definitieve partner, woonplaats en werk.¹⁰⁴ Daarnaast krijgt het empathisch vermogen ook dan pas vaste vorm. Doreleijers geeft daarbij aan dat Lawrence Kohlberg beschrijft dat de adolescent pas na het tweeëntwintigste levensjaar zich weinig meer gelegen laat liggen aan de sociale regels van zijn leeftijdsgenoten. Na die leeftijd krijgt een autonoom gevoel voor normen en waarden een kans.¹⁰⁵ De maatschappij heeft zich aan deze trend aangepast, de wetgever alleen nog niet. Uiteraard dient wetgeving gelijk op te gaan voor alle mensen, maar de wetgever had zich kunnen realiseren dat het strafrecht vaak toegepast wordt bij mensen die geen gemiddelde intelligentie hebben, en dit vaak ook nog gepaard gaat met stoornissen, frequent meer dan één.¹⁰⁶

¹⁰³ Doreleijers 2009, p. 184.

¹⁰⁴ Doreleijers 2009, p. 184-185.

¹⁰⁵ Doreleijers 2009, p. 185.

¹⁰⁶ Doreleijers 2009, p. 185.

2.6 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden hoe de leeftijdsgrenzen er in de huidige wetgeving uitzien en hoe ze toegepast moeten worden. Wat door de jaren heen veranderd is, is dat bij elke aanpassing die in het jeugdrecht gemaakt wordt rekening moet worden gehouden met het IVRK. Daar tegenover staat dat de leeftijdsgrenzen in de afgelopen jaren weinig veranderd zijn. De strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar is al bijna vijftig jaar dezelfde, maar ondanks dit gegeven blijft deze grens toch onderwerp van gesprek in de literatuur. Menke Bol vindt dat de ondergrens afgeschaft dient te worden, terwijl Ido Weijers vindt dat hij verhoogd moet worden naar veertien jaar. Toch blijft het jeugdstrafrecht van toepassing op jeugdigen van twaalf tot achttien jaar. De beschermingsgedachte en het pedagogisch karakter staan in het jeugdrecht nog steeds centraal, wat onder andere terugkomt in de Beginselenwet Justitiële Jeugdinrichtingen. De flexibele bovengrens bestaat ook nog steeds, dit houdt in dat het commune sanctierecht toegepast kan worden op zestien- en zeventienjarigen indien daarvoor grond te vinden is in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Gebruik hiervan is voorbehouden aan uitzonderlijke gevallen, ook omdat de criteria niet helemaal duidelijk zijn en de motivering vaak maar gering is. Daarnaast kan het jeugdsanctierecht op achttien- tot eenentwintigjarigen toegepast worden indien er grond te vinden is in de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. De rechter laat dit echter zelden toe. Advies door de psychiatrie omtrent deze twee uitzonderingen is moeilijk te geven, de rechter is dan ook niet verplicht dit in te winnen. Ook de flexibele bovengrens is vaak besproken in de literatuur. De Commissie Wiarda adviseerde in 1971 om ten behoeve van achttien tot drieëntwintig á vijfentwintig jarigen een afzonderlijk strafrecht te creëren met eigen straffen en maatregelen. De Commissie Anneveldt pikte dit in 1982 op en adviseerde de wetgever om het jeugdsanctierecht ook van toepassing te verklaren op achttien- tot vierentwintigjarigen. In 2009 pleitte Doreleijers in zijn inaugurele rede voor het creëren van een afzonderlijk adolescentenrecht voor jeugdigen van vijftien á zestien- tot drieëntwintig jaar. Ook de Roon komt met een visie op de leeftijdsgrenzen in 2009, wat zelfs uitmondt in een wetsvoorstel. Zijn voorstel houdt in dat alle leeftijdsgrenzen verlaagd dienen te worden. Dit voorstel zal ik in het volgende hoofdstukken uitvoerig behandelen en mijn visie hierop geven, ook zal ik daarbij mijn visie geven op de standpunten in de literatuur.

3 Het wetsvoorstel van De Roon

Ondanks het feit dat de leeftijdsgrenzen een populair onderwerp zijn in de literatuur is er sinds 1995 niet veel meer veranderd. Daar zou weleens verandering in kunnen komen door het wetsvoorstel dat De Roon vorig jaar heeft ingediend. Eerst zal ik de aanleiding van het wetsvoorstel bespreken en daarna de inhoud.

3.1 Wetsvoorstel de Roon

3.1.1. De aanleiding voor het wetsvoorstel

Op 27 april 2009 heeft Raymond De Roon, toenmalig lid van de Tweede Kamer voor de Partij voor de Vrijheid, het wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en enige andere wetten, strekkende tot wijziging van het sanctiestelsel, tot wijziging van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht en tot aanscherping van de bepalingen inzake voorlopige hechtenis aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. In dit wetsvoorstel stelt hij voor om de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te verlagen. In de memorie van toelichting geeft De Roon aan wat de aanleiding van het wetsvoorstel is; de leeftijd waarop jeugdigen hun criminele loopbaan starten is de afgelopen jaren steeds lager komen te liggen; het is tegenwoordig zelfs zo dat jeugdigen hun criminele loopbaan op tien- of elfjarige leeftijd al starten.¹⁰⁷ Volgens hem zijn zij op steeds jongere leeftijd streetwise dan in de decennia hiervoor het geval was. Het gevolg hiervan is dat ook de leeftijd waarop kinderen ernstige misdrijven of misdrijven met een grote frequentie plegen lager is komen te liggen. Door deze kinderen binnen de sfeer van het jeugdstrafrecht te betrekken, ontstaat volgens De Roon de mogelijkheid om hun criminele ontwikkeling vroeger te stuiten. Veertien- en vijftienjarigen kunnen tegenwoordig soms bijzonder verhard zijn waardoor zij zeer ernstige misdrijven kunnen plegen, dit kan leiden tot veel leed en maatschappelijke onrust.¹⁰⁸ Daarnaast zijn volgens hem jeugdige delinquenten bekend met het feit dat zij voor het plegen van delicten vrij lage vrijheidstraffen kunnen krijgen. Zij zien dit als reden om voor hun achttiende levensjaar zo veel mogelijk misdrijven te plegen waarvoor zij als ze eenmaal achttien jaar of ouder zijn harder gestraft worden. Deze verharding onder de jeugd mag volgens het wetsvoorstel voor de strafrechtspraktijk niet zonder gevolgen

¹⁰⁷ *Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr.3, p. 9-10.*

¹⁰⁸ *Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr. 3, p. 10.*

blijven. De rechter heeft weliswaar de mogelijkheid om, als hij daartoe grond vindt in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan, op zestien- en zeventienjarigen het volwassenenstrafrecht toe te passen, maar van deze mogelijkheid wordt te weinig gebruik gemaakt. De reden hiervoor is dat de wetgever deze mogelijkheid alleen in het leven heeft geroepen voor uitzonderlijke gevallen, zodat de rechter artikel 77b Sr. alleen toepast als voldaan is aan de wettelijke vereisten.¹⁰⁹

3.1.2 Het wetsvoorstel

Het voorstel van De Roon is om de strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar naar tien jaar te verlagen en de hoofdregel voor de toepassing van het jeugdstrafrecht te laten gelden voor tien- tot zestienjarigen. Hierdoor komt de strafrechtelijke bovengrens te liggen op zestien jaar in plaats van achttien jaar. Het commune strafrecht is dan dus van toepassing op jeugdigen vanaf zestien jaar. Indien de rechter echter bij zestien- en zeventienjarigen op grond van de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan aanleiding ziet om het jeugdstrafrecht toe te passen, dan biedt de wet hem die mogelijkheid. Tevens zal het mogelijk zijn om het commune strafrecht op veertien- en vijftienjarigen van toepassing te verklaren op grond van de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.¹¹⁰

3.2 Tussenconclusie

De Roon stelt in zijn wetsvoorstel voor om de strafrechtelijke ondergrens te verlagen van twaalf naar tien jaar en de strafrechtelijke bovengrens van achttien naar zestien, waardoor artikel 77b Sr. van toepassing zal worden op veertien- en vijftienjarigen en artikel 77c Sr. op zestien- en zeventienjarigen. Dit is een grote verandering ten opzichte van de huidige wetgeving. Kijkend naar de redenen om de leeftijdsgrenzen juist op die leeftijd te zetten waarop ze nu staan vraag ik mij af of het een juiste keuze is om deze te verlagen. In de hierna volgende hoofdstukken zal ik dit voorstel van commentaar voorzien en uiteindelijk een conclusie vormen omtrent de aannahme ervan.

¹⁰⁹ Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr. 3, p. 10.

¹¹⁰ Kamerstukken II 2008/09, 31 938, nr. 3, p. 10.

4 Het wetsvoorstel bezien vanuit de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit en internationale regels en verdragen

De Roon geeft in zijn wetsvoorstel een aantal argumenten voor het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht. Een aantal hiervan houdt beweringen in omtrent veranderingen die de laatste jaren geconstateerd zijn in de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit. Hij geeft echter niet aan waar hij deze argumenten op baseert. Klopt het dus wel wat hij beweert? Is de jeugd daadwerkelijk zo veel problematischer geworden dat Nederland de leeftijdsgrenzen hierop dienen aan te passen? En als Nederland dit zou doen, zou dit in het kader van de internationale verdragen en regels die Nederland getekend heeft wel mogelijk zijn? Ik zal in dit hoofdstuk eerst kijken naar de ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit bij twaalfminners en vervolgens bij de strafrechtelijk minderjarigen. Hierna zal ik kijken naar de ontwikkelingen van de internationale verdragen en regels en deze afzetten tegen de verlaging van de leeftijdsgrenzen.

4.1 Twaalfminners en criminaliteit

Voordat ik inga op de ontwikkelingen is het van belang om een definitie van jeugdcriminaliteit te geven; Jeugdcriminaliteit is een verzamelterm waaronder zeer uiteenlopende activiteiten worden samengevat, variërend van het incidentele normoverschrijdend experimenteelgedrag van opgroeiende jongeren tot systematische verwervingscriminaliteit, racistisch geweld en incidenteel zelfs moord.¹¹¹ Volgens De Roon is de leeftijd waarop jeugdigen hun criminele loopbaan starten de afgelopen jaren steeds lager komen te liggen. Het is volgens hem tegenwoordig zelfs zo dat jeugdigen hun criminele loopbaan op tien- of elfjarige leeftijd starten. Het gevolg hiervan zou zijn dat ook de leeftijd waarop kinderen ernstige misdrijven of misdrijven met een grote frequentie plegen lager is komen te liggen. Het probleem met deze beweringen vind ik dat hij doet alsof hij feiten weergeeft waaruit conclusies getrokken dienen te worden, hij geeft echter geen bronnen weer waar dit uit blijkt. Ik vraag me daarom af of hij die wel gebruikt heeft. Ik ben van mening dat hij op basis van de berichten in het nieuws, die ook in de inleiding aan bod kwamen, zijn conclusies heeft getrokken zonder naar de echte cijfers te hebben gekeken. Dit is erg vreemd want het is niet niks om de grenzen in het strafrecht te

¹¹¹ Kohnstamm 2009, p. 139.

verlagen, gezien de grote impact ervan op jeugdige delinquenten. Er is de afgelopen jaren een aantal onderzoeken geweest naar de criminaliteit onder twaalfminners die De Roon als bron had kunnen gebruiken. Ik zal er een paar uitlichten en bekijken of de conclusies die De Roon trekt overeenkomen met de gegevens uit deze onderzoeken.

4.1.1 Criminaliteit onder twaalfminners in 1994-1995

In 1994 bracht de Commissie- van Montfrans het rapport 'Met de neus op de feiten' uit, waarin zij concludeerde dat er zeer weinig bekend is over criminaliteit onder kinderen die de leeftijd van twaalf jaar nog niet hebben bereikt. Onderzoek hiernaar vond de Commissie echter wel gewenst. In 1996 start het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (hierna: WODC) het onderzoek. Hierbij werd gebruik gemaakt van de geautomatiseerde politieregistratie van kinderen in de leeftijdscategorie zeven- tot en met elf jaar in de steden Amsterdam, Haarlem en Alphen aan de Rijn in het jaar 1994 en 1995¹¹². Het percentage kinderen dat in 1994 wegens een strafbaar feit met de politie in aanraking is gekomen, berekend over de totale populatie, is in Amsterdam 0,5, in Haarlem 0,8 en in Alphen aan de Rijn 0,3.¹¹³ In 1995 is dit in Amsterdam 0,6, in Haarlem 0,8 en in Alphen aan de Rijn 0,4.¹¹⁴ Het gaat dus slechts om 0,3 tot 0,8% van het totale aantal kinderen van zeven tot elf jaar in deze steden. De absolute aantallen zijn voor 1994 en 1995 respectievelijk: Amsterdam, 172 en 199; Haarlem, 62 en 57 en voor Alphen aan de Rijn 20 en 27.¹¹⁵ Naar mijn mening is dit geen zorgwekkend aantal waar meteen drastische maatregelen voor genomen moeten worden, ook zit er nauwelijks verschil tussen de twee jaren. Slechts 7% van de kinderen is voor meer dan één feit gehoord, over het algemeen gaat het dan over twee feiten. Slechts één kind is voor vijf redelijk zware delicten gehoord. De meest voorkomende delicten zijn winkeldiefstal en vernieling, ernstiger delicten zoals geweld tegen personen of zedendelicten worden door deze jongeren gelukkig zelden gepleegd.¹¹⁶ Het gaat hier dus slechts om het horen van kinderen, minder dan 7% zal het delict dus ook daadwerkelijk hebben gepleegd. Van het frequent plegen van (ernstige misdrijven) is al helemaal geen sprake. De helft van de geregistreerde kinderen is elf jaar, kinderen onder de tien werden bijna niet aangetroffen. Van het starten van een criminele loopbaan op tienjarige leeftijd is dus in weinig

¹¹² Grapendaal 1996, p. 89.

¹¹³ Grapendaal 1996, p. 89.

¹¹⁴ Grapendaal 1996, p. 89.

¹¹⁵ Grapendaal 1996, p. 89.

¹¹⁶ Grapendaal 1996, p. 90.

gevallen maar sprake. Dit onderzoek lijkt een duidelijk beeld te geven van de criminaliteit onder twaalfminners; het probleem is echter dat niet alle gepleegde delicten geregistreerd zullen worden vanwege onbekendheid bij de politie. Tevens staan er onder andere kinderen tussen de registratie die alleen getuige waren van een delict. Naast een onderzoek op basis van de politieregistratie heeft het WODC ook onderzoek verricht in de vorm van zelfrapportage. Hieruit blijkt dat 15% van de acht- tot elfjarigen zich schuldig heeft gemaakt aan het plegen van een delict, 'iemand lastig vallen' wordt dan wel buiten beschouwing gelaten.¹¹⁷ Het gaat dan vooral om brandstichting en vernieling. Uit dit onderzoek blijkt dus wel dat er een klein percentage twaalfminners zich schuldig maakt aan vrij lichte strafbare feiten. Het starten van een criminele loopbaan (en de verjonging hiervan) is hier echter niet uit af te leiden. Ook aan dit onderzoek zijn nadelen verbonden. Kinderen kunnen de zelfrapportage niet helemaal naar waarheid invullen omdat zij zich stoerder voor willen doen dan ze zijn, zij kunnen hierdoor invullen dat ze een strafbaar feit hebben gepleegd terwijl dit niet het geval is. Daarbij komt dat niet elk kind de definitie van bijvoorbeeld mishandeling begrijpt en hierdoor een onschuldig vechtpartijtje hier al onder kan scharen. Het percentage zal dus in de praktijk minder zijn dan 15%. Tevens is onderzoek gedaan naar de opinie van personen die dicht bij deze kinderen staan. Hierbij valt te denken aan docenten, politiefunctionarissen en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming. Deze personen zijn unaniem van mening dat er geen sprake is van een structureel probleem, evenmin wordt een toename of verjonging geconstateerd.¹¹⁸ Naar mijn idee is er dan dus ook geen oplossing nodig.

4.1.2 Criminaliteit onder twaalfminners in 2006-2007

In 2006 is het WODC wederom een onderzoek gestart, dit maal op grond van zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit waarbij gebruik is gemaakt van 1461 kinderen, in de leeftijdscategorie van tien tot achttien jaar. Hiervan zijn 337 kinderen tien en elf jaar oud. Uit dit onderzoek blijkt dat 33,3% van de tien- en elfjarigen zegt in de voorafgaande twaalf maanden een van de drieëndertig delicten die voorgelegd werd, inclusief overtredingen, te hebben gepleegd. Dit aantal vind ik aan de hoge kant. Van de twaalf- en dertienjarigen waren dat er 55%, van de veertien- en vijftienjarigen waren dat er 66,4% en van de zestien- en zeventienjarigen waren dat er 66,3%.¹¹⁹

¹¹⁷ Grapendaal 1996, p. 91.

¹¹⁸ Grapendaal 1996, p. 91.

¹¹⁹ Van der Laan & Blom 2006, p. 84.

De meeste delicten die de tien- en elfjarigen plegen zijn vuurwerk afsteken, iemand slaan zonder deze te verwonden en iemand uitschelden om zijn huidskleur. In slechts ongeveer 3% van de gevallen ging het om ernstigere of (diverse) ernstige delicten, dit betreft slechts tien kinderen uit de self-report groep.¹²⁰ Het gaat dus zelden om ernstige misdrijven of misdrijven met een hoge frequentie zoals de Roon beweert. Men moet op basis van dit onderzoek oppassen met het trekken van conclusies voor de gehele bevolkingsgroep van kinderen onder de twaalf jaar, in dit onderzoek is namelijk maar een klein percentage van deze bevolkingsgroep gebruikt. Er wonen ongeveer 400.000 tien- en elfjarigen in Nederland, als er dan vanuit gegaan mag worden dat 33,3% zelf aangeeft ten minste één strafbaar feit te hebben gepleegd, dan zou dat neerkomen op ruim 130.000 kinderen per jaar.¹²¹ Als het delict 'vuurwerk afsteken' daar echter uitgefilterd wordt, dan blijven er een stuk minder kinderen over. De minister van Justitie benadrukte daarom dan ook nadrukkelijk dat deze cijfers genuanceerd moesten worden.¹²² Het gaat vooral om lichte delicten die vaak voorkomen, die ook wel onder de noemer 'kattenkwaad' vallen. Het starten van een criminele loopbaan is hierbij dus een extreme conclusie. Op basis van dit onderzoek lijkt het dus inderdaad zo te zijn dat het aantal criminele twaalfminners toeneemt, de minister nuanceert deze cijfers echter. Daarbij komt dat in dit onderzoek ook overtredingen zijn betrokken terwijl dat in 1996 niet het geval was. Een vergelijking valt daardoor moeilijk te maken. Wel is duidelijk dat de leeftijdscategorieën boven de twaalf jaar beduidend meer delicten en overtredingen plegen dan de tien- en elfjarigen. Omdat twaalfminners toch overlast kunnen bezorgen publiceerden de minister van Justitie en de minister van Jeugd en Gezin in 2008 het Actieplan Overlast door twaalfminners. Hierin zijn zij nagegaan wat de beschikbare politiecijfers zijn met betrekking tot twaalfminners. In 2006 bleken in het Herkenningsdienstsysteem (hierna: HKS) in totaal 1221 twaalfminners te zijn geregistreerd; dit betrof 497 lichte gevallen (toen nog STOP-waardig) en 724 zwaardere gevallen.¹²³ Deze cijfers zijn echter niet helemaal betrouwbaar. Twaalfminners kunnen immers niet vervolgd worden voor het plegen van een strafbaar feit, hierdoor zal de registratie door de politie niet helemaal correct verlopen. De politie schat op basis van nadere bestudering van de cijfers in dat slechts 25% van de daadwerkelijk gepleegde delicten wordt

¹²⁰ *Actieplan Overlast door twaalfminners* 2008, p. 8.

¹²¹ Van der Laan, Slot & Hoeve 2008, p. 33.

¹²² *Actieplan Overlast door twaalfminners* 2008, p. 8.

¹²³ *Actieplan Overlast door twaalfminners* 2008, p. 8.

geregistreerd in het HKS, voor zwaardere delicten ligt dit op 50%.¹²⁴ In 2006 zouden dus op basis van deze inschatting 1988 (497x4) lichte en 1448 (724x2) zwaardere delicten zijn gepleegd door twaalfminners. In totaal zijn dat 3436 delicten. Ervan uitgaande dat er 400.000 tien- en elfjarigen in Nederland wonen zou het om nog geen 1% van de gehele populatie gaan. Hierbij wordt er dan vanuit gegaan dat ieder slechts één delict heeft gepleegd en het alleen tien- en elfjarigen betreffen. Het aantal zal dus zelfs lager zijn, waardoor ook hier geen begin van een criminele loopbaan geconstateerd kan worden. Hieruit lijkt dus de bewering van de minister van Justitie juist te zijn dat het in de zelfrapportage vooral gaat om ‘kattetekwaad’, wat de jongeren zelf onder delictgedrag scharen. Vandaar ook de grote verschillen tussen de twee onderzoeken. Vanwege het gebruik van verschillende bronnen is een vergelijking echter niet te maken. De ministers hebben tevens aan de vier grootste steden van Nederland, , Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht, gevraagd of zij informatie hebben over geregistreerde verdachte twaalfminners binnen hun gemeenten. De cijfers die op basis hiervan vrijgegeven werden varieerden van 86 tot 364 per gemeente in het jaar 2007. Ook hieruit blijkt dat de aantallen erg meevallen. Alle onderzoeken naast elkaar leggend blijkt er wat mij betreft niet uit dat veel jeugdigen hun criminele loopbaan al op tien- of elfjarige leeftijd starten. Ook gaat het vooral om ‘kattenkwaad’ en niet om ernstige misdrijven of misdrijven met een grote frequentie. Het is niet precies duidelijk hoe groot hun aantal is dat een delict heeft gepleegd, maar uit de laatste twee onderzoeken blijkt dat dit geen zorgwekkend aantal is. Ook de mensen die veel met deze kinderen in contact komen maken zich geen zorgen over de criminaliteit onder deze groep.¹²⁵ Gezien de criminaliteitscijfers van twaalfminners is het wat mij betreft niet nodig om de leeftijdsgrens van twaalf jaar naar tien jaar te verschuiven.

4.2 Strafrechtelijk minderjarigen en criminaliteit

Wat ook naar voren komt in het wetsvoorstel van De Roon is dat veertien- en vijftienjarigen tegenwoordig bijzonder verhard kunnen zijn waardoor zij zeer ernstige misdrijven kunnen plegen. Daarnaast is volgens hem onder jeugdige delinquenten bekend dat zij voor het plegen van delicten vrij lage vrijheidsstraffen kunnen krijgen. Zij zien dit als reden om voor hun achttiende levensjaar zoveel mogelijk misdrijven te plegen waarvoor ze als zij eenmaal achttien

¹²⁴ Actieplan Overlast door twaalfminners 2008, p. 8.

¹²⁵ Grapendaal 1996, p. 91.

jaar of ouder zijn harder gestraft worden. Ook hier geeft hij geen bronnen weer waarop hij zijn beweringen baseert. Deze bronnen zijn er wel degelijk en ook in grotere mate dan van twaalfminners. Dit komt doordat de groep van jeugdige delinquenten van twaalf tot achttien jaar wel vervolgd kan worden voor een strafbaar feit, waardoor de cijfers eenvoudiger te achterhalen zijn. Ik zal daarom wederom een paar onderzoeken uitlichten en de resultaten vergelijken met de beweringen van De Roon.

4.2.1 Geregistreeerde jeugdcriminaliteit

Als er globaal naar de geregistreeerde jeugdcriminaliteit wordt gekeken, blijkt het inderdaad zo te zijn dat het aantal strafrechtelijke minderjarigen stijgt. Het gevaar met politiecijfers is echter dat deze niet alleen worden beïnvloed door de meldingsbereidheid van slachtoffers en getuigen, die erg kan verschillen naargelang de aard van de criminaliteit, maar ze worden ook sterk beïnvloed door beleidsprioriteiten en veranderingen in wetgeving.¹²⁶ Daarbij komt dat maar een zeer klein deel van deze feiten opgehelderd wordt. Toch is het belangrijk om deze te bekijken omdat de zelfrapportage die hierna aan bod komt er een aanvulling op is, waardoor een duidelijker totaalbeeld ontstaat. In 2001 heeft het WODC een onderzoek uitgebracht naar de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit in de periode 1980-1999 op basis van de politiecijfers. De politiecijfers zijn afkomstig van de Koninklijke Marechaussee en de regionale politiecorpsen en zijn gebaseerd op het aantal gehoorde minderjarige verdachten in de leeftijdscategorie van twaalf- tot achttien jaar. Het absolute aantal geeft door de jaren heen een schommeling weer:

Tabel 1 Gehoorde minderjarige verdachten naar geslacht (alle misdrijven)¹²⁷

	1980	1982	1984	1986	1987	1988	1989	1990
Jongens	38165	44046	41487	40417	37479	35811	35332	33886
Meisjes	4071	4877	5414	5286	5202	4627	4057	4435
Totaal	42236	48923	46901	45703	42681	40438	39389	38321

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Jongens	35038	36240	32643	33962	35803	44155	40768	40450	41341
Meisjes	4674	5126	4470	4692	5575	6807	6495	5922	6619
Totaal	39712	41366	37113	38654	41378	50962	47263	46372	47960

¹²⁶ Weijers 2008, p. 45.

¹²⁷ Kruissink & Essers 2001, p. 41

Van 1982 tot 1990 is een geleidelijke daling waarneembaar, daarna volgt een lichte stijging in 1991 en 1992 en een daling in 1993, waarna opnieuw een stijging volgt met als hoogtepunt het jaar 1996 met in totaal bijna 51.000 gehoorde minderjarige verdachten.¹²⁸ Gelukkig zet deze stijging niet door en daalt het aantal weer in 1997, waarna het aantal ongeveer stabiel blijft. Helaas liggen de aantallen na 1996 wel hoger dan in de meeste jaren daarvoor. Deze cijfers kunnen bijna niet los gezien worden van de ontwikkeling van de jeugdpopulatie, want deze is namelijk niet hetzelfde gebleven. Aan het begin van de onderzochte periode, begin jaren tachtig, telt Nederland bijna anderhalf miljoen jongeren in de strafrechtelijk minderjarige leeftijd, terwijl aan het begin van de jaren negentig dat aantal is afgenomen tot ongeveer 1,1 miljoen en sinds die tijd schommelt het aantal rond die waarde.¹²⁹ Er is dus sprake van een stijging van de jeugdcriminaliteit en een daling van het aantal twaalf- tot achttienjarige jeugdigen. De totaalcijfers per 100.000 minderjarigen vertonen echter over 1997, 1998 en 1999 een neiging tot stabilisatie.¹³⁰ Uit dit onderzoek blijkt dus dat er een schommeling is tussen de verschillende jaren, over het algemeen genomen is er wel sprake van een stijging maar deze neigt wel tot stabilisatie in 1997, 1998 en 1999. In 2008 heeft het WODC onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen en samenhang tussen criminaliteit en rechtshandhaving. Hieruit blijkt dat het aantal gehoorde minderjarige verdachten sinds 1980 is gestegen van 42.000 naar 69.000 in 2007. De politiestatistiek bevat echter wel een onbekend aantal gehoorde verdachte twaalfminners.¹³¹ Ook hier dient rekening gehouden te worden met de jeugdpopulatie, deze is namelijk sinds 1995 met 10% toegenomen. Wel is het zo dat het aantal twaalf- tot achttienjarige verdachten veel sterker is gestegen.¹³² Als we naar de cijfers kijken van aangehouden verdachten in 2006 blijkt dat criminaliteit onder vijftien- tot achttienjarigen veel vaker voorkomt en ook sneller groeit dan bij twaalf- tot veertienjarigen:

¹²⁸ Kruissink & Essers 2001, p. 13.

¹²⁹ Kruissink & Essers 2001, p. 14.

¹³⁰ Kruissink & Essers 2001, p. 15.

¹³¹ Goudriaan & Eggen 2009, p. 19.

¹³² Goudriaan & Eggen 2009, p. 20.

Tabel 2 Aangehouden verdachten naar leeftijdscategorie*¹³³

Leeftijd in jaren	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006**
12-14	7,3	8,2	8,5	9,3	11,1	12,7	13,1
15-17	23,4	25,4	27,4	30,2	33,5	36,5	37,7
18-24	24,2	26	29,1	32,3	35,5	37	38,5
25-34	15,2	16	17,4	19,2	20,5	21,3	21,7
35-44	10,7	11,8	12,9	14,5	15,7	16,2	16,5
45-54	6,7	7,2	8,1	9,4	10,1	10,8	11
55-64	3,9	4,3	4,8	5,6	5,8	6,1	6,2
65-74	1,7	1,8	2,1	2,5	2,5	2,9	3
75-79	0,8	0,9	1,1	1,3	1,3	1,4	1,5

*Per 1000 inwoners van de betreffende leeftijdscategorie

** Voorlopige cijfers

Bron: HKS/SSB,CBS

Uit deze tabel kan dus niet geconcludeerd worden dat veertienjarigen bijzonder verhard zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat er een stijging is waar te nemen, maar de stijging van aangehouden verdachten onder de vijftien- tot en met zeventienjarigen en achttien- tot en met vierentwintigjarigen is veel hoger dan de stijging bij twaalf- tot en met veertienjarigen. Uit de tabel valt ook niet op te maken dat jeugdige delinquenten voor hun achttiende levensjaar zoveel mogelijk misdrijven willen plegen waarvoor zij als ze eenmaal achttien jaar of ouder zijn harder voor gestraft moeten worden. Uit tabel is zelfs op te maken dat de groep achttien- tot en met veertientwintigjarigen juist de groep is die de meest aangehouden verdachten bevat. Als de bewering van De Roon zou kloppen dan zou dit toch juist af moeten nemen na het zeventiende levensjaar. Het feit dat er vanaf het achttiende jaar harder gestraft wordt schrikt deze jeugdigen dus niet af. In 2010 heeft het WODC wederom een onderzoek uitgebracht naar jeugdcriminaliteit, dit keer op basis van het Herkenningsdienstsysteem afkomstig van het Korps landelijke politiediensten. In 2007 zijn ruim 30.600 twaalf- tot achttienjarigen aangehouden bij wie het OM strafvervolgning zinvol achtte, gerelateerd aan de bevolkingsomvang zijn dit 2,5 verdachten per 100 twaalf- tot achttienjarigen.¹³⁴ In datzelfde jaar zijn bijna 54.700 achttien- tot vijftientwintigjarigen aangehouden als verdachten van een misdrijf, dat zijn 4,0 verdachten per 100 achttien- tot vijftientwintigjarigen.¹³⁵ Voor beide categorieën betekent dit een stijging in

¹³³ Goudriaan & Eggen 2009, p. 379.

¹³⁴ Van der Laan e.a. 2010, p. 14.

¹³⁵ Van der Laan e.a. 2010, p. 14.

verhouding met voorgaande jaren, voor de twaalf- tot achttienjarigen een stijging van 32% ten opzichte van 2002 en voor de achttien- tot vijfentwintigjarigen is dit een percentage van 21%. In de groep van twaalf- tot zestienjarigen is de stijging het sterkst. Ten opzichte van 2002 is in 2007 het aandeel verdachten toegenomen met 40%, terwijl de stijging bij de oudere leeftijdsgroepen varieert van 20% tot 23%.¹³⁶ Toch gaat het om 1,9 verdachten per 100 twaalf- tot zestienjarigen tegenover 3,6 verdachten per 100 tweeëntwintig- tot vijfentwintigjarigen. De sterke stijging bij de jongste leeftijdsgroep betekent echter niet dat jeugdigen die met de politie in aanraking komen steeds jonger worden, want de groep twaalf- tot vijftienjarigen maakt namelijk maar een klein deel van de totale groep minderjarige verdachten uit.¹³⁷ Omdat bij alle leeftijdsgroepen sprake is van een toename van het aantal verdachten is het percentage twaalf- tot zestienjarigen onder de verdachten ongeveer gelijk gebleven. De gemiddelde leeftijd van de verdachten is vrij stabiel en schommelt sinds 2002 rond de negentien jaar.¹³⁸ Door dit onderzoek wordt dus nog een keer bevestigd dat de criminaliteitscijfers niet afnemen na het achttiende jaar waardoor het er niet op lijkt dat jeugdige delinquenten voor hun achttiende levensjaar zoveel mogelijk misdrijven willen plegen waarvoor zij als ze eenmaal achttien jaar of ouder zijn harder voor gestraft moeten worden. Ook blijkt weer dat de leeftijd waarop jeugdigen hun criminele loopbaan starten niet lager is komen te liggen.

4.2.2 Zelfrapportage

Omdat de politiecijfers geen volledig beeld gegeven van de aanwezige jeugdcriminaliteit heeft het WODC in 2001 onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van jeugdcriminaliteit in de periode 1980-1999 op basis van zelfrapportage. Dit onderzoek is gedaan onder ongeveer 1000 willekeurige jongeren in de leeftijdscategorie van twaalf- tot achttien jaar. Het aantal jongeren dat een van de tien voorgelegde delicten heeft gepleegd in 'het afgelopen (school)jaar' c.q. 'de afgelopen twaalf maanden' is voor 1988 34,5%, voor 1990 38,2%, voor 1992 38,2%, voor 1994 37,8 %, voor 1996 40,2% en voor 1998 37,3%, wat inhoudt dat de jeugdcriminaliteit door de jaren heen vrij stabiel is.¹³⁹ Het percentage aan de hand van de specifieke leeftijd ziet er zo uit:

¹³⁶ Van der Laan e.a. 2010, p. 16.

¹³⁷ Van der Laan e.a. 2010, p. 17.

¹³⁸ Van der Laan e.a. 2010, p. 17.

¹³⁹ Kruissink & Essers 2001, p. 24.

Tabel 3 Ontwikkeling in delictpleging* naar leeftijd, in procenten¹⁴⁰

Leeftijd in jaren	1998	1990	1992	1994	1996	1998
12	23,5	27,3	27	32,3	30,1	20,2
13	27,6	32	27	32,5	27,1	23,1
14	33,4	33,4	39,1	39,8	40,6	40,1
15	36,7	43,8	37,9	39,1	43,3	45,9
16	40,3	44,7	48,7	41,6	51,1	46,7
17	41,7	45	48,1	42,4	46,9	46,8

* Voor deze tabel is de score gebruikt, die is gebaseerd op de tien delicten die in alle metingen op identieke wijze zijn voorgelegd, de zogenaamde ‘oorspronkelijke feiten’.

Uit de tabel komt naar voren dat hoe hoger de leeftijd is, hoe hoger het percentage van de criminaliteit is. De meeste delicten worden dan ook gepleegd door zestien- en zeventienjarigen. Wel af te lezen dat de criminaliteitscijfers van veertien- en vijftienjarigen de laatste vier jaar dichter bij elkaar zijn komen te liggen en een stuk hoger zijn dan van dertienjarigen. Om hier meteen de conclusie aan te verbinden dat ze bijzonder verhard kunnen zijn vind ik echter te ver gaan. Ik ben van mening dat dit meer te maken heeft met de fase van ontwikkeling waarin zij zitten dan met hun verharding (hier kom ik in het volgende hoofdstuk op terug). In de jaren '90 waren in de praktijk al geluiden te beluisteren dat jeugdigen op steeds jongere leeftijd delicten zouden plegen, de gegevens uit tabel 3 bieden echter geen steun aan deze geluiden.¹⁴¹ In 2004 wordt dit nog eens bevestigd door Kruissink & Essers. Zij concluderen dat er geen sprake blijkt te zijn van een verlaging van de leeftijd waarop jeugdigen aanvangen met het plegen van strafbare feiten. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren naar eigen zeggen delicten voor het eerst plegen, vertoont door de jaren heen een redelijk homogeen beeld.¹⁴² In 2005 heeft het WODC wederom onderzoek gedaan naar jeugdcriminaliteit aan de hand van zelfrapportage.¹⁴³ Voor dit onderzoek zijn 1461 jongeren ondervraagd in de leeftijdscategorie van tien tot achttien jaar. Van de 384 ondervraagde twaalf- en dertienjarigen heeft 55% weleens een delict gepleegd, van de 378 ondervraagde veertien- en vijftienjarigen was dat 66,4% en van de 362 ondervraagde zestien- en zeventienjarigen was dat 66,3%.¹⁴⁴ Vuurwerk afsteken komt bij alle leeftijdsgroepen

¹⁴⁰ Kruissink & Essers 2001, p. 27-28.

¹⁴¹ Kruissink & Essers 2001, p. 28.

¹⁴² Kruissink & Essers 2004, p. 14-15.

¹⁴³ Van dit onderzoek heb ik ook gebruik gemaakt bij de twaalfminners.

¹⁴⁴ Van der Laan & Blom 2006, p. 87.

verreweg het meeste voor. Het gaat dus vooral om lichte delicten. Dit maakt het echter wel moeilijk om deze cijfers te vergelijken met die uit de jaren '90 omdat vuurwerk toen niet op de vragenlijst stond. Wel is een vergelijking gemaakt tussen de prevalentie van zelfgerapporteerde delicten in de voorafgaande twaalf maanden door twaalf- tot achttienjarigen autochtone jongeren, in 1996 pleegde 31,9% een delict, in 1998 was dat 30,2%, in 2001 32,1% en in 2005 31,6%.¹⁴⁵ Uit deze gegevens valt af te leiden dat er maar weinig verschil is door de jaren heen. Omdat er nauwelijks verschillen zijn in (zelfgerapporteerde) delinquentie tussen autochtone en allochtone jongeren¹⁴⁶ geven deze cijfers een redelijk duidelijk beeld van de totale jeugdcriminaliteit door de verschillende jaren heen. Deze bevindingen relativeren de gedachte dat de jeugdcriminaliteit de afgelopen jaren (fors) is toegenomen; een gedachte die vooral gebaseerd lijkt te zijn op (door de politie) geregistreerde gegevens.¹⁴⁷ Uit alle drie de onderzoeken ontstaat de conclusie dat er geen sprake is van een verlaging van de leeftijd waarop jeugdigen aanvangen met het plegen van strafbare feiten. Van het starten van hun criminele loopbaan zal dus al helemaal geen sprake zijn. De jeugdcriminaliteit is door de jaren heen juist redelijk stabiel. Ook blijkt niet direct uit de gegevens dat veertien- en vijftienjarigen bijzonder verhard zijn. Uit deze zelfrapportages blijkt niet of het delictgedrag na het zeventiende levensjaar afneemt, deze onderzoeken zijn alleen gedaan onder minderjarigen.

4.2.3 De ernst en frequentie van de delicten

In 2005 is door het WODC onderzocht welke verschillen er zijn tussen strafrechtelijk minder- en meerderjarigen in het aantal ernstige criminele feiten in de periode 1998-2003. Met (zeer) ernstige criminele feiten is bedoeld 'strafbare feiten waarop volgens het wetboek van Strafrecht een strafdreiging van acht jaar of meer staat'. Hierbij is gebruik gemaakt van OM-DATA, dit is een landelijke database van het Parket Generaal met gegevens over vervolging en berechting in eerste aanleg.¹⁴⁸ Op grond van deze gegevens is de volgende figuur tot stand gekomen:

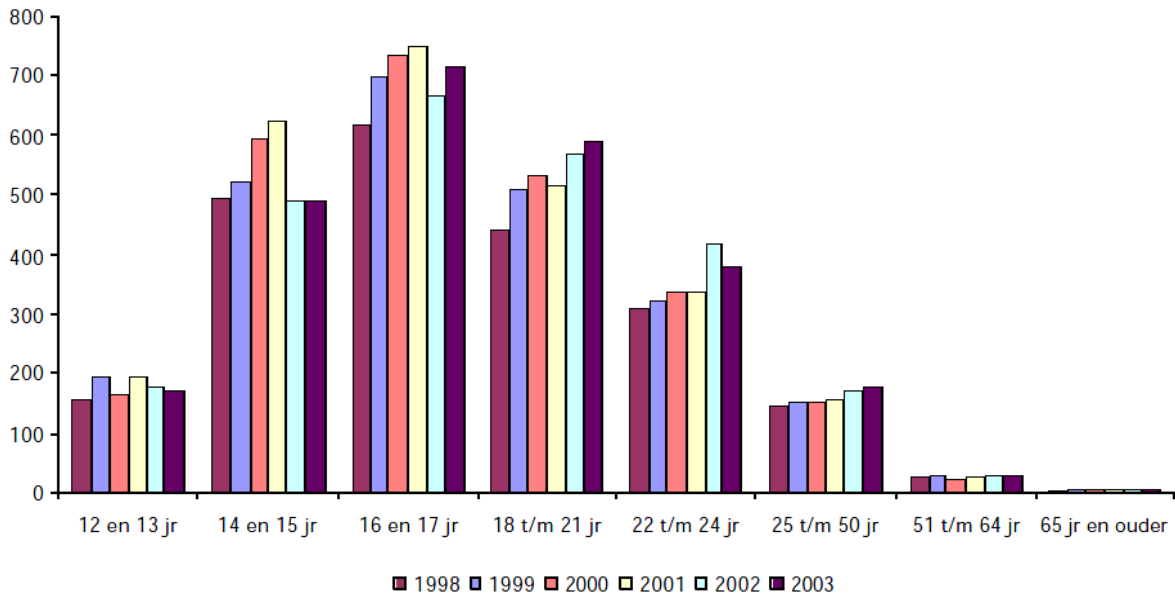
¹⁴⁵ Van der Laan & Blom 2006, p. 99.

¹⁴⁶ Van der Laan, Blom & Bogaerts 2007, p. 4.

¹⁴⁷ Van der Laan, Blom & Bogaerts 2007, p. 2.

¹⁴⁸ Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005, p. 9.

Figuur 1 Ontwikkeling in de periode 1998-2003 van het totaal aantal strafbare feiten met een strafbedreiging van acht jaar of meer (per 100.000 personen uit dezelfde leeftijdsgroep)¹⁴⁹

Bron: OM-DATA

Uit de figuur valt op te maken dat het aantal ernstige feiten dat de twaalf- en dertienjarigen plegen redelijk stabiel is. In 1999 stijgt het iets ten opzicht van 1998, maar in 2000 daalt het weer. Dan volgt weer een lichte toename in 2001, waarna het in de twee daarop volgende jaren weer daalt. Van 1998 tot en met 2001 stijgt het aantal ernstige feiten die veertien- en vijftienjarigen plegen, terwijl het aantal vanaf 2002 weer daalt. De zestien- en zeventienjarigen plegen het meeste aantal ernstige feiten van alle leeftijdscategorieën en dit neemt ook toe tot 2001. In 2002 daalt het aantal, terwijl het in 2003 weer stijgt maar het overstijgt het aantal in 2001 niet. Het aantal gepleegde ernstige feiten onder achttien- tot en met eenentwintigjarigen stijgt alleen maar, met uitzondering van het jaar 2001. Hoewel het relatieve aandeel bij feiten van veertien- tot en met zeventienjarigen groter is dan andere leeftijdsgroepen, bieden ook deze ondervindingen geen ondersteuning voor de ‘common sense’ gedachte dat plegers van ernstige delicten steeds jonger worden.¹⁵⁰ Onderzoek van Loeber, Slot & Sergeant steunt deze gedachte ook niet. Uit het onderzoek dat zij gedaan hebben blijkt de gemiddelde startleeftijd van ernstige criminaliteit te liggen op 14,77 jaar en van gewelddadige criminaliteit op 14,47 jaar.¹⁵¹ Kijkend naar de figuur blijkt dat de veertien- tot en met zeventienjarigen de groep is die de meeste ernstige feiten plegen.

¹⁴⁹ Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005, p. 21.

¹⁵⁰ Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005, p. 20.

¹⁵¹ Loeber, Slot & Sergeant 2001, p. 65.

Toch dient dit genuanceerd te worden. Wanneer de absolute aantallen geregistreerde feiten met elkaar worden vergeleken, dan blijkt dat strafrechtelijk meerderjarigen gemiddeld jaarlijks drie keer zoveel feiten plegen als strafrechtelijk minderjarigen.¹⁵² Hieruit valt dus wederom niet af te leiden dat jeugdige delinquenten zoveel mogelijk misdrijven proberen te plegen waarvoor ze als ze eenmaal achttien jaar of ouder zijn harder gestraft worden. Als dit wel het geval was zou er een (flinke) afname van het aantal strafbare feiten en aangehouden verdachten na het zeventiende levensjaar waargenomen moeten worden omdat ze dan een zwaardere straf boven het hoofd hangt, wat ze volgens De Roon zou doen stoppen. Dit is echter niet het geval, sterker nog de gemiddelde leeftijd van verdachten schommelt sinds 2002 rond het negentiende levensjaar. Tevens is het zo dat bepaalde feiten vaker gepleegd worden door meerderjarigen. Moord en doodslag, of een poging daartoe, gijzeling of vrijheidsberoving en mensenhandel worden bijvoorbeeld relatief veel vaker gepleegd door achttien- tot en met vierentwintigjarigen dan door personen uit andere leeftijdscategorieën.¹⁵³ Dit lijkt er eerder op te wijzen dat een zwaardere straf niet preventief werkt omdat ernstige criminaliteit na het achttiende levensjaar erger wordt en criminaliteit toeneemt. Het is daarbij zo dat zestien- en zeventienjarigen ernstigere delicten plegen dan de leeftijdscategorieën daaronder terwijl zestien- en zeventienjarigen vanwege artikel 77b Sr ernstigere straffen boven het hoofd hangt. Het lijkt er dan ook op dat (zwaarder) straffen dan ook niet de oplossing is voor de toename van de jeugdcriminaliteit, want ze werken kennelijk niet preventief. Uit onderzoek van het WODC in 2006 blijkt ook dat ‘vuurwerk afsteken’ bij tien- tot achttienjarigen het meest vaak voorkomt, zij het dat deze overtreding door bijna twee keer zo weinig tien- en elfjarigen als twaalf- en dertienjarigen wordt gepleegd.¹⁵⁴ Na dit feit komt slaan zonder iemand te verwonden bij de tien- t/m dertienjarigen het meest voor, en daarna iets stelen van school of werk. Bij de veertien- tot achttienjarigen komt na ‘vuurwerk afsteken’ zwartrijden het meeste voor, en daarna iemand slaan zonder te verwonden. Delicten die niet of nauwelijks door tien- tot en met dertienjarigen worden gepleegd en dus veel vaker voorkomen bij zestien- en zeventienjarigen zijn het stelen van een fiets of scooter, het handelen in softdrugs en het verkopen van gestolen waar. Gezien de ernst van de delicten blijkt dat deze oploopt naarmate de jeugdige ouder wordt. Ik kan hier dan ook niet uit opmaken dat de leeftijd waarop kinderen ernstige misdrijven of misdrijven met een grote frequentie plegen lager is

¹⁵² Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005, p. 21.

¹⁵³ Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005, p. 22.

¹⁵⁴ Van der Laan & Blom 2006, p. 85.

komen te liggen. Het komt helaas wel voor dat minderjarigen ernstige feiten als moord en doodslag plegen. Totaal zijn er tussen 1992 en 2001 2389 zaken geweest waarbij het ging om moord of doodslag. Hiervan waren bij 84 zaken 105 minderjarigen betrokken. Gelukkig is er een vrij constante lijn te constateren door de jaren heen; in 1992 gaat het om 10 zaken, in 1993 om 8 zaken, in 1994 om 7 zaken, in 1995 om 8 zaken, in 1996 om 14 zaken, in 1997 om 10 zaken, in 1998 om 7 zaken, in 1999 om 6 zaken, in 2000 om 11 zaken en in 2001 om 3 zaken.¹⁵⁵ In 30 van deze zaken hadden 63 volwassenen ook een aandeel en van de 105 jongeren is 60% aangemerkt als hoofddader.¹⁵⁶ Veruit de meeste betrokkenen zijn vijftien- tot achttienjarigen, maar zelfs bijna de helft is zeventien jaar:

Tabel 4 Leeftijd van minderjarigen betrokken bij moord of doodslag¹⁵⁷

Leeftijd	Jongen	Meisje	Totaal
12	1		1
13	5		5
14	7		7
15	16	3	19
16	22	2	24
17	43	6	49
Totaal	94	11	105

Maar heel weinig jonge kinderen die strafrechtelijk verantwoordelijk zijn plegen ernstige feiten zoals moord of doodslag, het lijkt mij dat kinderen die onder de twaalf jaar zijn dus nog minder ernstige feiten plegen. Ik zie dus wederom niet in waarom de leeftijdsgrens naar tien jaar verlaagd zou moeten worden.

4.2.4 Recidive

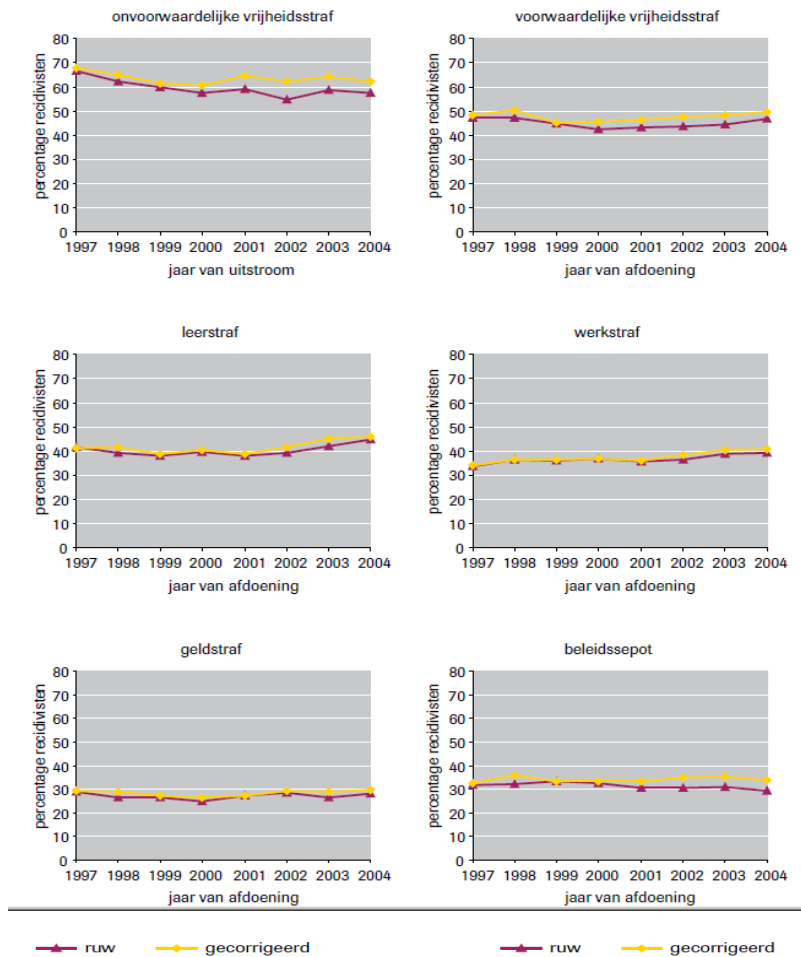
In 2009 heeft het WODC recidiveonderzoek gedaan. Figuur 2 geeft de ruwe en gecorrigeerde recidivepercentages uitgesplitst naar sanctie:

¹⁵⁵ Nieuwbeerta e.a. 2005, p. 164.

¹⁵⁶ Nieuwbeerta e.a. 2005, p. 165.

¹⁵⁷ Nieuwbeerta e.a. 2005, p. 165.

Figuur 2 Ruwe en gecorrigeerde percentages tweejarige algemene recidive in acht opeenvolgende populaties van jeugdige daders; naar soort van afdoening¹⁵⁸

Er is geen sprake van een significant en positief effect voor de stijging in het landelijke ophelderingspercentage.¹⁵⁹ De verschillen tussen de ruwe en gecorrigeerde percentages zijn het grootst bij de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, de voorwaardelijke vrijheidsstraf en de beleidssepots, maar voor alle sancties geldt dat de ruwe recidivepercentages naar boven worden bijgesteld. We mogen dus concluderen dat de populatie van jeugdige daders in het algemeen ‘lichter’ is geworden.¹⁶⁰ Toch is de recidive in de loop van de onderzoeksperiode na de meeste sancties met enkele procenten toegenomen. Alleen bij de zwaarste sanctie, de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, is er na correctie voor instroomverschillen een daling te zien, van ruim 5%.¹⁶¹ Uit

¹⁵⁸ Wartna 2009, p. 106.

¹⁵⁹ Wartna 2009, p. 107.

¹⁶⁰ Wartna 2009, p. 107.

¹⁶¹ Wartna 2009, p. 107.

ander onderzoek blijkt dat de al jong (vooral vóór hun veertiende) begonnen verdachten de persisterende recidivisten van morgen zijn.¹⁶² Naarmate een verdachte jonger is ten tijde van het plegen van een eerste delict is de kans op recidive groter. De kans dat iemand stopt met het plegen van delicten wordt gerelateerd aan de leeftijd van de dader ten tijde van het eerste delict: twaalf- t/m veertienjarigen 49,7%; vijftien- t/m zeventienjarigen 57,7%; volwassenen 81,6%.¹⁶³ Wanneer er sprake is van een jeugdige die veel recidiveert kan worden geconcludeerd dat interventies weinig tot zeer weinig tot geen positief effect meer zullen sorteren.¹⁶⁴ Straffen heeft altijd de pretentie gehad recidive tegen te gaan, niet alleen bij die ene dader, maar bij alle potentiële daders. Recidivecijfers blijven echter zo hoog dat we niet kunnen aannemen dat straffen recidive voorkomt en er bestaat geen onderzoek dat een generaal preventie-effect aantoot.¹⁶⁵ Gebleken is dat jeugdigen die veel delicten plegen een sterk aanzuigende werking hebben op andere jongeren.¹⁶⁶ Hierdoor lijkt het mij van belang om vroegtijdig preventieve maatregelen te nemen zodra de risicofactoren hoog zijn. De doorlooptijd van een strafzaak voorkomt dit echter vaak, een minderjarige maar ook een meerderjarige jongere dient zo snel mogelijk een merkbare reactie op strafbaar gedrag te krijgen wil er nog enig effect vanuit gaan.¹⁶⁷

4.3 Regels en verdragen

4.3.1 De Beijng Rules

In 1985, het 'Internationale Jaar van het Kind', nam de Algemene Vergadering van de VN de United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice, kort gezegd de Beijing Rules, aan. Deze regels moesten model staan voor de (verdere) ontwikkeling van de jeugdstrafrechtspleging in alle lidstaten van de Verenigde Naties.¹⁶⁸ In artikel 4 wordt ingegaan op de leeftijd waarop een persoon strafrechtelijk aansprakelijk gesteld kan worden. Dit artikel dringt erop aan om de strafrechtelijke ondergrens niet te laag te leggen, 'in het achterhoofd houdende' dat kinderen op een bepaalde leeftijd emotioneel, mentaal en intellectueel nog niet zo

¹⁶² Bac 2004, p. 115.

¹⁶³ Bac 2004, p. 115.

¹⁶⁴ Bac 2004, p. 116.

¹⁶⁵ Dorelijers 2009, p. 181.

¹⁶⁶ Bac 2004, p. 117.

¹⁶⁷ Bac 2004, p. 119.

¹⁶⁸ De Jonge & van der Linde 2007, p. 349.

ver ontwikkeld zijn. In de toelichting op het artikel wordt een soort richtlijn gegeven voor de strafrechtelijke ondergrens; vanwege historie en cultuur ligt de strafrechtelijke ondergrens wereldwijd op een ander niveau. Bij het vaststellen van de ondergrens zou tegenwoordig rekening gehouden moeten worden met de vraag of een kind kan voldoen aan de morele en psychologische componenten van strafrechtelijke aansprakelijkheid; dit houdt in dat er bij het bepalen van de strafrechtelijke ondergrens gekeken moet worden of het kind aansprakelijk kan worden gehouden voor zijn asociale gedrag bekeken vanuit zijn of haar beoordelings- en bevattingvermogen. Is de strafrechtelijke ondergrens niet aanwezig of te laag, dan wordt het verantwoordelijkheidsbesef dat nodig is om aansprakelijk gesteld te kunnen worden overbodig. Over het algemeen is er een sterke relatie tussen de mate van verantwoordelijkheidsbesef voor het begaan van crimineel gedrag en andere sociale rechten en verantwoordelijkheden.¹⁶⁹ Inspanningen zullen dus verricht moeten worden om een redelijke strafrechtelijke ondergrens te bepalen die internationaal toegepast kan worden.

4.3.2 Het IVRK

In 1989 is het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind tot stand gekomen. Onder een kind moet volgens artikel 1 worden verstaan “ieder mens jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt”.¹⁷⁰ Dit zou het geval zijn als de bovenste leeftijdsgrens van achttien- naar zestien jaar zou worden verlaagd. Aan de hand van het IVRK zou deze verlaging dus mogelijk zijn, ik denk alleen wel dat door aan te geven dat onder een kind moet worden verstaan iemand die jonger is dan achttien jaar dat daarmee wel een seintje wordt afgegeven dat dit de norm dient te zijn. Nederland heeft door deze norm al een voorbehoud moeten maken en wel op artikel 37c IVRK om artikel 77b Sr te kunnen behouden. Er wordt al vanaf 1999 door het VN Comité voor de Rechten van het Kind op aangedrongen dat de Nederlandse regering dit voorbehoud intrekt.¹⁷¹ Daarnaast geeft artikel 37 sub b IVRK ook al indirect aan dat gebruik van artikel 77b Sr een ultimum remedium moet zijn. Naar mijn mening is hierdoor het verlagen van de bovenste leeftijdsgrens naar zestien jaar uit den boze. In plaats van artikel 77b Sr toe te passen als uitzondering wordt hiervan een algemene regel gemaakt die vanaf vijftien jaar altijd van toepassing is. Het wordt dat een

¹⁶⁹ Artikel 4 Beijing Rules.

¹⁷⁰ Zie tevens artikel 1 VN- Kinderrechtenverdrag.

¹⁷¹ *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child betreffende Nederland 1999*, p. 2.

uitzondering, vanwege 77c Sr, dat het jeugdstrafrecht op zestien- en zeventienjarigen van toepassing is. Hierdoor lijkt het mij helemaal in strijd met al deze adviezen om artikel 77b Sr van toepassing te verklaren op veertien- en vijftienjarigen. Nederland zou door de leeftijdsgrenzen te verlagen het tegenovergestelde doen als wat het Comité adviseert en wat in artikel 37 sub b IVRK aangegeven wordt. Artikel 37 sub a IVRK geeft aan dat de doodstraf noch levenslange gevangenisstraf zonder de mogelijkheid van vrijlating mag worden opgelegd voor strafbare feiten gepleegd door personen jonger dan achttien jaar. Als de strafrechtelijke bovengrens verlaagd wordt van achttien- naar zestien jaar zal hier rekening mee gehouden moeten worden om strijd met het IVRK te voorkomen. Artikel 40 lid 1 IVRK geeft aan dat de Staten die partij zijn van het Verdrag het recht van ieder kind moeten erkennen dat wordt verdacht van, vervolgd wegens of veroordeeld ter zake van het begaan van een strafbaar feit, op een wijze van behandeling die geen afbreuk doet aan het gevoel van waardigheid en eigenwaarde van het kind, die de eerbied van het kind voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van anderen vergroot, en waarbij *rekening wordt gehouden met de leeftijd van het kind* en met de wenselijkheid van het bevorderen van de herintegratie van het kind en de aanvaarding door het kind van een opbouwende rol in de samenleving (mijn cursivering: IEB). Ik denk dat hier niet aan voldaan kan worden indien de strafrechtelijke bovengrens van achttien naar zestien jaar wordt verlaagd. Er wordt dan vanuit gegaan dat jeugdigen na hun vijftiende levensjaar psychologisch uitontwikkeld zijn, zodat een pedagogische ingreep niet meer op zijn plaats is.¹⁷² Ik betwijfel ten zeerste of dit het geval is, hier zal ik dan ook op terugkomen in het volgende hoofdstuk. Vergelding wordt dan als gepaste reactie op het gepleegde strafbare feit gezien. Hierdoor zal de straf niet in het kader van herintegratie uitgevoerd worden of het kind educatieve vaardigheden bijbrengen. Het tegenovergestelde zal eerder gebeuren. Het kind zal indien hij een vrijheidstraf opgelegd krijgt in aanraking komen met volwassen delinquenten. Zij zullen hem eerder ‘slecht gedrag’ aanleren dan hem op de goede weg helpen. De maatschappij zal anders naar hem kijken vanwege deze straf waardoor het veel moeilijker is om ‘normale’ vrienden te krijgen. Hij blijft dan in de verkeerde kringen hangen. Dit zal zijn situatie alleen maar verslechteren in plaats van verbeteren. Daarnaast dienen de Staten ernaar te streven de totstandkoming van wetten, procedures, autoriteiten en instellingen te bevorderen die in het bijzonder zijn bedoeld voor deze kinderen, en daarbij specifiek een minimumleeftijd vast te

¹⁷² Backer 2004, p. 40.

stellen onder welke kinderen niet in staat worden geacht een strafbaar feit te begaan.¹⁷³ Mij lijkt juist door de leeftijdsgrenzen te verlagen dat dit niet wordt bevorderd maar eerder beperkt. Nederland gaat hierdoor jaren in ontwikkeling achteruit in plaats van met de tijd mee. De positie van de minderjarige wordt immers slechter in plaats van beter.

4.3.3 EHRM V. v. United Kingdom en T. v. United Kingdom

In de zaken *V. v. United Kingdom* en *T. v. United Kingdom* van het EHRM op 16 december 1999, beter bekend als de Bulger-zaken, vroeg het Hof zich af of er in deze zaken sprake was van schending van artikel 3 EVRM¹⁷⁴, omdat de twee tienjarige verdachten (ten tijde van het begaan van het feit) strafrechtelijk aansprakelijk werden geacht voor de brute moord op een peuter van twee jaar. De twee tienjarigen waren vervolgd voor de Engelse rechter, door wie zij werden veroordeeld en gestraft. Het Hof vroeg zich af of dit in strijd diende te worden geacht met artikel 3 EVRM omdat de jongens geconfronteerd werden met de media, de lengte van de procedure, de volwassen gang van zaken tijdens de procedure, de jury die bestond uit twaalf onbekende volwassenen, het verwijtende karakter van de procedure, de aanvallen van het publiek op de bus die hen van de gevangenis naar de rechtszaal bracht en wat dies meer zij? Om dit te kunnen bepalen keek het Hof eerst naar de normen omtrent de strafrechtelijke ondergrens die golden in de Europese lidstaten. Hieruit bleek dat er nog geen algemeen geaccepteerde ondergrens was vastgesteld. De meeste lidstaten hadden dan wel een hogere ondergrens dan de Engelse, maar dit hield niet in dat de Engelse ondergrens van tien jaar disproportioneel was ten opzichte van de andere lidstaten. Daarna bekeek het Hof of er een algemene ondergrens op te maken was na het bezien van de internationale wetteksten en instrumenten. Ook hier kon geen geaccepteerde strafrechtelijke ondergrens uit opgemaakt worden, waardoor het Hof concludeerde dat de Engelse tienjarige strafrechtelijke ondergrens geen schending met artikel 3 EVRM met zich meebracht.¹⁷⁵ Op grond van deze jurisprudentie valt dus op te maken dat een strafrechtelijke ondergrens van tien jaar internationaal gezien acceptabel is.

¹⁷³ Art. 40 lid 3 sub a IVRK, zie ook art. 40 lid 3 sub a VN- Kinderrechtenverdrag.

¹⁷⁴ Dit artikel luidt: Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

¹⁷⁵ EHRM 16 december 1999, nr. 24724/94, EHRC 2000, 15 en EHRM 16 december 1999, nr. 24888/94, EHRC 2000, 15.

4.3.4 Het Comité inzake de Rechten van het Kind

Op 25 april 2007 heeft het Comité inzake de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties algemene opmerkingen met betrekking tot Kinderrechten in het jeugdrecht op schrift gesteld. Hierin is vastgesteld dat er een breed scala aan strafrechtelijke ondergrenzen bestaan in Europa. In sommige landen ligt deze op zeven á acht jaar, terwijl de grens in andere landen op veertien of zelfs zestien jaar ligt. In zowel artikel 40 lid 3 sub a van het VN-Kinderverdrag, als het IVRK wordt aangegeven dat de Lidstaten een strafrechtelijke ondergrens moeten vaststellen. Deze strafrechtelijke ondergrens houdt in dat kinderen die een delict plegen en jonger zijn dan de gestelde grens niet strafrechtelijk aansprakelijk gesteld mogen worden op grond van het wetboek van strafrecht. Wel kunnen er speciale beschermingsmaatregelen worden genomen als dit het belang van het kind dient. In lijn met artikel 4 van de Beijing Rules raadt het Comité de Lidstaten aan om de strafrechtelijke ondergrens niet te laag te stellen en om de bestaande lage ondergrenzen op te hogen naar een internationaal geaccepteerd niveau. Het Comité geeft daarbij aan dat zij een strafrechtelijke ondergrens onder de leeftijd van twaalf jaar internationaal gezien niet acceptabel vindt. Lidstaten worden dan ook aangemoedigd om hun lage ondergrenzen naar twaalf jaar te verzetten als absolute ondergrens en deze daarna alleen maar verder te verhogen. Hiermee is niet gezegd dat Lidstaten hun grens moeten verlagen naar twaalf jaar, juist niet zelfs. Een hogere ondergrens, bijvoorbeeld veertien of zestien jaar, draagt bij aan een jeugdrecht wat in overeenstemming is met artikel 20 lid 3 sub b VN-Kinderverdrag. Dit zorgt er namelijk voor dat kinderen die de wet overtreden niet meteen in een juridische procedure belanden, maar dat er volledig wordt gekeken naar de mensenrechten en juridische waarborgen van het kind. Hierdoor moeten de Lidstaten het Comité in hun rapporten specifiek informeren hoe ze omgaan met kinderen die onder de strafrechtelijke ondergrens vallen maar wel inbreuk maken op de strafwet, of hiervan worden verdacht of beschuldigd, en wat voor soort juridische waarborgen er zijn vastgesteld om ervoor te zorgen dat ze op dezelfde eerlijke en rechtvaardige manier behandeld worden als bij kinderen die wel op of boven die grens zitten.¹⁷⁶ Door conform het wetsvoorstel de strafrechtelijke ondergrens naar tien jaar te verlagen komt Nederland onder de grens die het Comité acceptabel vindt. Lidstaten worden dan ook aangemoedigd om hun leeftijdsgrenzen te verhogen naar veertien of zestien jaar. Nederland zou het tegenovergestelde doen van het advies

¹⁷⁶ *General Comment of the Committee on the Rights of the Child 2007*, p. 10-12.

van het Comité door de onderste leeftijdsgrens te verlagen in plaats van te verhogen. Gezien dit feit lijkt mij dit geen aanbeveling. Ook doet het Comité aanbevelingen wat betreft de strafrechtelijke bovengrens. Volgens het Comité moet het jeugdrecht toegepast worden vanaf de strafrechtelijke ondergrens (bij ons twaalf jaar) op alle kinderen die tijdens het begaan van het strafbare feit de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt. Het Comité herinnert lidstaten eraan dat zij erkend hebben dat elk kind dat wordt verdacht van, beschuldigd van of erkend wordt een strafbaar feit te hebben gepleegd behandeld moet worden in lijn met artikel 40 van het VN-Kinderverdrag. Dit houdt in dat elk persoon onder de leeftijd van achttien jaar die tijdens het plegen van het strafbare feit onder de achttien jaar is behandeld moet worden naar de regels van het jeugdrecht. Hierdoor raadt het Comité alle staten aan die hun jeugdrecht alleen toepassen op personen onder de zestien jaar (of lager) of die bij wijze van uitzondering het toestaan dat zestien- en zeventienjarigen behandeld worden als volwassen criminelen, om hun wetten aan te passen zodat op alle personen onder de achttien jaar, zonder discriminatie, het jeugdrecht van toepassing is. Het Comité geeft aan dat het met waardering kijkt naar hoe sommige Staten het toestaan om de regels van het jeugdrecht toe te passen op personen van achttien jaar en ouder, meestal tot de leeftijd van eenentwintig jaar, als uitzondering of algemene regel.¹⁷⁷ De huidige wetgeving wat betreft de strafrechtelijke bovengrens is in lijn met dit advies en krijgt zelfs waardering van het Comité, op artikel 77b Sr na dan. Door de bovenste leeftijdsgrens te verlagen naar zestien jaar en artikel 77b Sr onder voorwaarden van toepassing te verklaren op veertien- en vijftienjarigen wordt tegen dit advies ingegaan en worden de rechten van het kind dus ingeperkt in plaats van verbreed.

Don Cipriani heeft in zijn proefschrift op basis van deze aanbevelingen van het Comité de volgende punten naar voren gebracht¹⁷⁸:

- Elk land moet een duidelijke strafrechtelijke ondergrens vaststellen, die toepasbaar is in zijn gehele grondgebied, die minimaal twaalf jaar betreft. Grenzen die boven de twaalf jaar liggen verdienen de voorkeur en gerespecteerde strafrechtelijke ondergrenzen zouden niet verlaagd moeten worden.
- De nationale wetgeving mag het volgens de internationale normen niet aan de (kinder)rechter overlaten om te beoordelen of kinderen begrepen, dat wat zij deden strafbaar was, of zij ‘doli

¹⁷⁷ *General Comment of the Committee on the Rights of the Child 2007*, p. 12.

¹⁷⁸ Cipriani 2007, p. 140-141.

capax' waren. Evenmin is toegestaan dat de strafrechtelijke ondergrens afhankelijk wordt gesteld van de ernst van een delict of van de juridische kwalificatie daarvan.¹⁷⁹

- De strafrechtelijke ondergrens moet voor iedereen gelijk zijn, er mag dus geen discriminatie plaatsvinden op grond van bijvoorbeeld geslacht of sociaal- economische status.
- Als er geen bewijs is van de leeftijd van het kind die in strijd met de wet heeft gehandeld, dan heeft hij recht op betrouwbare medische en sociale onderzoeken met officiële systemen die zijn leeftijd vaststellen. Als door tegenstrijdige uitkomsten of onvoldoende bewijs niet vastgesteld kan worden of het kind ouder is dan de strafrechtelijke ondergrens of jonger, dan zal het kind niet strafrechtelijk aansprakelijk worden gehouden.
- Kinderen die tijdens het plegen van het feit jonger zijn dan de strafrechtelijke ondergrens mogen niet terecht staan. Daarbij komt dat ze niet op een criminele manier bejegend mogen worden, zij kunnen dus niet van hun vrijheid worden beroofd op strafrechtelijke titel.
- Speciale beschermingsmaatregelen mogen genomen worden als dit nodig is in het belang van het kind die jonger is dan de strafrechtelijke ondergrens stelt ten tijde van het plegen van het feit. Dit kan gebeuren door niet-strafrechtelijke procedures of zonder toevlucht naar gerechtelijke procedures. Deze kinderen kunnen van hun vrijheid worden beroofd maar alleen als alle rechten die op kinderen van toepassing zijn die van hun vrijheid zijn beroofd gelden.¹⁸⁰

Aan het eerste punt voldoet Nederland nu wel, maar dat zou veranderen indien de leeftijdsgrenzen verlaagd worden. Op de laatste twee punten kom ik zo terug.

4.3.5 Rapport van de Europese Commissaris voor Mensenrechten

Op 11 maart 2009 bracht de Europese Commissaris voor Mensenrechten, Thomas Hammarberg, een rapport uit naar aanleiding van zijn bezoek aan Nederland op 21 tot 25 september 2008. In onderdeel 6.3 doet de Commissaris aanbevelingen die betrekking hebben op het jeugdrecht. Hierin stelt hij vast dat de Nederlandse strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar een opvallend lage grens is in vergelijking met andere Europese landen waar de gemiddelde strafrechtelijke ondergrens veertien á vijftien jaar is. Ondanks het feit dat sommige politieke partijen opperen om de grens zelfs nog verder te verlagen, heeft de Staatssecretaris van Justitie de Commissaris verzekerd dat deze verlaging niet wordt overwogen. De Commissaris raadt aan om in gelijkenis

¹⁷⁹ De Jonge 2009, p. 1089.

¹⁸⁰ Cipriani 2007, p. 140-141.

met de meeste Europese landen de strafrechtelijke ondergrens aanzienlijk te verhogen en om jeugdstrafrecht op alle minderjarigen toe te passen, zelf bij ernstige feiten.¹⁸¹ Kennelijk is De Roon het niet eens met deze aanbevelingen (of hij heeft ze niet gezien) want hij doet ongeveer een maand later het voorstel om de leeftijdsgrenzen te verlagen in plaats van te verhogen. Het Nederlandse kabinet heeft hier op 19 juni 2009 op gereageerd. Zij is van mening dat het vanwege het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht niet nodig is om de minimumleeftijd te verhogen naar bijvoorbeeld 14, 15 of 16 jaar.¹⁸² De rechter houdt immers bij het opleggen van de straf rekening met de leeftijd en persoonlijke omstandigheden van de minderjarige. Bij de tenuitvoerlegging van de straf staat daarbij de opvoeding van de jeugdige centraal.¹⁸³ De hoofdregel is dat het commune strafrecht toegepast wordt vanaf achttien jaar. Artikel 77b Sr is hier een uitzondering op, maar ten tijde van de berechting is het merendeel van deze daders is inmiddels meerderjarig geworden.¹⁸⁴ Van deze uitzondering wordt ook weinig gebruik gemaakt. Het kabinet hecht daarbij aan het behoud van de mogelijkheid van de rechter om in deze uitzonderingsgevallen het volwassenenstrafrecht toe te passen. Mede in het licht van de aanbevelingen van het VN-kinderrechtencomité op dit punt, is het kabinet bereid het voorbehoud nog eens zorgvuldig te bezien.¹⁸⁵ Ik vind het jammer dat er zo op het rapport wordt gereageerd. Ik vind het dat het kabinet het verhogen van de strafrechtelijke ondergrens serieus in overweging moet nemen naar aanleiding van de aanbevelingen en dat het te eenvoudig is om het op het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht af te doen. Dit is namelijk een aanbeveling die de Raad van Europa in 1987 al gedaan heeft: ‘Jongeren zijn nog in ontwikkeling en alle maatregelen die ten aanzien van hen worden genomen, moeten een educatief karakter hebben’.¹⁸⁶ Dit kan dus niet gezien worden als argument om de leeftijdsgrens niet te verhogen, de Raad gaat er namelijk al vanuit dat het jeugdstrafrecht pedagogisch van karakter is en met deze wetenschap is de aanbeveling gedaan. Nederland is niet voor niets lid van de Raad van Europa waardoor de aanbevelingen die gedaan worden serieus genomen moeten worden. Daarbij komt dat ondanks het pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht kinderen vanaf twaalf jaar gestraft kunnen

¹⁸¹ *Report by the Commissioner for Human Rights Mr. Thomas Hammarberg on his visit to the Netherlands 21-25 September 2008*, p. 26.

¹⁸² *Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg 2009*, p. 11.

¹⁸³ *Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg 2009*, p. 11.

¹⁸⁴ *Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg 2009*, p. 11.

¹⁸⁵ *Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg 2009*, p. 11.

¹⁸⁶ Junger-Tas 2006, p. 115.

worden door middel van een strafrechtelijke procedure en dat is juist waarom Hammarberg vindt dat de strafrechtelijke ondergrens omhoog moet. Het kabinet zou daardoor met betere argumenten moeten komen, helemaal gezien het feit dat het Nederlandse jeugdstrafrecht harder is dan in de meeste andere landen (hier kom ik op terug in hoofdstuk 6). Dit geldt ook voor de aanbevelingen omtrent artikel 77b Sr. Ik vind het niet voldoende om aan te geven het artikel vrij weinig wordt toegepast en dat het dan meestal gaat om jeugdigen die volwassen zijn tijdens de berechting. Dit zou wat mij betreft eerder een aanwijzing zijn dat de procedure naar de rechter sneller zou moeten gaan. Daarnaast wordt helemaal niet gerept over het belang van het kind bij deze uitzondering. Terwijl het daar volgens mij om moet gaan. Het kabinet geeft wel aan om nog eens zorgvuldig naar het voorbehoud te kijken, maar tot op heden is hier nog geen verandering in gekomen.

4.3.6 De grenzen in Europa

In Europa varieert de ondergrens tussen zeven jaar in Estland en acht jaar in Schotland aan de ene kant en vijftien jaar in de Scandinavische landen aan de andere kant.¹⁸⁷ Gemiddeld ligt de ondergrens in Europa op dertien jaar.¹⁸⁸ Onze strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar ligt dus onder het gemiddelde. Daarbij komt dat er in Nederland meteen vanaf het twaalfde jaar ook echt wordt overgegaan op een strafvervolging indien het kind de fout ingaat. In Ierland (zeven jaar), Schotland (acht jaar) en in Zwitserland (tien jaar) gebeurt dit pas op veel latere leeftijd. Dat betekent dat hoewel ons land een hogere strafrechtelijke ondergrens kent dan deze landen, bij ons in feite eerder strafrechtelijk wordt gereageerd dan in die landen.¹⁸⁹ Wel heeft Nederland het opportuniteitsbeginsel waardoor de OvJ niet tot strafvervolging over hoeft te gaan, terwijl dit in veel andere landen wel de bedoeling is. De bovengrens is bijna overal achttien jaar, er bestaan echter wel twee verschillende modellen als reactie op het feit dat zeer ernstige misdrijven gepleegd worden door minderjarigen. We kennen in Europa een flexibel model, waarbij een ‘beweeglijke’ bovengrens wordt gekoppeld aan relatief lage maxima binnen het jeugdstrafrecht, en een strikt model, waarbij een vaste bovengrens wordt gekoppeld aan relatief hoge maxima binnen het jeugdstrafrecht.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Weijers 2008, p. 272.

¹⁸⁸ Weijers 2008, p. 272.

¹⁸⁹ Weijers 2008, p. 276.

¹⁹⁰ Weijers 2008, p. 278.

4.3.7 Sancties onder de strafrechtelijke ondergrens

In sommige landen bestaat de tendens om de minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid te omzeilen en om kinderen die deze leeftijdsgrens nog niet hebben bereikt en delicten plegen, niet via kindbeschermingsmaatregelen op te vangen maar hen via justitie met sancties aan te pakken.¹⁹¹ In Nederland was dit eerst het geval toen de STOP-maatregel toe werd gepast op twaalfminners. Dergelijke maatregelen zijn in strijd met artikel 40 lid 3 sub a waarin aangegeven wordt dat er een leeftijdsgrens vastgesteld moet worden *onder welke kinderen niet in staat worden geacht een strafbaar feit te begaan*. Daarbij komt dat deze maatregelen ook in strijd zijn met de algemene opmerkingen van het Comité inzake de Rechten van het Kind die hiervoor aan bod kwam. Een strafrechtelijke ondergrens zorgt er ook voor dat een land alleen op een niet-punitieve manier kan reageren, en waaruit blijkt dat het kind niet strafrechtelijk aansprakelijk is, op jonge kinderen die de wet overtreden.¹⁹² Veel landen houden zich hieraan waardoor er vaak helemaal geen effectieve reactie is op deze kinderen. Dit terwijl de noodzaak om toepassing van het jeugdstrafrecht op jeugdigen te verminderen en daardoor de strafrechtelijke ondergrens te verhogen naar veertien jaar of hoger het urgent maakt om maatregelen buiten het strafrecht te vinden die helpen voorkomen dat kinderen onder de strafrechtelijke ondergrens delicten plegen.¹⁹³ Hier zal ik in het volgende hoofdstuk op terugkomen.

4.4 Tussenconclusie

Als De Roon naar de criminaliteitscijfers van zowel twaalfminners als strafrechtelijk minderjarigen had gekeken en daarbij inlichtingen had ingewonnen bij personen die dagelijks met deze jeugdigen werken, was hij tot de conclusie gekomen dat de leeftijdsgrenzen in het strafrecht op deze gronden niet verlaagd hoeven te worden. Het blijkt zelfs gezien de cijfers zo te zijn dat (hoger) straffen niet helpt. Het zou daarbij in strijd zijn met de internationale regels en verdragen, en daarbij de adviezen die op basis daarvan worden gegeven (aan Nederland). Is het verlagen van de leeftijdsgrenzen wel te rechtvaardigen als naar het beoordelings- en bevattingsvermogen van minderjarigen gekeken wordt? Volgens de Beijing Rules moet hier

¹⁹¹ Weijers 2008, p. 274.

¹⁹² Cipriani 2008, p. 303.

¹⁹³ Sagel-Grande 1991, p. 77.

rekening mee gehouden worden bij het vaststellen van de leeftijdsgrenzen. In het volgende hoofdstuk zal ik dit onderzoeken.

5 De ontwikkeling van adolescenten

Volgens de Beijing Rules dient een land bij het vaststellen van zijn leeftijdsgrenzen rekening te houden met het bevattings- en beoordelingsvermogen van minderjarigen. Kinderen zijn namelijk op een bepaalde leeftijd emotioneel, mentaal en intellectueel nog niet zo ver ontwikkeld. Is de strafrechtelijke grens te laag dan wordt het verantwoordelijkheidsbesef dat nodig is om aansprakelijk gesteld te kunnen worden overbodig. Volgens de Beijing Rules is de ontwikkeling van het kind dus een belangrijke factor bij het vaststellen van een leeftijdsgrens. Dit kwam ook al terug in de totstandkoming van de leeftijdsgrenzen. Hierbij werd vastgesteld dat toerekeningsvatbaarheid bij twaalfminners in de zin van de strafrecht niet of nauwelijks sprake kan zijn en strafvervolgning daarom een te zwaarwichtig middel is. werd en in diverse voorstellen om de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te verlagen of te verhogen. Hoe ziet de ontwikkeling van een jeugdige er eigenlijk uit en hoe verhoudt deze zich tot de beweringen en het wetsvoorstel van de Roon? En heeft straffen eigenlijk wel zin bij jonge kinderen?

5.1 De ontwikkeling in de adolescentie

5.1.1 Adolescentie

In de voorgaande hoofdstukken is er vooral gesproken over jeugdigen of jongeren, in dit hoofdstuk zal de term adolescentie vooral worden gebruikt omdat deze term in de ontwikkelingspsychologie gebezigd wordt. In het wetenschappelijk onderzoek naar de adolescentie wordt tegenwoordig algemeen erkend dat de adolescentie niet alleen als een overgangsfase richting volwassenheid moet worden gezien, maar ook als een aparte levensfase met typerende eigen kenmerken.¹⁹⁴ De adolescentie begint met de puberteit. Wanneer deze intreedt is voor jongens en meisjes verschillend, maar dit varieert ook per individu.¹⁹⁵ Hierdoor lijkt het moeilijk om een bepaalde leeftijd vast te stellen waarop iemand voldoende emotioneel, mentaal en intellectueel ontwikkeld is om strafrechtelijk aansprakelijk te kunnen worden gesteld voor zijn gedrag. Naast de ontwikkelingen die de adolescent in de puberteit doormaakt treden ook in de midden (vijftien tot achttien jaar) en late adolescentie (negentien tot tweeëntwintig jaar)

¹⁹⁴ Weijers 2008, p. 77.

¹⁹⁵ Doreleijers e.a. 2006, p. 51-52.

nog een aantal veranderingen op die belangrijk zijn in de weg naar volwassenheid en die we kunnen scharen onder de noemer maatschappelijke volwassenwording.¹⁹⁶

5.1.2 De toename in cognitieve vaardigheden en de ontwikkeling van emoties in de adolescentie

Van kinderen tot en met hun vijftiende jaar kan worden gezegd dat ze nog niet beschikken over de kennis en de cognitieve capaciteiten van volwassenen, en dat ze dus ook niet volledig verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor hun gedrag.¹⁹⁷ Dit komt omdat ze tot ongeveer hun zestiende jaar duidelijk verschillen van volwassenen in cognitief en intellectueel opzicht en dat beïnvloedt hun vermogen om zelfstandig te kunnen beslissen in hoge mate.¹⁹⁸ De cognitieve ontwikkeling zet voor een belangrijk deel de toon voor alle belevingen die jongeren hebben.¹⁹⁹ De volledige flexibiliteit, die gezien wordt als misschien wel de belangrijkste controlefunctie die een mens bezit, is bij een adolescent bijvoorbeeld pas ontwikkeld tot hij op zijn minst vijftien jaar is.²⁰⁰ Adolescenten hebben echter nog steeds meer moeite met het vertonen van flexibel gedrag dan volwassenen. De hersengebieden die belangrijk zijn voor het op tijd kunnen stoppen van handelingen ondergaan zelfs een grote verandering tot het achttiende levensjaar.²⁰¹ Hierdoor vinden adolescenten het veel lastiger om een opmerking van iemand om hen heen te negeren, waardoor zij automatisch de neiging hebben om hier een reactie op te geven. Kinderen leren van jongs af aan met behulp van primaire emoties van hun ouders wat ze wel en niet mogen. Hierdoor zal het kind een handeling associëren met de boosheid van de ouders, waardoor het angst zal voelen om de handeling nogmaals uit te voeren.²⁰² Het zal bijvoorbeeld leren dat stelen niet mag. De vaardigheid om emoties te herkennen op gezichten ontwikkelt zich tussen het tiende en achttiende levensjaar, maar de meest complexe emoties (zoals verbazing en angst) kunnen pas goed worden herkend in de late adolescentie.²⁰³ Een goede opvoeding is dus zeer belangrijk voor de ontwikkeling van het kind om conform de eisen die de maatschappij stelt te leven. Secundaire emoties ontstaan door middel van de ervaring die het kind al eerder heeft

¹⁹⁶ Crone 2008, p. 26.

¹⁹⁷ Weijers 2009, p. 214.

¹⁹⁸ Weijers 2009, p. 213.

¹⁹⁹ Kohnstamm 2009, p. 41.

²⁰⁰ Crone 2008, p. 67.

²⁰¹ Crone 2008, p. 62.

²⁰² Crone 2008, p. 86.

²⁰³ Crone 2008, p. 88.

gehad in een bepaalde situatie.²⁰⁴ Vanwege het feit dat adolescenten in ontwikkeling zijn hebben zij een grotere geneigdheid dan volwassenen om niet aan de toekomst te denken en meer waarde te hechten aan de consequenties op de korte termijn dan aan die op de lange termijn.²⁰⁵ Het latere nadeel legt het in de adolescentie nogal eens af tegen de onmiddellijke bevrediging, waardoor zij niet anticiperen op een mogelijke slechte uitkomst.²⁰⁶ Onderzoekers hebben aangetoond dat de afwezigheid van somatische bestempeling, lichaamswaarschuwingen die ervaren worden bij bijvoorbeeld een gevaarlijke situatie, kenmerkend is voor de keuzes van adolescenten.²⁰⁷ Pas bij zestienjarige werd de eerste indicatie gevonden van een waarschuwingssignaal voorafgaand aan een gevaarlijke keuze, hoewel bij deze leeftijdsgroep dit waarschuwingssignaal nog niet zo sterk aanwezig was als bij twintig- tot vijfentwintigjarigen.²⁰⁸ Adolescenten hebben vaak de illusie van onkwetsbaarheid: de overtuiging ‘mij zal dat niet gebeuren.’²⁰⁹ De waarschuwingssignalen zijn nog in ontwikkeling, waardoor zij veel vaker impulsieve, risiconemende beslissingen nemen. Ze zijn ook veel sterker geneigd om gevaar te onderschatten.²¹⁰ Dit komt omdat adolescenten andere gevolgen zien dan volwassenen, zij vinden andere dingen van evident belang en schatten de waarschijnlijkheid van sommige gevolgen anders in.²¹¹ Bovendien zijn zij extra gevoelig voor de mogelijkheid dat er een beloning aankomt, wat zou kunnen verklaren waarom ze spannende situaties opzoeken.²¹² Daarbij komt dat adolescenten soms ook situaties opzoeken waarbij ze een heftige gevoelsuitbarsting zullen hebben waardoor zij behoefte hebben aan spanning en risico.²¹³ Ook speelt mee dat adolescenten veel sterker dan volwassenen vatbaar zijn voor impulsen.²¹⁴ Waar volwassenen in een gevaarlijke situatie kunnen vertrouwen op hun ‘gut feeling’ dat aangeeft of een situatie gevaarlijk is of niet, hebben adolescenten een focus op de mogelijke positieve uitkomsten.²¹⁵ Er zijn veel aanwijzingen dat met name de impulsbeheersing, zeker bij een groot deel van de jongens, nog lang niet is voltooid rond het achttiende levensjaar.²¹⁶ Zij

²⁰⁴ Prinsen & Terpstra 2009, p. 27.

²⁰⁵ Bakker 2006, p. 192.

²⁰⁶ Kohnstamm 2009, p. 413.

²⁰⁷ Crone 2008, p. 102.

²⁰⁸ Crone 2008, p. 104.

²⁰⁹ Kohnstamm 2009, p. 144.

²¹⁰ Weijers 2009, p. 214.

²¹¹ Kohnstamm 2009, p. 143.

²¹² Crone 2008, p. 111.

²¹³ Kohnstamm 2009, p. 140.

²¹⁴ Weijers 2009, p. 214.

²¹⁵ Crone 2008, p. 115.

²¹⁶ Weijers 2009, p. 214.

leren regels en normen kennen door ze af te tasten en te overschrijden. Experimenten die uit de hand lopen, worden door de maatschappij genoteerd als deviant gedrag.²¹⁷ Grensoverschrijdend gedrag neemt echter af aan het einde van de adolescentie, slechts een klein percentage gaat over tot blijvend delinquent gedrag.²¹⁸ Het lijkt dus bij de ontwikkeling van de adolescent te horen.

5.1.3 De sociale ontwikkeling van adolescenten

De beïnvloeding door leeftijdsgenoten op de adolescent neemt sterk toe tussen het tiende- en veertiende levensjaar en neemt daarna geleidelijk af.²¹⁹ Adolescenten zijn echter nog steeds vatbaarder voor de druk van leeftijdsgenoten en hebben meer de wens om door hen goedgekeurd te worden dan volwassenen.²²⁰ De adolescent laat zich pas na het tweeëntwintigste levensjaar weinig meer gelegen liggen aan de sociale regels van zijn leeftijdsgenoten. Na deze leeftijd krijgt een autonoom gevoel voor normen en waarden een kans.²²¹ Zij zien zichzelf daarvoor eerder als onkwetsbaar voor gevaar en zij vinden de negatieve consequenties van het niet meedoen aan gevaarlijk gedrag belangrijker.²²² Onder tien- tot veertienjarigen is de dominante manier van moreel redeneren wat het kind in kwestie in diens ogen het meest oplevert.²²³ Veertien- tot tweeëntwintigjarigen redeneren volgens het principe dat sociale relaties belangrijk zijn en dat individuen tegemoet moeten komen aan sociale regels en wetten.²²⁴ Later wordt er in dit stadium ook belang gehecht aan verantwoordelijkheden binnen een sociaal systeem. Er wordt dan waarde gehecht aan de morele afspraken die binnen een maatschappij zijn gemaakt. Interessant is dat de mate waarin personen redeneren volgens dit stadium van sociaal geweten nog gradueel toeneemt tussen het veertiende en zesendertigste jaar.²²⁵ Vanaf het vijfentwintigste levensjaar vervangt het stadium van sociaal geweten het voorgaande stadium. Jongeren die veel delinquent gedrag vertonen zitten vaak in een lager stadium van moreel redeneren dan jongeren die geen delinquent gedrag vertonen.²²⁶ Vanaf het twaalfde levensjaar zijn jongeren meer in staat om verschillende perspectieven naast elkaar te zetten, wat hierbij meespeelt is de relatie die de adolescent heeft

²¹⁷ Heylen e.a. 2009, p. 149.

²¹⁸ Heylen e.a. 2009, p. 149.

²¹⁹ Weijers 2009, p. 214.

²²⁰ Bakker 2006, p. 192.

²²¹ Doreleijers 2009, p. 185.

²²² Bakker 2006, p. 192.

²²³ Weijers 2009, p. 212.

²²⁴ Crone 2008, p. 128.

²²⁵ Crone 2008, p. 129.

²²⁶ Crone 2008, p. 129.

met de ander.²²⁷ Daarnaast worden in de adolescentie vooral beslissingen gemaakt door sturing van de emotionele hersengebieden, terwijl dat bij volwassenen een combinatie is tussen de emotionele en rationele hersengebieden.

5.2 Ontwikkeling delictgedrag bij adolescenten

In de voorgaande paragraaf is het gegaan over de ontwikkeling van adolescenten in het algemeen. Hieruit bleek onder andere dat adolescenten sneller geneigd zijn gevaarlijke handelingen te ondernemen dan volwassenen zonder dat zij de gevolgen daarvan overzien. Daarbij komt dat zij nog niet zoveel controle hebben over hun impulsen. Zij leren regels en normen kennen door ze af te tasten en te overschrijden. Hierdoor heeft het merendeel van de adolescenten wel eens een delict gepleegd, zodat dit als een bijna normaal maatschappelijk verschijnsel zou kunnen worden beschouwd.²²⁸ Er zijn echter helaas ook adolescenten die hierin doorschieten en vaak recidiveren. Waarom beginnen ze met dit gedrag en welke factoren zijn daarbij van belang?

5.2.1 Risicofactoren

Bij de beschrijving van de ontwikkeling van de adolescent in de vorige paragraaf moet bedacht worden dat dit allemaal ‘laboratorium-gegevens’ zijn, dat wil zeggen uitkomsten verkregen onder uitzonderlijke, rustige omstandigheden waarbij adolescenten de tijd krijgen om voor zichzelf na te denken.²²⁹ Als een adolescent werkelijk in zo’n omschreven situatie komt heeft hij daar uiteraard geen tijd voor. Naast het feit dat het om ‘laboratorium-gegevens’ gaat, is het in het strafrecht zo dat de adolescenten die in aanraking komen met het (jeugd)strafrecht over het algemeen niet onder deze normale ontwikkeling vallen. Wanneer men kijkt naar de groep van jongeren die veelvuldig delicten plegen, dan valt het volgende op; deze jongeren hebben vaker vrienden die eveneens problemen hebben met de politie, emotioneel voelen deze jongeren zich minder goed in hun vel, zij krijgen van huis uit minder ondersteuning en ook is er weinig controle, ze zijn schoolmoe en ervaren hun contact met leerkrachten als negatief en in hun vrije tijd vertoeven ze vooral buitenshuis waarbij ze hun vrienden ontmoeten op straat, in het café of

²²⁷ Crone 2008, p. 131.

²²⁸ Donker & Slotboom 2008, p. 94.

²²⁹ Weijers 2009, p. 214.

in de disco.²³⁰ Alle in de adolescentie beginnende delinquenten hebben op tienjarige leeftijd vaker te maken met negatieve familiefactoren, zoals antisociaal gedrag van een ouder en inadequate opvoedingsstijl, maar ook met meer risicovol gedrag, psychomotorische impulsiviteit en een laag non-verbaal IQ.²³¹ Eenmaal adolescent komt daar ook een laag verbaal IQ bij, aandachtsproblemen en delinquente vrienden. De ernstige groep die ook na de adolescentie nog doorgaat, heeft voorafgaand aan de puberteit al een laag verbaal IQ, meer problemen op school en vaker ouders die op hardhandige en niet-consistente wijze hun kind straffen.²³² Volgens diverse onderzoekers ontwikkelt ernstige en gewelddadige delinquentie bij jongeren zich gedurende de adolescentie als een functie van deze risico- en beschermende factoren, waaraan een jongere gedurende zijn of haar ontwikkeling wordt blootgesteld.²³³ De kans op ernstig delinquent gedrag neemt toe, niet door specifieke risicofactoren, maar door een combinatie en bovenal cumulatie van risicofactoren.²³⁴ Risicofactoren situeren zich op verschillende domeinen en kunnen dan ook grofweg ingedeeld worden in vier categorieën: Individuele factoren (bijvoorbeeld psychologische kenmerken), factoren die opereren op het niveau van het gezin, factoren die opereren op het niveau van de vriendenkring en school en bredere sociale factoren (bijvoorbeeld de buurt).²³⁵

5.2.2 Gezinsfactoren bij delinquente adolescenten

De thuissituatie van delinquente adolescenten wordt veelal gekenmerkt door pedagogische onmacht (verwennerij, het kind is de baas), affectieve verwaarlozing (gebrek aan aandacht en liefde) en/of een verstandelijke handicap van de ouder(s) en/of de jongere.²³⁶ Opvoeding, in het bijzonder veranderingen in ondersteuning, monitoring en psychische controle van ouders blijken gerelateerd te zijn aan toenemend dan wel afnemend delinquent gedrag van de adolescent.²³⁷ Vooral tijdens de vroege kindertijd zouden deze factoren cruciaal zijn, omdat op dat moment het gezin als de belangrijkste socialisator optreedt.²³⁸ De kenmerken van de ouder-kindinteractie en de kenmerken van de opvoeder zijn de belangrijkste factoren die gerelateerd zijn aan de

²³⁰ Heylen 2009, p. 149.

²³¹ Donker & Slotboom 2008, p. 101.

²³² Donker & Slotboom 2008, p. 101.

²³³ Nieuwbeerta e.a. 2005, p. 166.

²³⁴ Nieuwbeerta e.a. 2005, p. 166.

²³⁵ Nuytiens & Brolet 2008, p. 127.

²³⁶ Van de Water 2006, p. 126.

²³⁷ Donker & Slotboom 2008, p. 105.

²³⁸ Nuytiens & Brolet 2008, p. 132.

ontwikkeling van antisociaal gedrag van kinderen en adolescenten: gebrek aan steun van en binding aan de ouders, slechte communicatie, gebrek aan toezicht, en te strenge, niet-leeftijdsadequate manier van disciplineren, te lakse opvoeding, persoonlijkheid en psychische problemen van de ouders.²³⁹ De gezinssituatie heeft ook invloed op de ontwikkeling van een stoornis bij kinderen.²⁴⁰ Ook kunnen door conflicten en spanningen in het gezin structuur en veiligheid voor het kind ontbreken. Een niet gering aantal kinderen krijgt te maken met lichamelijke, psychische of seksuele mishandeling.²⁴¹ Kindermishandeling heeft meestal verstrekende nadelige gevolgen voor het kind. Dikwijls is bij het slachtoffer het vertrouwen in volwassenen grondig beschadigd en ontstaan er gedragsproblemen. Ook blijkt er een duidelijk verband te zijn tussen seksueel misbruik en het voorkomen van psychische problemen op latere leeftijd.²⁴² Door stagnatie van de ontwikkeling van het kind in het ene stadium, zal dit nadelige gevolgen hebben voor de ontwikkeling in het volgende stadium. Daarnaast speelt erfelijkheid ook een rol.²⁴³ Of de aanleg die een kind heeft voor een stoornis ook echt uitgroeit tot die stoornis wordt waarschijnlijk sterk bepaald door het gezin waarin het kind opgroeit.²⁴⁴ Gezien hun aanleg hebben deze kinderen een optimaal, stabiel gezinsklimaat nodig. Dit is echter vaak niet het geval, veel van deze ouders hebben zelf een stoornis waardoor de kinderen het delinquente en agressieve gedrag gemakkelijk overnemen.²⁴⁵ Zelfs kinderen uit sterk gestoorde gezinnen kunnen zich normaal ontwikkelen, als er maar mensen in hun omgeving zijn aan wie zij zich kunnen hechten en met wie zij zich kunnen identificeren.²⁴⁶ Interventieprogramma's die zich focussen op de ouders en gedaan worden in het huis of op school hebben bewezen het meest effectief te zijn voor jongere kinderen.²⁴⁷

5.2.3 De invloed van leeftijdsgenoten en de school op delinquente adolescenten

Adolescenten die delinquent gedrag vertonen blijken vaker delinquente vrienden te hebben dan adolescenten die niet delinquent zijn.²⁴⁸ Vriendengroepen, zowel binnen als buiten de

²³⁹ Deković & Prinzie, p. 160.

²⁴⁰ Knopik e.a 2005, p. 625.

²⁴¹ Vandereycken & van Deth 2004, p. 230.

²⁴² Vandereycken & van Deth 2004, p. 231.

²⁴³ Vandereycken & van Deth 2004, p. 235-239-242.

²⁴⁴ Vandereycken & van Deth 2004, p. 239.

²⁴⁵ Vandereycken & van Deth 2004, p. 239.

²⁴⁶ Vandereycken & van Deth 2004, p. 212.

²⁴⁷ Cipriani 2008, p. 277.

²⁴⁸ Donker & Slotboom 2008, p. 105.

schoolmuren, spelen vooral tijdens de adolescentie een grote rol in het aanleren van antisociale of prosociale houdingen en gedrag. Een criminele vriendengroep speelt een belangrijke rol bij de verwerving van sociale status van adolescenten.²⁴⁹ De invloed van deze vriendenkring is afhankelijk van de aard, de frequentie, de duur, de prioriteit en de intensiteit van deze contacten.²⁵⁰ De proportie criminele vrienden in een netwerk voorspelt het delinquente gedrag van een adolescent. Rekening houdend met de mate van delinquent gedrag blijkt dat iemand die in een netwerk zit waar de helft al delinquent is, een toename van 43% van zijn delinquente gedrag bij het tweede meetmoment vertoont.²⁵¹ Een extreme oriëntatie op leeftijdgenoten en een sterke afhankelijkheid van vrienden tijdens de adolescentie blijkt samen te hangen met een negatieve ouder-kindrelatie, en met gebrek aan steun en toezicht.²⁵² Dit komt omdat deze adolescenten vaker in risicosituaties terechtkomen, en daardoor vaker feiten plegen.²⁵³ Bendes zijn vaak niet vriendschappelijk of hecht, er is zelfs een duidelijk gebrek aan affectie en onderling vertrouwen.²⁵⁴ Dit verschijnsel wordt verklaard door dezelfde condities die ook belangrijk zijn voor het ontstaan van een bende, namelijk relatieve armoede, afkomst uit gezinnen met veel problemen en een algemeen sociaal disfunctioneren.²⁵⁵ De netwerken van jongeren tussen scholen verschillen. Dit duidt op het bestaan van belangrijke condities, zoals stijl van lesgeven, leerlingenpopulatie of schoolklimaat, die de samenhang tussen netwerken en gedrag beïnvloeden.²⁵⁶ Scholen waar leerlingen zich vaak misdragen, bleken relatief vaak te kampen met een gebrekkige schoolleiding, en tekort aan personeel en middelen, onduidelijke en onrechtvaardige regels, en weinig persoonlijke interactie met leerlingen.²⁵⁷ Daarnaast is er een verband tussen crimineel gedrag en individuele schoolfactoren, zoals slechte prestaties, een hekel aan school en, vooral, weinig motivatie en inzet.²⁵⁸ Dit verband kan niet meteen beoordeeld worden als oorzaak voor de ontwikkeling van dit gedrag, maar het maakt wel onderdeel uit van een causaal proces. Gebrekkige opvoedingspraktijken hebben hierin een belangrijke invloed op delinquentie, maar leiden ook mede tot slecht schoolpresteren en een zwakker band met

²⁴⁹ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 217.

²⁵⁰ Nuytiens & Brolet 2008, p. 133.

²⁵¹ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 219.

²⁵² Nuytiens & Brolet 2008, p. 134.

²⁵³ Nuytiens & Brolet 2008, p. 133.

²⁵⁴ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 217.

²⁵⁵ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 217.

²⁵⁶ Völker, Baerveldt & Driessen 2008, p. 218.

²⁵⁷ Weerman 2008, p. 168.

²⁵⁸ Weerman 2008, p. 167.

school.²⁵⁹ Een zwakke band met school verslechtert de schoolmotivatie verder en bevordert wangedrag op school; dit lijkt op zijn beurt de aansluiting met delinquente vrienden te bevorderen en indirect betrokkenheid bij jeugdcriminaliteit.²⁶⁰ Sommige interventies hebben bewezen dat door het veranderen van de sociale contexten op een school delinquent gedrag onder kinderen van twaalf jaar en jonger vermindert en voorkomen wordt.²⁶¹

5.2.4 De invloed van de buurt op delinquente adolescenten

Het belang van de buurt valt niet te onderschatten, ten eerste omdat de meeste jongeren daar hun vrienden vinden, en ten tweede omdat veel overlast en criminaliteit in de eigen buurt plaatsvindt.²⁶² Risicofactoren op buurtniveau zijn onder andere dicht op elkaar wonen, een grote mobiliteit en een geringe sociale binding, tolerantie ten opzichte van antisociaal gedrag en een grote alcoholbeschikbaarheid en zwartmarkteconomieën, zoals wapen- en drugshandel.²⁶³ In buurten waar weinig te beleven valt, is de stap naar jeugdcriminaliteit kleiner.²⁶⁴ Jongeren die in kwalitatief slechtere buurten wonen, maken zich meer schuldig aan lichte delicten en aan de combinatie van lichtere en ernstige delicten, dan jongeren die in betere wijken wonen.²⁶⁵ De factoren op het niveau van de buurt waaruit jongeren komen, kunnen dus een risico zijn voor delinquent gedrag. Criminaliteit, drugshandel en veel geweld in de buurt blijken een relatie te vertonen met crimineel gedrag van jongeren.²⁶⁶

5.2.5 Stoornissen bij delinquente adolescenten

Als er al vroeg antisociaal gedrag wordt geconstateerd bij een kind is dit een belangrijke risicofactor die kan duiden op het ontstaan van een criminele carrière met aanhoudend delinquent gedrag met een hoge frequentie.²⁶⁷ Daarbij komt dat kinderen die delinquent gedrag vertonen een verhoogde kans op het ontwikkelen van psychiatrische stoornissen en problemen op sociaal en maatschappelijk gebied hebben zowel in de kindertijd zelf en in de adolescentie, alsook

²⁵⁹ Weerman 2008, p. 167.

²⁶⁰ Weerman 2008, p. 167.

²⁶¹ Cipriani 2008, p. 277.

²⁶² Junger-Tas, Steketee & Moll 2008, p. 17.

²⁶³ Nuytiens & Brolet 2008, p. 136.

²⁶⁴ Nuytiens & Brolet 2008, p. 137.

²⁶⁵ Junger-Tas, Steketee & Moll 2008, p. 113.

²⁶⁶ Junger-Tas, Steketee & Moll 2008, p. 115.

²⁶⁷ Van Domburgh 2009, p. 61.

uiteindelijk in de volwassenheid.²⁶⁸ In 2009 heeft Van Domburgh onderzoek gedaan onder 206 kinderen met een gemiddelde leeftijd van 10,3 jaar die voor het eerst door de politie zijn gearresteerd.²⁶⁹ Van de kinderen die persistent veel delictgedrag vertoonden, bleek 65% te voldoen aan de diagnostische criteria voor ten minste één externaliserende stoornis. Van de kinderen met veel delictgedrag op slechts één meetmoment was dit 39% en van de kinderen met persistent weinig delictgedrag voldeed 23% aan de criteria voor een externaliserende stoornis.²⁷⁰ Een diagnose Oppositional Defiant Disorder (hierna: ODD) en/of Conduct Disorder (hierna: CD) in combinatie met Attention Deficit Hyperactivity Disorder (hierna: ADHD) blijkt met name voorspellend voor persistent delictgedrag, terwijl ADHD alleen niet voorspellend is.²⁷¹ Uit onderzoek onder gedetineerde adolescenten blijkt dat 90% lijdt aan één of meer stoornissen.²⁷² Lisette 't Hart- Kerhoffs heeft onderzoek gedaan naar stoornissen bij jeugdige zedendelinquenten. Zij heeft daarbij gebruik gemaakt van 106 mannelijke jeugdige zedendelinquenten die verwezen zijn naar de Child Protection Board.²⁷³ Uit het onderzoek bleek dat driekwart van de jeugdige zedendelinquenten voldoet aan de criteria voor minstens één psychiatrische stoornis, waarvan bij meer dan de helft van de jeugdigen sprake is van comorbiditeit en waarvan twee derde een functiebeperking heeft.²⁷⁴ Van de jeugdigen heeft 12% een verleden waarin seksueel misbruik voorkomt en meer dan een derde van de jeugdigen heeft een verleden waarin fysieke mishandeling van de ouders voorkomt. In 1996 bleek uit het NEMESIS-onderzoek dat er een hoge prevalentie van psychiatrische stoornissen bij jongvolwassenen van achttien- tot vierentwintig jaar is. Één op de vijf jongvolwassenen had te maken gehad met een stoornis samenhangend met middelengebruik.²⁷⁵ Na het vierentwintigste levensjaar daalt de prevalentie sterk.²⁷⁶ Hieruit blijkt dat jongvolwassenen van achttien- tot vierentwintig jaar veel gevoeliger voor een stoornis kunnen zijn dan jeugdigen of volwassenen. In 1998 is een onderzoek gedaan naar stoornissen onder mannelijke, jeugdige detineerden van achttien tot vierentwintig jaar. In totaal had 89% een life time diagnose. Slechts 12% van de gedetineerden hebben nooit voldaan

²⁶⁸ Van Domburgh 2009, p. 10.

²⁶⁹ Van Domburgh 2009, p. 113.

²⁷⁰ Van Domburgh 2009, p. 196.

²⁷¹ Van Domburgh 2009, p. 196.

²⁷² Vreugdenhil 2003, p. 24.

²⁷³ 't Hart- Kerhoffs 2010, p. 37 en 91.

²⁷⁴ 't Hart- Kerhoffs 2010, p. 39.

²⁷⁵ Bijl, van Zessen & Ravelli 1997, p. 2455.

²⁷⁶ Bijl, van Zessen & Ravelli 1997, p. 2459.

aan de diagnose ‘gedragsstoornis’ voor het vijftiende of na het achttiende levensjaar. Van de 151 gedetineerden met een gedragsstoornis voor het vijftiende levensjaar heeft 80,1% eveneens een gedragsstoornis na het achttiende levensjaar en voldoet derhalve aan de criteria van de lifetime anti-sociale persoonlijkheidsstoornis.²⁷⁷ Veel gedetineerde met een lifetime gedragsstoornis hebben tevens een lifetime verslaving.²⁷⁸ Over het algemeen hebben de (antisociale) gedragsstoornissen een slechte prognose: 80% van de jongeren met een dergelijke stoornis ontwikkelt een antisociale persoonlijkheidsstoornis.²⁷⁹ Wanneer sprake is van comorbiditeit, is de prognose slechter, en dit geldt ook wanneer het een stoornis van het verharde/gevoelloze subtype betreft of de adolescent een grotere variatie aan gedragsstoornissen laat zien.²⁸⁰

5.2.6 Jeugdige veelplegers

Dat het bij veel adolescenten gaat om combinatie en bovenal cumulatie van risicofactoren komt in het volgende onderzoek duidelijk naar voren. In Utrecht is in april 2007 op initiatief van het OM een onderzoek gestart naar de jeugdige veelplegers in deze regio. Een (jeugdige) veelpleger is in de definitie van het Ministerie van Justitie iemand die tien of meer processen-verbaal wegens een misdrijf op zijn naam heeft staan.²⁸¹ Dit onderzoek is gebaseerd op gegevens van 81 Utrechtse jeugdige veelplegers die zijn verzameld bij verschillende ketenpartners uit het justitiële veld.²⁸² Uit dit onderzoek blijkt dat deze jongeren bijna altijd problemen hebben op school. Ruim de helft van de onderzochte jongeren heeft (enige vorm van) speciaal onderwijs genoten, de meeste zijn daar echter halverwege mee opgehouden of van verwijderd.²⁸³ Vaak hebben deze jongeren projecten gevolgd om weer terug te komen in het onderwijs, maar het loopt regelmatig spaak en veelal willen de scholen hen niet meer terug hebben.²⁸⁴ Er is dan ook een sterke samenhang te vinden tussen spijbelen, voortijdig schoolverlaten en delinquent gedrag. Dat het hier bijna niet gaat om ‘normale’ jongeren blijkt uit een onderzoek naar hun cognitieve vermogens; een heel enkele keer worden die beoordeeld als normaal maar vrijwel altijd is er

²⁷⁷ Bulten 1998, p. 119.

²⁷⁸ Bulten 1998, p. 124.

²⁷⁹ Doreleijers 2008, p. 89.

²⁸⁰ Doreleijers 2008, p. 89.

²⁸¹ Bac 2004, p. 114.

²⁸² Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 9.

²⁸³ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 46.

²⁸⁴ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 46.

sprake van cognitieve beperkingen, zwakbegaafdheid en zwakzinnigheid.²⁸⁵ Het IQ van deze jeugdigen ligt gemiddeld op 73.²⁸⁶ Daarbij komt dat zo'n 40% van de jongeren kenmerken vertoont van een stoornis en worden in de dossiers nog eens regelmatig problematische kenmerken gesignaleerd als gebrekkige gewetensontwikkeling, sterke impulsiviteit, gerichtheid op directe behoeftebevrediging, achtergebleven persoonlijkheidsontwikkeling, laag zelfbeeld en beperkt inlevingsvermogen.²⁸⁷ Nog een probleem is dat ruim twee derde van de jongeren uitdrukkelijk vermeldt dat ze geen enkele eigen verantwoordelijkheid voelen en nemen. Zij geven de schuld aan vrienden, hun ouders, de politie of de omstandigheden.²⁸⁸ Het feit zelf, de aanhouding en het verhoor lijken weinig impact (meer) te hebben, veel jongeren blijven stug ontkennen, soms ondanks hard bewijs, er wordt veel aantoonbaar gelogen, het probleem wordt zelden onderkend en de aanhouding wordt vaak als onrechtvaardig gezien.²⁸⁹ Het opvoeden en bijsturen van kinderen met dergelijke problemen en een dergelijke attitude stelt, zeker bij comorbiditeit, dus als er sprake is van meerdere problemen, stoornissen en gebreken, zeer hoge eisen aan de pedagogische capaciteiten van de ouders en de kwaliteit van het gezinsleven.²⁹⁰ Dit is echter vaak ook problematisch, het is meestal zo dat het gezin zelf als ernstige risicofactor wordt gezien. Bij twee derde van de jongeren wordt de problematiek thuis als zeer ernstig en bedreigend voor de ontwikkeling van de kinderen aangeduid; het gaat dan om traumatische ervaringen als mishandeling, psychiatrische stoornissen van de ouder(s), oorlogstrauma's, verbroken contacten met (een van) de ouders en zeer problematische scheidingen, maar ook om huisuitzettingen als gevolg van ernstige, niet meer te beheersen financiële problemen.²⁹¹ Helemaal zorgwekkend is, dat 3 op de 4 jongeren uit een gezin komt waarin ook andere gezinsleden bekend zijn bij politie en justitie. Bijna 1 op de 3 van de Utrechtse jeugdige veelplegers heeft een vader die bekend is in de politie/justitiesystemen, 2 op de 5 heeft een of meerdere broer(s) en of zus(sen) met politie- en justitiecontacten, 1 op de 6 heeft een moeder die weleens politiecontacten heeft gehad en 1 op de 5 heeft meerdere familieleden met politie- en justitiecontacten.²⁹² Gegeven het feit dat bij 85% van de jongeren problemen in het gezin bekend

²⁸⁵ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 46.

²⁸⁶ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 46.

²⁸⁷ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 47.

²⁸⁸ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 47.

²⁸⁹ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 47.

²⁹⁰ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 47.

²⁹¹ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 48.

²⁹² Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 48.

zijn, is het opvallend dat er gelet op hulpverlening relatief weinig richting deze gezinnen is ondernomen naar aanleiding van het delictgedrag van de jongere.²⁹³ Er is bijvoorbeeld slechts in 44% van de gevallen waarin problemen in het gezin bekend zijn op enig moment een OTS opgelegd.²⁹⁴

5.3 Straffen of behandelen?

Wordt een adolescent gestraft dan is het beter om te focussen op wat zij (wel) goed doen en hun dus bevestiging te geven, dan hun gedrag alleen maar af te keuren. Dit komt omdat de hersenen van adolescenten meer gericht zijn op het krijgen van stimulans en bevestiging of beloning, waardoor zij minder kunnen met straffen en afkeuring.²⁹⁵ Het kan daardoor ook voorkomen dat een adolescent die straf krijgt de statusverhoging die daardoor in sommige groepen verkregen wordt gaat zien als beloning: als ik dat doe verhoogd dat mijn status.²⁹⁶ Daarbij komt dat een straf vaak opgelegd wordt door een rechter, en een straf is meer gedragsbeïnvloedend naarmate er een sterkere affectie bestaat tussen kind en ‘bestraffer’. Een willekeurige vreemde die straft maakt minder indruk dan de ouder waarmee het kind een warme band heeft.²⁹⁷ Daarbij komt dat straffen, met name vrijheidsstraffen, de beoogde resocialisatie bij met name jongeren juist bemoeilijken in plaats van dat ze die faciliteren.²⁹⁸ Denk daarbij aan het onderwijs dat gevolgd wordt onderbroken moet worden en bijbanen die waarschijnlijk verloren gaan. Vooral pubers zijn erg gevoelig voor concrete complimenten, als zij zien en horen dat hun vrienden worden gecompimenteerd dan zijn zij eerder geneigd zich bij een volgende gelegenheid ook zo te gedragen.²⁹⁹ In veel landen gaat de meeste aandacht uit naar oudere en serieuze delictplegers, terwijl de mentale gezondheid, de bescherming van het kind, het jeugdrecht en aangesloten systemen falen in het coördineren van reacties op kinderen onder de strafrechtelijke ondergrens die delicten plegen.³⁰⁰ Helaas zorgt het falen van deze systematisch ervoor dat jongere kinderen zich ontwikkelen in serieuze delictplegers, waardoor het een stuk moeilijker en duurder wordt succesvol te interveniëren. Als gevolg daarvan komt er meer druk te liggen op het verlagen van

²⁹³ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 49.

²⁹⁴ Weijers, Hepping & Kampijon 2010, p. 49.

²⁹⁵ Crone 2008, p. 68.

²⁹⁶ Prinsen & Terpstra 2009, p. 32.

²⁹⁷ Grapendaal 1996, p. 88.

²⁹⁸ Doreleijers 2009, p. 181.

²⁹⁹ Prinsen & Terpstra 2009, p. 27.

³⁰⁰ Cipriani 2008, p. 269.

de leeftijdsgrenzen omdat er geen zichtbare of effectieve reactie wordt gezien.³⁰¹ Men denkt dan dat het probleem beter onder controle gehouden kan worden door strafrechtelijk te reageren op deze jongere kinderen.³⁰² In Nederland gaat dit ook op; in april 2009 heeft De Roon het wetsvoorstel om de leeftijdsgrenzen in het strafrecht te verlagen gedaan, toen de STOP-reactie weinig effect had. In de Verenigde Staten is in de staat Arkansas de minimumleeftijdsgrens waarop kinderen als volwassenen berecht kunnen worden ook daadwerkelijk verlaagd. De grens werd verlaagd naar elf jaar nadat een elfjarige en een dertienjarige samen een kind hadden vermoord bij de ingang van een school.³⁰³ Dit is echter niet de oplossing, de conventionele strafrechtelijke aanpak zal in sommige gevallen zelfs verder delictgedrag verergeren. Een groot aantal onderzoeken laat zien dat sommige preventiemodellen en interventieprogramma's, die niet punttief van aard zijn en de vrijheid niet benemen, de meest effectieve aanpak zijn om delinquent gedrag bij jonge kinderen te voorkomen.³⁰⁴ Ook voorkomen deze modellen en programma's ernstig en gewelddadig delictgedrag in de toekomst. Antisociaal gedrag in een vroeg stadium is waarschijnlijk de grootste voorspeller van delinquent gedrag op latere leeftijd. Agressie in een vroeg stadium blijkt specifiek karakteristiek voor het ontwikkelen van delinquent gedrag voor de leeftijd van dertien jaar.³⁰⁵ Kinderen die tussen hun zevende- en twaalfde levensjaar beginnen met het plegen van delicten hebben twee tot drie keer meer de kans om te ontwikkelen tot serieuze, gewelddadige, en frequente delictplegers in vergelijking met kinderen die op een latere leeftijd beginnen met het plegen van delicten.³⁰⁶ Uit onderzoek van Sagel-Grande blijkt dat de jeugdige delinquenten die frequent delicten plegen in Nederland (dit is gelukkig wel een kleine groep) al lang voordat ze strafrechtelijk aansprakelijk zijn delicten plegen.³⁰⁷ Dit leidt vaak tot chronisch ernstig delinquent gedrag. De gemiddelde leeftijd van het plegen van een delict lag op 11,9 jaar. Wanneer chronische delinquenten vaker delicten plegen is het waarschijnlijk zelfs zo dat ze hun eerste delict al voor deze leeftijd gepleegd hebben, en dat de delicten ernstiger zijn.³⁰⁸ Zonder positieve interventie en preventie zullen deze kinderen doorgaan met het delinquente gedrag of hardnekkige gedragsproblemen krijgen als adolescenten

³⁰¹ Cipriani 2008, p. 269.

³⁰² Cipriani 2008, p. 269.

³⁰³ Weijers 2008, p. 268.

³⁰⁴ Cipriani 2008, p. 270.

³⁰⁵ Cipriani 2008, p. 274.

³⁰⁶ Cipriani 2008, p. 274.

³⁰⁷ Sagel-Grande 1991, p. 76.

³⁰⁸ Sagel-Grande 1991, p. 72.

en daardoor ernstigere en gewelddadige delinquenten worden.³⁰⁹ De beste interventies voor het verminderen van jeugddelinquentie zijn preventieve interventies die zich richten op delinquent gedrag onder kinderen.³¹⁰ Eerst moeten deze interventies zich richten op preventie van aanhoudend ontwricht gedrag bij kinderen in het algemeen; als tweede moeten ze zich richten op jeugddelinquentie, en dan vooral op ontwrichte kinderen; als derde moeten deze zich richten op de preventie van ernstig en gewelddadige gedrag van jeugdige delinquenten, en dan vooral bij delinquente kinderen.³¹¹ ‘Hoe eerder hoe beter’ is het belangrijkste element bij het creëren van interventies voor de preventie van delinquente kinderen. Ook zouden deze interventiemethoden toegespitst moeten worden op individuele factoren, gezinsfactoren, vriendengroepen, school en buurt omdat deze invloed hebben of bijdragen aan de ontwikkeling van ontwricht of delinquent gedrag.³¹² Deze blijken ook het meest effectief te zijn bij jonge kinderen. Voor kinderen van twaalf jaar en jonger zijn de beste interventie- en serviceprogramma’s gericht op behandeling van het kind en vinden plaats in een niet- punitief kader die vroege identificatie en interventie benadrukt.³¹³ De meest effectieve interventies voor kinderen van deze leeftijd, die geen ernstige delicten plegen, worden bereikt door organisaties voor de geestelijke gezondheid en welzijn voor kinderen die zich richten op interventies waarbij de ouders betrokken worden.³¹⁴ Als deze effectieve preventie- en interventieprogramma’s er niet zijn bestaat er een groot risico dat de reacties op ontwricht en delinquent gedrag bij jonge kinderen de jeugddelinquentie alleen maar zullen verhogen. Uit onderzoeken blijkt namelijk dat als de arrestatie enig effect heeft, deze delinquent gedrag in de toekomst waarschijnlijk zal verhogen.³¹⁵ Boot camps en andere afschrikwekkende programma’s zijn dan ook niet effectief of zelfs schadelijk. Ook blijkt niet dat het opsluiten van ernstige delinquente kinderen resulteert in een aanzienlijk verlaging van recidive of de preventie van het in de toekomst plegen van ernstige en gewelddadige delicten.³¹⁶ Sterker nog, recent onderzoek laat zelfs zien dat interventies die kinderen met een hoog risico op het plegen van delicten bij elkaar zetten, zoals in justitiële jeugdinrichtingen, het probleemgedrag

³⁰⁹ Cipriani 2008, p. 276.

³¹⁰ Loeber, Farrington & Petechuk 2003, p. 9.

³¹¹ Loeber, Farrington & Petechuk 2003, p. 9.

³¹² Cipriani 2008, p. 277.

³¹³ Cipriani 2008, p. 278.

³¹⁴ Cipriani 2008, p. 278.

³¹⁵ Cipriani 2008, p. 280.

³¹⁶ Loeber, Farrington & Petechuk 2003, p. 11.

juist kunnen vergroten.³¹⁷ Daarom is het ook belangrijk dat ze niet bij (oudere) adolescenten geplaatst worden. De programma's die effectief zijn voor jongere kinderen zijn ook effectief voor kinderen van dertien jaar en ouder.³¹⁸ Het ontnemen van de vrijheid bij oudere kinderen heeft ook negatieve effecten op ze, helemaal waar groepen berechte oudere kinderen samen worden geplaatst. In Nederland worden vrijheidstraffen dan ook niet opgelegd omdat aard en ernst van het delictgedrag daartoe nopen, maar vanuit het onvermogen van het systeem om deze jongeren op een andere manier op het rechte pad te krijgen en de benodigde zorg te bieden.³¹⁹ In de uitzonderlijke gevallen dat het ontnemen van de vrijheid gerechtvaardigd kan worden vanwege het gevaar voor de maatschappelijke orde, lijkt dit alleen effect te kunnen hebben als de kinderen in kleine groepjes worden begeleid waarbij de focus ligt op individuele behandeling en therapie.³²⁰ Daarbij komt dat al uit de criminaliteitscijfers bleek dat gezien de recidivecijfers en de toename van de criminaliteit (hoger) straffen niet preventief werkt. Het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht heeft dan ook totaal geen zin. De criminele ontwikkeling, zoals De Roon aangeeft, wordt hierdoor niet vroeger gestuit. Het maakt het zelfs erger. Terwijl straffen preventief zouden moeten werken

5.4 Het samengaan van civiel- en jeugdstrafrecht binnen de rechterlijke macht

In de voorafgaande paragrafen werd duidelijk dat bij twaalfminners, jeugdige delinquenten en jongvolwassen delinquenten vaak sprake is van minimaal één stoornis. Dit is echter niet het enige dat opvallend te noemen is. In de voorgaande paragrafen kwam ook naar voren dat de thuissituatie van jeugdige delinquenten vaak verreweg van optimaal is. Veelal zal het dan ook gebeuren dat een jeugdstrafzaak opgeschort moet worden vanwege beslissingen die in een civiele jeugdzaak genomen moeten worden, zoals bijvoorbeeld een OTS. In andere gevallen weet een kinderrechtter niet van het bestaan van de civiele zaak die loopt, terwijl dit juist belangrijk kan zijn voor zijn beslissing. De beslissingen van beiden rechters lopen daardoor langs elkaar heen. Hierdoor is terecht de vraag opgeworpen of deze beide zaken niet door één rechter behandeld moeten worden. In 2006 is het rapport "De positionering van de jeugdrechter" uitgebracht, hierin wordt aanbevolen te komen tot een integrale behandeling van jeugdzaken. Uit dit rapport blijkt

³¹⁷ Cipriani 2008, p. 280.

³¹⁸ Cipriani 2008, p. 281.

³¹⁹ Doreleijers 2009, p. 183.

³²⁰ Cipriani 2008, p. 281.

dat het overgrote deel van de jeugdrechters een integrale aanpak van jeugdstrafzaken, jeugdbeschermingsmaatregelen en leerplichtzaken wenselijk en noodzakelijk acht. Naar aanleiding van dit rapport is het programma Jeugdrechtspraak gestart dat er onder andere op gericht is in de praktijk van de rechtspraak te komen tot een zodanige behandeling van zaken, dat jeugdigen slechts het minimaal noodzakelijke aantal keren voor de rechter hoeven te verschijnen.³²¹ Deze rechter of raadsheer is deskundig en goed ingevoerd in alle aspecten van het jeugdrecht.³²² Ook vanuit het OM klinkt de roep richting de rechtbank om meer samenhang en afstemming. In 2009 is er door de rechtbank Rotterdam onderzoek gedaan naar een betere afstemming binnen de rechtbank van zaken waarin minderjarigen betrokken zijn. Tijdens het onderzoek is de rechtbank nog opgedeeld in de sectoren civiel, kanton, straf en bestuur. De jeugdstrafzaken vinden plaats in de sector strafrecht, in een van de drie zittingsteams.³²³ De helft van het aantal zaken dat door dit team wordt behandeld, zijn zaken die betrekking hebben op minderjarigen. Het kabinet RC kent geen aparte jeugdRC, hetgeen impliceert dat een specifieke op de problematiek van de minderjarige gerichte aanpak daar niet plaats vindt.³²⁴ De civiele jeugdzaken worden behandeld in de twee familieteams van de sector civiel. Deze beide teams behandelen alle civiele jeugdzaken, echtscheidingszaken met nevenvoorzieningen, BOPZ-zaken en zaken met betrekking tot de Wet Tijdelijke Huisverbod.³²⁵ De leerplichtzaken zijn ondergebracht bij de sector kanton. Tussen deze rechters bestaat geen samenwerkingsverband of overlegstructuur. Dit wordt mede veroorzaakt door het gescheiden overleg met de ketenpartners en het ontbreken van een geïntegreerde aanpak van de problematiek van de minderjarige door de ketenpartners.³²⁶ Dit gebrek aan afstemming en coördinatie brengt het risico van tegenstrijdige beslissingen met zich mee. Bovendien is het vanuit het gezichtspunt van de minderjarige (en zijn ouders) onbegrijpelijk dat hij meerdere malen naar de rechtbank moet, daar iedere keer een rechter treft aan wie hij steeds opnieuw het hele verhaal moet vertellen en dat hij vervolgens wordt geconfronteerd met verschillende beslissingen die niet op elkaar zijn afgestemd.³²⁷ Uit het onderzoek is gebleken dat de onderliggende problematiek van een specifieke minderjarige die

³²¹ *Jaarplan Rechtspraak 2009*, p. 17.

³²² *Jaarplan Rechtspraak 2009*, p. 17.

³²³ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009*, p. 6.

³²⁴ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009*, p. 6.

³²⁵ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009*, p. 6.

³²⁶ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009*, p. 12.

³²⁷ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009*, p. 13.

betrokken is bij jeugdbeschermingsmaatregelen, jeugdstrafzaken en leerplichtzaken dikwijls dezelfde is. Echter, afhankelijk van de concrete gevolgen van deze problematiek kan het voorkomen dat deze minderjarige beurtelings bij de civiele kinderrechter, de jeugdstrafrechter en/of de kantonrechter dient te verschijnen, zonder dat een voor goed begrip van de totale problematiek van de minderjarige noodzakelijke koppeling plaats vindt.³²⁸ Uit het onderzoek blijkt dat minstens de helft van de minderjarigen die voorkomt in het civiele systeem, ook voorkomt in het strafstelsel, terwijl een kwart van de minderjarigen die in aanraking zijn gekomen met de strafrechter, ook bekend zijn bij de civiele rechter.³²⁹ Aan de hand van dit onderzoek wordt dan ook aangeraden om één afdeling te creëren waar alle jeugdzaken worden behandeld, zodat de doelstelling van een integrale benadering van jeugdzaken wordt bereikt.³³⁰ Dit advies is overgenomen en zal in januari worden doorgevoerd. De rechtbank Amsterdam, Arnhem en Den Haag hebben dit al doorgevoerd. Het lijkt mij goed om de jeugdrechter kundig en ingevoerd in alle aspecten van het jeugdrecht te maken, daarbij is het naar mijn mening van belang om ook de ontwikkelingsstadia en risicofactoren die daarbij komen kijken te behandelen. Het kind zal immers (vaak) gedrag vertonen die een volwassene niet begrijpt. Dit komt ook vaak voor in een kind- ouder relatie. Door de rechter met deze ontwikkelingsstadia bekend te maken zal de jeugdrechter de ontwikkeling die het kind doormaakt herkennen waardoor hij bepaald gedrag hieraan zal linken in plaats van aan het kind zelf. Daarnaast dient de jeugdrechter ook enige kennis van stoornissen te beheersen vanwege het feit dat deze veelvuldig voorkomen bij de jeugdigen die ze voor zich krijgen. Daarbij komt dat hij zich dient te realiseren dat de ontwikkelingsstadia uitgaan van een 'normaal' kind. Tevens is dit van belang omdat blijkt dat punitieve straffen het gedrag van een kind kunnen verergeren, er zal daardoor het een en ander moeten veranderen en dit zal gezocht moeten worden in maatregelen die vanuit het civiele recht genomen moeten worden.

³²⁸ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam* 2009, p. 7.

³²⁹ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam* 2009, p. 8.

³³⁰ *Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam* 2009, p. 24.

5.5 Wetsvoorstel De Roon

5.5.1 Het verlagen van de leeftijdsgrens naar tien jaar

Zoals uit de Beijing Rules al bleek is de ontwikkeling van het kind en de risicofactoren die daar invloed op hebben erg belangrijk bij het bepalen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht. Wanneer deze ontwikkeling start is per individu echter verschillend, waardoor het moeilijk lijkt om een bepaalde leeftijd vast te stellen waarop iemand voldoende beseft wat de gevolgen zijn van zijn daden. Vanwege dit feit heeft Bol dan ook bepleit dat er geen strafrechtelijke ondergrens zou moeten zijn. Dit is volgens mij niet de juiste oplossing. Kinderen vanaf nul jaar zijn dan al strafrechtelijk verantwoordelijk. De strafwet is op hun dan dus van toepassing. Dit niet het juiste middel is om te voorkomen dat kinderen delicten plegen, waardoor dit naar mijn idee niet aan is te bevelen. Wel zijn er verschillende fasen te herkennen in de adolescentie waaruit bepaalde leeftijdscategorieën op te maken zijn. De Roon stelt een strafrechtelijke ondergrens van tien jaar voor. Hij denkt daarmee de criminele ontwikkeling vroeger te kunnen stuiten. Ik vind deze grens uitermate slecht gekozen. Op deze leeftijd is het kind namelijk nog maar net in ontwikkeling, of als de puberteit nog niet is ingetreden nog niet eens. Daardoor kunnen zij nog helemaal niet goed inschatten wat het risico is dat ze nemen bij een bepaalde handeling, ze anticiperen niet op de mogelijke slechte uitkomst. Van kinderen tot en met hun vijftiende jaar kan worden gezegd dat ze nog niet beschikken over de kennis en de cognitieve capaciteiten van volwassenen, en dat ze dus ook niet volledig verantwoordelijk kunnen worden gesteld voor hun gedrag.³³¹ De hersengebieden die belangrijk zijn voor het op tijd kunnen stoppen van handelingen ondergaan zelfs een grote verandering tot het achttiende levensjaar.³³² Hierdoor vinden adolescenten het veel lastiger om een opmerking van iemand om hen heen te negeren, waardoor zij automatisch de neiging hebben om hier een reactie op te geven. Hierdoor zullen zij eerder in de problemen komen, omdat andere adolescenten weer de neiging hebben daar op te moeten reageren. Een ruzie zal daardoor sneller ontstaan. Pas bij zeventienjarigen wordt een eerste indicatie op een waarschuwingssignaal gedetecteerd voorafgaand aan een gevaarlijke keuze, en dit signaal is zelfs nog niet zo sterk als bij twintig- tot vijfentwintigjarigen. Hierdoor zullen ze impulsieve, risicovolle beslissingen nemen. Adolescenten ontwikkelen dit door het aftasten en overschrijden van normen en regels waardoor ze een 'gut-feeling' krijgen. Zij zien zichzelf daarvoor eerder als

³³¹ Weijers 2009, p. 214.

³³² Crone 2008, p. 62.

onkwetsbaar voor gevaar en zij vinden de negatieve consequenties van het niet meedoen aan gevaarlijk gedrag belangrijker. Naar mijn mening zou de juiste reactie op verkeerd gedrag moeten zijn dat de adolescent geholpen wordt om dit waarschuwingssignaal te ontwikkelen, in plaats van afgestraft te worden voor de ontwikkeling ernaar toe. Daarbij komt dat de hersenen van adolescenten meer gericht zijn op het krijgen van stimulans en bevestiging, waardoor zij minder kunnen met straffen en afkeuring. Straffen is daardoor niet de oplossing. Het verlagen van de strafrechtelijke ondergrens naar tien jaar zal in sommige gevallen zelfs het delictgedrag verergeren. Uit onderzoeken blijkt namelijk dat als de arrestatie enig effect heeft, deze delinquent gedrag in de toekomst waarschijnlijk zal verhogen. Boot camps en andere afschrikwekkende programma's zijn dan ook niet effectief of zelfs schadelijk. Voor kinderen van twaalf jaar en jonger zijn de beste interventie- en preventieprogramma's gericht op behandeling van het kind en vinden plaats in een niet- punitief kader die vroege identificatie en interventie benadrukt.³³³ Deze programma's benemen niet de vrijheid van het kind, interventies die kinderen met een hoog risico op het plegen van delicten bij elkaar zetten kunnen het probleemgedrag namelijk juist kunnen vergroten, maar moeten toegespitst worden op individuele factoren, gezinsfactoren, vriendengroepen, school en buurt omdat deze invloed hebben of bijdragen aan de ontwikkeling van ontricht of delinquent gedrag. Daarbij zijn deze dus niet punitief van aard. De risicofactoren hebben namelijk een grote invloed in de ontwikkeling van delinquent gedrag. Als deze factoren in de kern worden aangepakt en omgedraaid worden in factoren die positief zijn voor de ontwikkeling van het kind, wordt voorkomen dat het kind zal ontwikkelen tot bijvoorbeeld een jeugdige veelpleger. Preventie van dit gedrag is immers een belangrijk doel als er ingegrepen wordt in de opvoeding van de ouders. Hierdoor en vanwege het feit dat ze aan de beginfase staan van hun ontwikkeling lijkt het mij geen juiste keuze om deze kinderen in het strafrecht te betrekken. Daarbij komt dat zij nog niet eens begrijpen wat er in een zittingzaal gebeurt. Kinderen van de basisschool hebben nog geen adequaat begrip van noties als rechtstaat, Openbaar ministerie en van de burger die als verdachte moet verschijnen voor de rechter.³³⁴ Dit wordt onderstreept in de zaken *V. v. United Kingdom* en *T. v. United Kingdom* van het EHRM op 16 december 1999, waarbij twee tienjarige verdachten voor de rechter moesten verschijnen. Een psychiater heeft hierbij de effecten van de zitting op een de verdachten onderzocht. Hier kwam

³³³ Cipriani 2008, p. 278.

³³⁴ Weijers 2008, p. 269.

uit dat de verdachte het grootste gedeelte van de tijd niet effectief aan het proces deel kon nemen; hij kon zijn hoofd er niet bijhouden en verwerken wat er allemaal om hem heen gebeurde. De psychiater concludeerde ook dat de lengte van het proces geheid schade voor een kind van tien of elf (of ouder) zou berokkenen.³³⁵ Kinderen van twaalf en dertien begrijpen ook nog niet wat er precies gebeurt, laat staan wat er van hen verwacht wordt.³³⁶ Zij zien zichzelf niet als burgers die verantwoording af moeten leggen voor hun gedrag tegen de overheid, maar als kinderen die verantwoording verschuldigd zijn tegenover hun ouders en leraren. Laat staan dat zij de straf als gevolg zien van de actie, ook omdat de straf veel later zal volgen dan ze van hun ouders gewend zijn. Kinderen van tien jaar beschikken dus over geen van hiervoor besproken kwaliteiten, waardoor ze wat mij betreft vanwege hun beoordelings- en bevattingvermogen ontoerekeningsvatbaar zijn. Opzet is er wat mij betreft niet. Er moet immers ‘willens en wetens’ gehandeld worden. Er is pas sprake van opzet als iemand weet wat de kwalijke gevolgen van zijn handeling zijn en hij desondanks de handeling wil verrichten.³³⁷ Deze kinderen zijn nog niet in staat om op de slechte uitkomst van hun handeling te anticiperen. Daarbij komt dat zij zichzelf niet zien als burger maar als onderdeel van een gezin. Hierdoor zullen zij niet doorhebben dat zij een delict plegen waar door de overheid straf op gesteld is. Het kind was dus onwetend van de consequenties en van het normoverschrijdende karakter van zijn gedrag, en in die zin was er geen opzet in het spel.³³⁸ Het kind zal waarschijnlijk wel weten dat ‘stelen niet mag’ maar als zijn wil bijvoorbeeld gericht is op het afpakken van de pop van het buurmeisje zal hij daarbij niet de connectie leggen dat dit onder stelen valt. De impulsen die hij heeft vormen voor hem een onmiddellijke drang om het gedrag uit te voeren, hij is hierbij niet in staat zijn wil te bepalen of te controleren.³³⁹ Hierdoor zal de adolescent niet altijd de meest verstandige keuze maken. Wanneer het kind ouder wordt zal hij vanuit zijn opvattingen over wat juist is om te doen, bepalen of hij aan dit verlangen moet toegeven, of hij dit verlangen moet onderdrukken, dan wel of hij iets anders moet willen of moet doen.³⁴⁰ Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit dat jongeren die veel delinquent gedrag vertonen vaak in een lager stadium van moreel redeneren zitten dan jongeren die geen delinquent gedrag vertonen. Gezien hun ontwikkeling, en

³³⁵ EHRM 16 december 1999, nr. 24724/94, EHRC 2000, 15 en EHRM 16 december 1999, nr. 24888/94, EHRC 2000, 15.

³³⁶ Weijers 2008, p. 315.

³³⁷ Le Sage 2004, p. 17.

³³⁸ Le Sage 2004, p. 17.

³³⁹ Le Sage 2004, p. 24.

³⁴⁰ Le Sage 2004, p. 25.

daardoor hun beoordelings- en bevattingsvermogen, zou de ondergrens dus eerder op veertien jaar moeten liggen dan op tien jaar zoals de Roon voorstelt. Het kind kan immers nog niet voldoen aan de morele en psychologische componenten van strafrechtelijke aansprakelijkheid, wat in de Beijing Rules als vereiste wordt gesteld bij het bepalen van een strafrechtelijke ondergrens. De grens afschaffen zoals Menke Bol voorstelt is naar mening in het licht van deze bevinden al helemaal geen optie. Daarbij komt dat een grens van veertien jaar mooi aansluit bij het gemiddelde in Europa.

5.5.2 De toepassing van artikel 77b op veertien- en vijftienjarigen en het verlagen van de strafrechtelijke bovengrens naar zestien jaar

De Roon bestempelt adolescenten in het begin van de midden adolescentie, veertien- en vijftienjarigen, soms als bijzonder verhard. Ik denk dat het vooral de fase is waarin de adolescenten zitten, ze zijn de grenzen aan het opzoeken en aan het ontdekken. Ze leren dit door regels en normen af te tasten en te overschrijden. Door de leeftijdsgrens naar zestien jaar te verlagen en artikel 77b Sr voor veertien- en vijftienjarigen in te voeren zal geen rekening worden gehouden met de fase van ontwikkeling waar de adolescent inzit en zal de straf dus ook geen pedagogisch karakter bezitten, naar mijn idee wordt de ontwikkeling van het kind zelf dan gestagneerd in plaats van zijn criminele ontwikkeling. De Roon beseft niet dat dit gedrag hoort bij de leeftijd en dat het aan het einde van de adolescentie afneemt, slechts een klein percentage gaat over tot blijvend delinquent gedrag. Daarbij komt dat wat betreft het straffen hetzelfde geldt als voor jonge kinderen, waardoor interventie- en preventieprogramma's toegespitst moeten worden op individuele factoren, gezinsfactoren, vriendengroepen, school en buurt omdat deze invloed hebben of bijdragen aan de ontwikkeling van ontwricht of delinquent gedrag. Ook voor deze leeftijdsgroep geldt dus dat behandelen beter is dan straffen, want straffen verergert het gedrag alleen maar. Helemaal schadelijk voor het kind is als hij van zijn vrijheid ontnomen wordt en daarbij geplaatst wordt tussen oudere kinderen of volwassenen, wat zal gebeuren als ze naar het commune strafrecht terecht worden. Daarbij komt dat het kan voorkomen dat het krijgen van een straf, opgelegd door de rechter, stoer wordt bevonden in hun leefomgeving, wat ook stimulerend werkt in plaats van demotiverend. Kinderen van dertien jaar die al een keer bij een rechter zijn geweest worden in bepaalde wijken in Rotterdam als 'heroes' gezien.³⁴¹ En daar

³⁴¹ Hesen 2007, p. 1.

zullen ze zich dan op focussen in plaats van op de straf die opgelegd wordt. Adolescenten zien de straf dan als een vorm van beloning voor hun gedrag. Daarbij komt dat de doorsneejongere pas rond veertien jaar in staat blijkt tot een adequaat begrip van het strafproces en tot een adequate proceshouding.³⁴² Toch blijken de meeste adolescenten die op hun veertiende, vijftiende of zestiende voor de rechter moeten verschijnen nog nauwelijks in staat zich een goede voorstelling te maken van wat er gebeurt en wat er precies van hen wordt verwacht. Dit komt omdat zij niet doorsnee zijn, maar vaak problemen hebben. Zij volgen niet de ontwikkelingsfasen zoals 'normaal' het geval is en hierboven beschreven is. Dit komt door verschillende risicofactoren die hun ontwikkeling kunnen verstoren. Hun opvoeding blijkt bijvoorbeeld gerelateerd te zijn aan toenemend dan wel afnemend delinquent gedrag. Vaak laat de opvoeding bij delinquente adolescenten dan ook te wensen over, vanwege onder andere stoornissen en verslavingen bij de ouders zelf. De gezinssituatie heeft ook invloed op de ontwikkeling van een stoornis bij kinderen. Veel van de ouders hebben zelf een stoornis, waardoor de kinderen het delinquente en agressieve gedrag gemakkelijk overnemen. Daarbij komt dat kinderen die delinquent gedrag vertonen een verhoogde kans op het ontwikkelen van psychiatrische stoornissen en problemen op sociaal en maatschappelijk gebied hebben, zowel in de kindertijd zelf en in de adolescentie, alsook uiteindelijk in de volwassenheid. Zoals in de vorige paragrafen al bleek hebben veel delinquente jeugdigen één of meer stoornissen. Maar zelfs kinderen uit sterk gestoorde gezinnen kunnen zich normaal ontwikkelen, als er maar mensen in hun omgeving zijn aan wie zij zich kunnen hechten en met wie zij zich kunnen identificeren. Dit zorgt echter ook vaak voor problemen, de proportie criminele vrienden in een netwerk voorspelt vaak het delinquente gedrag van een adolescent. Een extreme oriëntatie op leeftijdgenoten en een sterke afhankelijkheid van vrienden tijdens de adolescentie blijkt weer samen te hangen met een negatieve ouder-kindrelatie, en met gebrek aan steun en toezicht. Daarnaast is er een verband tussen crimineel gedrag en individuele schoolfactoren en leiden ook mede tot slecht schoolpresteren en een zwakker band met school. Dit lijkt op zijn beurt de aansluiting met delinquente vrienden te bevorderen en indirect betrokkenheid bij jeugdcriminaliteit. Ook de factoren op het niveau van de buurt waaruit jongeren komen, kunnen een risico zijn voor delinquent gedrag. Elke factor heeft dus invloed op de ontwikkeling van de jeugdigen, maar de factoren kunnen elkaar ook beïnvloeden en verergeren. Het gezin blijkt de meest belangrijke

³⁴² Weijers 2008, p. 269.

factor hierin te zijn; deze heeft invloed op elke andere risicofactor. Hierdoor is het naar mijn idee belangrijk om direct in te grijpen als geconstateerd wordt dat de thuissituatie bedreigend is voor het kind. Interventieprogramma's die zich focussen op de ouders en gedaan worden in het huis of op school hebben dan ook bewezen het meest effectief te zijn. Belangrijk hierbij is dat de adolescent omringd wordt door mensen aan wie hij zich kan hechten en die het goede voorbeeld geven. Als ook blijkt dat de adolescent een psychiatrische stoornis heeft moet hij daarvoor direct in behandeling. Als psychiatrische gedragsstoornissen namelijk niet behandeld worden, zal dit in 80% van de gevallen leiden tot ernstige psychiatrische handicaps.³⁴³ Hierdoor kan voorkomen worden dat het kind het antisociaal delinquent gedrag (met eventueel daarbij een stoornis) ontwikkeld en dus een 'normaal' leven kan leiden, waardoor er ook contact zal zijn met 'normale' kinderen. Een ander argument van De Roon voor het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht, is dat jeugdigen op steeds jongere leeftijd streetwise zijn dan in decennia hiervoor het geval was. Hij geeft echter geen uitleg aan dit begrip. Volgens de Oxford Dictionary moet onder streetwise worden verstaan:

A person that has the skills and knowledge necessary for dealing with modern urban life; he is smart and tough.

Ervan uitgaande dat deze bewering klopt sluit dit aan bij het voorgaande. Door het milieu waar de adolescent zich in bevind ontwikkelt hij deze eigenschappen beter in plaats van de eigenschappen die 'normale' kinderen ontwikkelen. Ze hierop afstraffen maakt het alleen maar erger. Deze kinderen hebben iemand nodig die het goede voorbeeld geeft, die hun vertrouwen geeft en steunt in hun ontwikkeling. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken wat er achter het gedrag van een adolescent zit. Met het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht schiet men dus weinig op. Door het kind al zo jong en zo hard te straffen bestaat de kans dat het juist erger wordt en dit heeft ook effect op de samenleving. Ik vind dat een kind in het civiele recht terecht moet komen, en dat er goed gekeken moet worden wat er met het kind aan de hand is. Hij moet aan zijn stoornis behandeld worden, hij moet geholpen worden in het oplossen van problemen in zijn gedrag, op school en in de buurt. Wat echter het meest van belang is, is dat hij een veilige thuissituatie heeft. Hij moet dus ondersteund worden in zijn opvoeding in plaats van gestraft worden voor zijn gedrag. Met het samengaan van het civiele- en jeugdstrafrecht wordt dit al een stuk makkelijker, maar ik denk dat dit nog niet genoeg is. Er is dan nog steeds een straf

³⁴³ Dorelijers 2009, p. 182.

die uitgevoerd moet worden en ondanks het feit dat deze een pedagogische benadering moet hebben, is een van de doeleinden van de sanctie ook vergelding. Ik denk dat dit de hulp die de adolescent nodig heeft in de weg kan zitten.

5.6 Tussenconclusie

Adolescenten zijn in ontwikkeling tussen hun tiende- en tweeëntwintigste levensjaar. Hun hormonale huishouding verandert, maar ook in hun hersenen verandert er een hoop. Dit zorgt voor veel stemmingswisselingen maar ook de behoefte om gevaarlijke situaties op te zoeken en regels en grenzen te overschrijden. Door de ervaringen die ze daarmee opdoen ontwikkelen ze een 'gut' feeling die ze een waarschuwingssignaal afgeven wanneer ze de volgende keer weer voor een gevaarlijke situatie staan. Voor ze dit ontwikkeld hebben zullen ze moeilijk kunnen anticiperen op de mogelijke slechte uitkomst die aan hun handeling kleeft. Daarbij komt dat adolescenten die delinquent gedrag vertonen zich vaak niet 'normaal' ontwikkelen. Vaak gaan er achter dit delinquente gedrag een hoop problemen schuil, ze hebben vaak een of meer stoornissen of andere gedragsproblemen, een slechte thuissituatie, een delinquente vriendengroep, problemen op school en wonen in een slechte buurt. Hier moet eerst wat aan gedaan worden voordat het kind wordt gestraft, mede om de situatie niet te verergeren. Daardoor ben ik absoluut geen voorstander voor het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht, ik denk dat dit eerder zorgt voor een stagnatie in hun persoonlijke ontwikkeling dan in hun criminele ontwikkeling. In Nederland wordt hier wel al meer op geanticipeerd door het samenvoegen van het civiele- en jeugdstrafrecht, maar hoe gaan ze hier in andere landen mee om? In het volgende hoofdstuk zal ik dit bekijken.

6 Rechtsvergelijking

In de voorgaande hoofdstukken is de huidige wetgeving omtrent de leeftijdsgrenzen in het strafrecht in Nederland en de problematiek daaromheen naar voren gekomen. Ook zijn de internationale verdragen en regels aan bod gekomen en de leeftijdsgrenzen in Europa. Maar hoe zit het eigenlijk met de wetgeving omtrent het jeugdstrafrecht in andere Europese landen. Ziet dit er hetzelfde uit als bij ons of geheel anders? En als het er anders uitziet kunnen wij daar dan wat van leren? In dit hoofdstuk zal de wetgeving met betrekking tot het jeugdstrafrecht in België en Duitsland aan bod komen. Ik zal dit vergelijken met het Nederlandse jeugdstrafrecht om duidelijk naar voren te laten komen wat de verschillen zijn.

6.1 België en Nederland

6.1.1 De geschiedenis van het jeugdstrafrecht in België en Nederland

In de strafwetboeken van België van 1810 en 1867 konden minderjarigen beneden de zestien jaar worden gestraft indien ze hadden gehandeld met het “oordeel des onderschieds”, met andere woorden wanneer de strafrechtelijke minderjarige in staat was te beseffen dat de daad die hij stelde strafbaar was.³⁴⁴ Indien dit bewezen kon worden werd de minderjarige veroordeeld naar het recht wat voor zestienjarigen en ouder gelde, als geen andere grond de veroordeling belette. Strafrechtelijk minderjarigen genoten wel strafvermindering omwille van hun leeftijd, die dus werd beschouwd als strafverminderde verschoningsgrond.³⁴⁵ Was van een “oordeel des ondersheids” geen sprake dan werd de minderjarige vrijgesproken. Wel moest de rechter nog beslissen of hij de minderjarige terug naar zijn ouders zou sturen of naar een “verbeteringshuis”. In Nederland was dit in deze tijd niet anders. De oorzaak hiervan is de bezetting door Frankrijk van zowel België als Nederland in deze tijd waardoor in beide landen de Code pénal van toepassing was. Met de komst van de Wet van 15 mei 1912 op de kinderbescherming in België kwam de invoering, binnen de rechtbank van eerste aanleg, van het ambt van enkelvoudige kinderrechter, terwijl binnen de parketten in kinderzaken gespecialiseerde magistraten dienden te worden aangewezen.³⁴⁶ Deze Wet had vooral tot doel om kinderen beneden de zestien jaar buiten het strafrecht te stellen; aldus werd er voor het eerst een leeftijd van strafrechtelijke

³⁴⁴ Smets 1996, p. 6.

³⁴⁵ Smets 1996, p. 6.

³⁴⁶ Smets 1996, p. 12.

meerderjarigheid ingevoerd.³⁴⁷ De wetgever ging uit van de vaststelling dat de intellectuele, morele en sociale vorming van de minderjarige nog in ontwikkeling is.³⁴⁸ De Wet van 1912 neutraliseert hierdoor de schuldvraag waardoor een niet-strafrechtelijk optreden legitiem wordt.³⁴⁹ De kinderrechter was daardoor bevoegd zaken te behandelen waarbij het ging om minderjarige delinquenten die op het moment van het plegen van het als misdrijf omschreven feit jonger waren dan zestien jaar. Onder de zestien jaar was een jeugdige niet meer strafbaar. De kinderrechter kon hen dus geen straf opleggen maar maatregelen van bewaring, opvoeding en behoeding (beschermingsmaatregelen).³⁵⁰ In Nederland bestond rond deze tijd hetzelfde idee omtrent de ontwikkeling van een minderjarige en de bijzondere aandacht die aan deze personen moest worden besteed. Hier mondde zich dat echter uit in het laten varen van de leeftijdsgrens van tien jaar en te vertrouwen op de wijsheid van de rechter. Er werden speciale kinderstraffen ingevoerd en een regel van dwangopvoeding. België kiest er dus voor om kinderen te beschermen en op te voeden in plaats van te straffen en Nederland stelt ondanks de ontwikkeling elk kind van elke leeftijd strafbaar. In België is het alleen wel zo dat een jeugdige vanaf zestien jaar onder het commune strafrecht valt, terwijl dit in Nederland pas vanaf achttien jaar zo is. Hier zijn echter wel uitzonderingen op mogelijk bij zestien- en zeventienjarigen. Daarbij komt dat er in Nederland pas in 1922 een rechter speciaal voor kinderen kwam. De invoering van de Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming (hierna: JBW) in België zorgde voor een aantal belangrijke veranderingen. In deze wet zijn de basisdoelstellingen nog meer doordrongen met het principe dat ‘het belang van het kind’ voorop staat. De strafrechtelijke ondergrens werd van zestien jaar verhoogd naar achttien jaar³⁵¹, met de mogelijkheid evenwel om minderjarigen die ten tijde van het plegen van het feit ouder dan zestien jaar waren toch onder bepaalde voorwaarden voor de strafrechtbank te vervolgen.³⁵² Voor hen geldt een weerlegbaar vermoeden van strafrechtelijke onverantwoordelijkheid, dit werd de uithandengeving genoemd. Het werd ingevoerd als uitzondering en als tegenwicht tegen de verhoging van de strafrechtelijke ondergrens. De wetgever heeft rekening willen houden met het gegeven dat het opleggen van jeugdbeschermingsmaatregelen omwille van vroegtijdige rijpheid van bepaalde minderjarigen

³⁴⁷ Brouwers 2007-2008, p. 3

³⁴⁸ Brouwers 2007-2008, p. 5.

³⁴⁹ Brouwers 2007-2008, p. 6.

³⁵⁰ Smets 1996, p. 12.

³⁵¹ Voor verkeersmisdrijven bleef de grens echter wel zestien jaar.

³⁵² Brouwers 2007-2008, p. 4.

ontoereikend zijn, in het bijzonder wanneer het gaat om minderjarigen die al in een bijzondere asociale gedragslijn zijn vastgeroest.³⁵³ Daarbij komt dat er voor- en tegenstanders waren van de verhoging van de bovengrens waardoor dit ook gezien kan worden als een soort compromis. In Nederland geldt al vanaf 1901 dat het commune strafrecht van toepassing kan worden verklaard op zestien- tot achttienjarigen. Ook hier was men bang voor vroegtijdige rijpheid waardoor deze regel in werd gevoerd en waren er voor- en tegenstanders voor het verhogen van de strafrechtelijke bovengrens. Wat echter het grote verschil is, is dat in Nederland vanaf twaalf jaar jeugdstraffen opgelegd kunnen worden, terwijl deze in het Belgische jeugdrecht niet voorkomen. Onder de achttien jaar zijn jeugdigen dus strafrechtelijk onverantwoordelijk. Wel kunnen opvoedings- en beschermingsmaatregelen opgelegd worden in het belang van het kind. In België gaat het dus om de strafrechtelijke ondergrens en in Nederland om de strafrechtelijke bovengrens waarop een uitzondering wordt gemaakt. In Nederland is de straf wel gericht op een pedagogische benadering maar dit moet dus bereikt worden door middel van een straf, terwijl dit in België bereikt wordt door jeugdbeschermingsmaatregelen. De kinderrechtbank werd in België voortaan jeugdrechtbank genoemd en kreeg de bevoegdheid om een aantal privaatrechtelijke geschillen te beslechten. Het ging hierbij om conflicten in de familiale sfeer, zoals een omgangsregeling, en om problemen bij de opvoeding. De jeugdrechtbank kon vanaf toen zelfs de ouders uit het ouderlijk gezag ontzetten. In Nederland was dit vanaf het begin van de invoering van de kinderrechtbank, in 1922, al zo maar dit wordt in 1995 gesplitst tussen een civiele jeugdrechtbank en een jeugdstrafrechtbank. Ook werd de bevoegdheid van de jeugdrechtbank in België nu uitgebreid tot alle 'minderjarigen in gevaar'.³⁵⁴ Vanaf 1 mei 1990 is de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid in België van eenentwintig jaar naar achttien jaar verschoven. Dit heeft consequenties voor het Jeugdbeschermingsrecht omdat de jeugdbeschermingsmaatregelen nog slechts genomen konden worden ten aanzien van jeugdigen jonger dan achttien jaar en dat er geen buitengerechtigde jeugdbescherming meer kon worden verleend ten aanzien van achttien- tot eenentwintigjarigen.³⁵⁵ Dit is echter in de wet van 24 december 1992 weer rechtgetrokken. In Nederland liep men in 1988 ook tegen dit probleem aan. In 2006 zijn in België meerdere aanpassingen gemaakt op de Jeugdbeschermingswet van 1965. Deze nieuwe Jeugdwet trad gefaseerd in werking, te starten vanaf 16 oktober 2006 en met als uiterste datum 2009 (inmiddels

³⁵³ Brouwers 2007-2008, p. 8.

³⁵⁴ Smets 1996, p. 22.

³⁵⁵ Senaev 1992-1993, p. 981.

aangepast tot 2011).³⁵⁶ Het beschermingsmiddel is nog steeds de basis van de nieuwe Jeugdwet. De herstelbemiddeling en het herstelgerichte groepsoverleg worden hierin voorgesteld als dé afhandelingsmodaliteiten van de toekomst. In plaats van het in de oude Jeugdbeschermingswet dominante beschermingsmodel is in de nieuwe Jeugdwet eerder sprake van een hybride model – enerzijds het beschermingsmodel en anderzijds het penale, maatschappijbeveiligde model – met uiteenlopende en zelfs concurrerende doelstellingen.³⁵⁷ De nieuwe Jeugdwet zorgt voor een gewijzigde positie van de jeugdrechter, onder meer door de uitbreiding van het arsenaal aan mogelijke maatregelen waaruit de jeugdrechter in geval van jeugddelinquentie kan kiezen.³⁵⁸ Ook nieuw is de positie van de jeugdrechter als ‘opvoedingsrechter’ naar de ouders toe. Tevens stelt deze nieuwe Wet dat de rechtsbedeling ten aanzien van minderjarigen dient te gebeuren door personen die een specifieke en permanente opleiding inzake jeugdrecht gekregen hebben.³⁵⁹ Het jeugdbeschermingsrecht kent een lange traditie van paternalisme, de jeugdrechter kon in het belang van de minderjarige maatregelen opleggen zonder veel inspraak.³⁶⁰ Met de nieuwe Jeugdwet verandert dit. Minderjarigen krijgen de kans om te onderhandelen; de maatregelen worden in overleg bepaald. In overleg met hun advocaat kunnen minderjarigen een verbintenisproject voorleggen aan de jeugdrechter.³⁶¹ De procedure van de uithandengeving is in de nieuwe Jeugdwet uitgediept en verbeterd. Ook is er een ondergrens van twaalf jaar gesteld om (de meeste) jeugdbeschermingsmaatregelen opgelegd te kunnen krijgen en betreft het de leeftijd op het ogenblik van de uitspraak.³⁶² Ik zal deze recente wetswijzigingen hierna vergelijken met Nederland omdat deze onderdeel van de huidige wet zijn. Wat opvalt is dat Nederland vanaf 1995 eerder aan het verharden is, onder andere door de criteria van artikel 77b Sr uit te breiden en alternatief te maken in plaats van cumulatief, terwijl in België het beschermingsmodel nog steeds de basis is en de jeugdbeschermingsmaatregelen alleen maar uitgebreid en verbeterd worden in het belang van het kind.

³⁵⁶ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 14.

³⁵⁷ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 14.

³⁵⁸ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 15.

³⁵⁹ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 15.

³⁶⁰ De Smet 2006-2007, p. 349.

³⁶¹ De Smet 2006-2007, p. 350.

³⁶² Brouwers 2007-2008, p. 4.

6.1.2 De ondergrens in België en Nederland

In België wordt het beschermingsmodel toegepast. Dit betekent dat er geen specifiek strafrechtelijke aanpak van jongeren bestaat die een strafbaar feit plegen. Het jeugdbeschermingsrecht kan dan ook omschreven worden als het geheel van juridische regels tot bijzondere bijstand door overheidsorganen aan deze minderjarigen wier ontwikkeling, om welke reden dan ook, onvoldoende gewaarborgd wordt door de algemene juridische regels en maatschappelijke voorzieningen.³⁶³ In Nederland is dit echt geheel anders, voor jongeren bestaat het jeugdstrafrecht. Deze kan toegepast worden op twaalf- tot achttienjarigen. Onder de twaalf jaar bestaat een vervolgingsuitsluitingsgrond, waardoor er geen straf door de rechter opgelegd kan worden. Wel is er een buitengerechtelijke mogelijkheid die erop gericht is de ouders aan te spreken op hun opvoedingsverantwoordelijkheid, nemen zij deze niet dan is bijsturing nodig. De Belgische wet gaat er vanuit dat het gezin het beste opvoedingsmilieu is voor de minderjarige, pas wanneer dit eerste niveau van bescherming faalt is een tussenkomst van de buitengerechtelijke jeugdbescherming aangewezen. Deze wordt namelijk pas geactiveerd wanneer de hulpverlening op vrijwillige basis niet aanvaard wordt of niet effectief is, of wanneer de eisen van openbare orde deze tussenkomst rechtvaardigen.³⁶⁴ Concreet houdt dit in dat men op het terrein van het jeugdbeschermingsrecht in eigenlijke zin komt wanneer de algemene bepalingen tot onderhoud, opvoeding en ontplooiing van minderjarigen ontoereikend zijn in een specifiek geval en de betrokken ouders en/of jeugdigen er zelf niet in slagen om deze ontoereikendheid te ondervangen.³⁶⁵ In lijn met de beschermingsgedachte beschouwt de officier van justitie het delict dan ook in principe primair als een symptoom waaraan persoonlijke, sociale of gezinsproblematiek ten grondslag ligt.³⁶⁶ Het doel van de jeugdbescherming is dan ook de bescherming van de minderjarige. Enerzijds de minderjarige zelf tegen zijn omgeving en zichzelf, anderzijds de maatschappij tegen het storende optreden van de minderjarige.³⁶⁷ De jeugdrechtbank neemt alleen kennis van de vorderingen van het OM ten aanzien van de personen die vervolgd worden wegens een als misdrijf omschreven feit, gepleegd vóór het achttiende

³⁶³ D'haese 2008, p. 15.

³⁶⁴ D'haese 2008, p. 15.

³⁶⁵ D'haese 2008, p. 15.

³⁶⁶ Weijers & Rap 2008, p. 165.

³⁶⁷ D'haese 2008, p. 16.

levensjaar.³⁶⁸ De jeugdrechtbank kan echter alleen beschermingsmaatregelen opleggen en geen straf. In Nederland is het credo dat sanctioneren voor het twaalfde levensjaar een taak is voor de opvoeders en niet voor de overheid. Na het twaalfde jaar grijpt de overheid in als de jeugdige de wet overtreedt door middel van een straf met een pedagogisch karakter. De jeugdige leert dus door de straf dat zijn gedrag moet veranderen. In België kent men helemaal geen jeugdstrafrecht en dus ook geen straffen voor jeugdigen jonger dan achttien jaar. De jeugdigen leren door middel van jeugdbeschermingsmaatregelen hoe zij hun gedrag moet veranderen. Nederland kent ook jeugdbeschermingsmaatregelen, deze zijn er echter niet als vervanging van een straf maar kunnen ernaast opgelegd worden. Ook kunnen ze zelfstandig opgelegd worden, maar alleen als het kind strafbaar bevonden wordt. Vanaf hun achttiende levensjaar vallen Belgische jeugdigen pas onder het strafrecht, en wel meteen onder het commune strafrecht. De strafrechtelijke ondergrens in België ligt dus op achttien jaar, deze ondergrens is echter wel flexibel. Ook bestaat er een ondergrens wat betreft de jeugdbeschermingsmaatregelen. Jeugdigen jonger dan twaalf jaar kunnen alleen worden berispt, onder toezicht van de sociale dienst worden gesteld of aan een educatieve begeleiding worden onderworpen.³⁶⁹ Als er sprake is van een problematische opvoedingssituatie kan het OM door een andere procedure wel een uithuisplaatsing vorderen.³⁷⁰ Voor jeugdigen tussen de twaalf en achttien jaar is er een breder arsenaal aan jeugdbeschermingsmaatregelen die de rechter op kan leggen. Wel kunnen minderjarigen in België net als in Nederland naar aanleiding van een ernstig delict vanaf hun twaalfde jaar langdurig in een instelling worden opgesloten, dat is voor sommige zelfs een reden om de strafrechtelijke ondergrens in België twaalf jaar te beschouwen.³⁷¹

6.1.3 Jeugdbeschermingsrecht en jeugdstrafrecht voor jeugdigen van twaalf tot achttien jaar

Indien de jongere tussen de twaalf en achttien jaar een als misdrijf omschreven feit pleegt beslist de parketmagistraat wat er met de zaak gebeurt. Grofweg heeft het parket hier de keuze tussen het vorderen van de jeugdrechter of het seponeren van de zaak.³⁷² Dit kan echter wel gecombineerd worden met de waarschuwingsbrief, de herinnering aan de wet, de

³⁶⁸ Art. 36 lid 1 JBW.

³⁶⁹ Art. 37 lid 2 sub 2 JBW.

³⁷⁰ De Jonge & van der Linde 2007, p. 385.

³⁷¹ Weijers 2008, p. 270.

³⁷² *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn 2009*, p. 29.

herstelbemiddeling en de ouderstage. Als het als misdrijf omschreven feit niet ernstig genoeg is kan de procureur des Konings de minderjarige en zijn ouders een waarschuwingsbrief sturen.³⁷³ Hierin wordt een duidelijk signaal gegeven dat dergelijk gedrag niet getolereerd wordt maar de zaak toch geseponeerd wordt.³⁷⁴ De procureur des Konings kan de vermoedelijke dader van het als misdrijf omschreven feit en zijn wettelijke vertegenwoordigers ook oproepen en hen wijzen op hun wettelijke verplichtingen en de risico's die zij lopen, dit is een herinnering aan de wet.³⁷⁵ Beide acties beogen de minderjarige tot het besef te brengen dat ook eenmalige of minder ernstige feiten niet zomaar gedoogd worden, met als uiteindelijk doel herhaling of ernstige feiten te voorkomen.³⁷⁶ Ook kan hij een herstelbemiddeling aanbieden³⁷⁷, als de aangerichte schade dan binnen twee maanden is vergoed vervalt het recht tot strafvordering.³⁷⁸ Ingeval de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen over de minderjarige (die niet ontkent een als misdrijf omschreven feit te hebben gepleegd), zich duidelijk onverschillig opstellen tegenover het delinquent gedrag van deze laatste, en deze onverschilligheid bijdraagt tot de problemen van de minderjarige, kan de procureur des Konings hen voorstellen een ouderstage te volgen. Dit kan enkel wanneer het volgen van zulke ouderstage de delinquente minderjarige zelf ten goede kan komen.³⁷⁹ De uiteindelijke finaliteit bestaat erin het inzicht van de ouders in het delictplegende gedrag van hun kind te verhogen en hun verantwoordelijkheidsgevoel te stimuleren.³⁸⁰ In Nederland kan een strafvervolging al komen te vervallen op het niveau van de politie. De politie kan namelijk een voorwaarde aan de verdachte stellen, in de vorm van een geldsom³⁸¹. Ook kan de politie een HALT-aanbod doen³⁸² of een strafbeschikking uitvaardigen.³⁸³ Voldoet de jeugdige aan deze voorwaarden dan vervalt het recht tot strafvervolging. Doet of kan de politie dit niet dan kan de officier van justitie de verdachte minderjarige een transactie aanbieden die bestaat uit een of meerdere voorwaarden.³⁸⁴ Voldoet de minderjarige verdachte hieraan dan vervalt ook hier het recht tot strafvervolging. Dit is vergelijkbaar met de Belgische

³⁷³ Art. 45terlid 1 en 2 JBW.

³⁷⁴ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 32.

³⁷⁵ Art. 45ter lid 3 JBW.

³⁷⁶ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 33.

³⁷⁷ Art. 45quater JBW.

³⁷⁸ De Jonge & van der Linde 2007, p. 385.

³⁷⁹ Art. 45bis JBW

³⁸⁰ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 36.

³⁸¹ Art. 74c Sr.

³⁸² Art. 77e Sr.

³⁸³ Art. 257b Sr.

³⁸⁴ Art. 257a Sr.

buitengerechtelijke afdoening. De Belgische afdoeningen zijn echter niet te kwalificeren als straf, ze zijn bedoeld als waarschuwingssignaal naar de minderjarige en/of de ouders. In Nederland wordt dit wel gezien als een soort van straf, de minderjarige moet bijvoorbeeld een geldsom voldoen, afstand doen van een voorwerp of een taakstraf vervullen. Daarbij komt dat de officier ook een strafbeschikking op kan leggen, met de mogelijkheid tot beroep bij de rechter³⁸⁵. Dit is echt een straf. In Nederland is het ook niet mogelijk om de ouders een voorwaarde op te leggen. De ouders worden alleen op hun opvoedingscapaciteiten aangesproken bij twaalfminners. In het civiele recht zijn er wel jeugdbeschermingsmaatregelen mogelijk maar die staan hier los van. Indien de zaak zich niet leent voor buitengerechtelijke afdoening dan dient de jongere te verschijnen voor de jeugdrechtbank in zowel België als Nederland. De jeugdrechtbank in België neemt kennis van de vorderingen van het OM ten aanzien van de personen die vervolgd worden wegens een als misdrijf omschreven feit, gepleegd vóór het achttiende levensjaar.³⁸⁶ Dit geldt dus ook als ze al wel achttien jaar zijn ten tijde van de zitting. Hierop is wel een uitzondering gemaakt; indien personen ouder dan zestien jaar en jonger dan achttien jaar de wegeverkeerswet en daarmee samenhangende artikelen overtreden dan neemt de rechtbank die oordeelt naar het commune recht hiervan kennis, tenzij blijkt dat een beschermingsmaatregel geschikter is.³⁸⁷ In Nederland geldt het jeugdstrafrecht voor twaalf- tot achttienjarigen, waarbij geldt dat er gekeken wordt naar de leeftijd ten tijde van het plegen van het feit. Nederland kent ook een uitzondering voor zestien- en zeventienjarigen, deze is echter harder voor de minderjarige dan die in België. In Nederland valt de zestien- of zeventienjarige onder het commune strafrecht als daarvoor aanleiding is ten aanzien van de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Dit kan dus op elk feit toegepast worden in plaats van alleen op de Wegeneverkeerswet, daarentegen geldt de Belgische regel voor bijna elk geval en is de Nederlandse een uitzondering. Er is een hiërarchie in het opleggen van de beschermingsmaatregelen in België waar de rechter zich aan moet houden. Indien het slachtoffer wordt geïdentificeerd moet de jeugdrechter eerst een herstelrechtelijke maatregel voorstellen zodat de schade van het misdrijf kan worden hersteld. Hierna dient de haalbaarheid van een door de jongere voorgesteld project te worden overwogen, daarna hebben de ambulante maatregelen de voorkeur boven een plaatsingmaatregel, tot slot

³⁸⁵ Art. 257a Sv.

³⁸⁶ Art. 36 lid 1 JBW.

³⁸⁷ Art. 36 bis JBW.

verdient plaatsing in een open afdeling de voorkeur boven plaatsing in een gesloten afdeling.³⁸⁸ De bedoeling van deze hiërarchie van maatregelen is om het gebruik van de plaatsingsmaatregel zoveel als mogelijk te beperken en de voorkeur te geven aan het aanpakken van het probleem bij de wortel, namelijk het dagelijks leefmilieu van de jeugdige.³⁸⁹ In Nederland hangt de straf af van het type delict, de persoon van de dader en de omstandigheden waaronder het feit is gepleegd. Hierbij moet de rechter zich afvragen of het om een overtreding of om een misdrijf gaat. De mogelijkheden die aan de hand van dit onderscheid worden geboden staan aan de rechter vrij om gebruik van te maken. De straffen kunnen zowel afzonderlijk als tezamen worden opgelegd.³⁹⁰ De rechter of rechtbank in België kan een herstelrechtelijk aanbod doen van bemiddeling en herstelgericht groepsoverleg wanneer het slachtoffer is geïdentificeerd en indien de personen die eraan deelnemen er uitdrukkelijk en zonder voorbehoud mee instemmen en dit blijven doen zolang de bemiddeling of het herstelgericht groepsoverleg duurt.³⁹¹ Het bereikte akkoord moet door de rechter of de rechtbank worden gehonoreerd, deze kan de inhoud ervan niet wijzigen. De rechter of de rechtbank kan alleen weigeren indien het akkoord strijdig is met de openbare orde.³⁹² In Nederland ligt deze procedure niet vastgelegd in de wetgeving. Wel krijgen slachtoffers en (jonge) daders van misdrijven vanaf 2007 een aanbod van Slachtoffer in Beeld tot het aangaan van een slachtoffer- dader gesprek. Dit moet op vrijwillige basis zijn en kan dus niet als voorwaarde of straf gesteld of opgelegd worden. Wat in Nederland wel bestaat is de schadevergoeding, hierbij moet de veroordeelde de schade die het slachtoffer heeft geleden vergoeden. Ook hier is herstel van de schade die aangebracht is het doel, het gebeurt alleen financieel in plaats van emotioneel. In overleg met hun advocaat kunnen minderjarigen in België een verbintenisproject voorleggen aan de jeugdrechter.³⁹³ Hierin kan hij voorstellen schriftelijk of mondeling zijn verontschuldigen aan te bieden; zelf de veroorzaakte schade herstellen in natura, indien deze beperkt is; deel te nemen aan een herstelrechtelijk aanbod als bedoeld in de artikelen 37bis tot 37quinquies; deel te nemen aan een programma gericht op herintegratie in het schoolleven; deel te nemen aan welbepaalde activiteiten in het kader van een leer- en opleidingsproject, van ten hoogste 45 uur; een ambulante behandeling te volgen bij een

³⁸⁸ Art. 37 lid 2 sub 3

³⁸⁹ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 47.

³⁹⁰ Art. 77g Sr.

³⁹¹ Art. 37bis lid 1 JBW.

³⁹² Art. 37quater lid 1 sub 2 JBW.

³⁹³ De Smet 2006-2007, p. 350.

psychologische of psychiatrische dienst, bij een dienst voor seksuele opvoeding of bij een dienst deskundig op het gebied van alcohol- of drugsverslaving of zich aan te melden bij de diensten voor jeugdhulpverlening, ingericht door de bevoegde gemeenschapsdiensten. Dit project wordt uiterlijk ingediend op de dag van de terechtzitting. De rechter beoordeelt de opportuniteit hiervan. Ingeval dit project niet ten uitvoer is gelegd, of de tenuitvoerlegging niet op toereikende wijze is geschied, kan de rechtbank tijdens een latere terechtzitting een andere maatregel opleggen.³⁹⁴ De jeugdrechter kan dit project enkel ter zijde schuiven bij gemotiveerde beslissing. Minderjarigen die gemotiveerd zijn, kunnen dus het toezicht van de jeugdrechter beperken en hun lot in eigen handen nemen.³⁹⁵ Dit is in Nederland niet mogelijk, de jeugdige mag op de zitting wel zijn verhaal doen en zijn persoonlijke omstandigheden komen aan bod, maar hij mag geen voorstel doen voor het opleggen van een bepaalde straf. De Raad voor de Kinderbescherming geeft meestal wel een advies hieromtrent maar dit hoeft de rechtbank niet op te volgen. Wel acht ik het gewenst dat de rechter – bij ernstige afwijking van het advies – zijn oordeel extra motiveert. De rechter bepaalt zelf aan de hand van de straffen en maatregelen die hij op kan leggen welke straf het wordt. Indien de jeugdige in België geen verbintenissenproject voorstelt kan de jeugdrechterbank de voor haar gebrachte personen maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding opleggen. Wel dient bij het opleggen van deze beschermingsmaatregelen rekening gehouden te worden met de persoonlijkheid en de maturiteitsgraad van de betrokkene; zijn leefomgeving; de ernst van de feiten, de omstandigheden waarin zij zijn gepleegd, de schade en de gevolgen voor het slachtoffer; de vroegere maatregelen die ten aanzien van de betrokkene werden genomen, en diens gedrag gedurende de uitvoering ervan; de veiligheid van de betrokkene; de openbare veiligheid en met de mate waarin de behandelingswijzen, de opvoedingsprogramma's of enige andere middelen daartoe beschikbaar zijn, alsmede met het voordeel dat de betrokkene daaruit zou kunnen putten.³⁹⁶ De beschermingsmaatregelen die de jeugdrechter kan bevelen zijn:

- berisping;
- ondertoezichtstelling van de sociale dienst;
- intensieve educatieve begeleiding en geïndividualiseerde omkadering door een referentieopvoeder of een natuurlijk persoon;

³⁹⁴ Art. 37ter JBW.

³⁹⁵ De Smet 2006-2007, p. 345.

³⁹⁶ Art. 37 lid 1 JBW.

- oplegging van een prestatie van opvoedkundige aard van ten hoogste 150 uur;
- oplegging van een ambulante behandeling bij een psychologische of psychiatrische dienst;
- het toevertrouwen aan een rechtspersoon die voorstelt de verwezenlijking van een positieve prestatie te begeleiden, die bestaat in hetzij een opleiding, hetzij de deelname aan een georganiseerde activiteit;
- het toevertrouwen aan een betrouwbaar persoon of plaatsen in een geschikte inrichting voor maximaal een jaar en/of;
- het toevertrouwen aan een open of gesloten afdeling van een openbare gemeenschapsinstelling voor jeugdbescherming voor maximaal zes maanden;
- plaatsing in een ziekenhuisdienst;
- residentiële plaatsing in een inrichting voor verslavingszorg, hetzij een gesloten afdeling van een jeugdpsychiatrische dienst.³⁹⁷

Ten aanzien van personen ouder dan twaalf jaar kan de rechtbank het behoud van de voor haar gebrachte personen in hun leefomgeving afhankelijk maken van een of meer voorwaarden.³⁹⁸ Dit is wederom bijna geheel anders dan in het Nederlandse recht. In Nederland zijn de hoofdstraffen jeugddetentie, een taakstraf of een boete. Daarbij kunnen bijkomende straffen komen als de verbeurdverklaring en de ontzegging van de bevoegdheid motorrijtuigen te besturen. De maatregelen die zelfstandig of tezamen met straffen of andere maatregelen opgelegd kunnen worden zijn plaatsing in een inrichting voor jeugdigen, de maatregel betreffende het gedrag van de jeugdige, onttrekking aan het verkeer, ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel of schadevergoeding. Het verschil tussen deze landen is dat in België het opvoedende karakter centraal staat waarbij de jeugdige dus niet gestraft wordt, maar wel beschermingsmaatregelen opgelegd kan krijgen waardoor hij zijn gedrag zal verbeteren. In Nederland staat het opvoedende karakter ook centraal alleen probeert men het hier te bereiken door middel van een straf of maatregel. In Nederland kunnen ze zelfstandig of tezamen opgelegd worden en in België is dit ook het geval.³⁹⁹ Ook kan de jeugdrechtbank in België een ouderstage opleggen. Dit kan alleen als aanvullende maatregel opgelegd worden bij een beschermingsmaatregel ten aanzien van de minderjarige.⁴⁰⁰ Dit is in Nederland niet mogelijk zoals hierboven al naar voren kwam. Ondanks

³⁹⁷ Art. 37 lid 2 sub 1 JBW.

³⁹⁸ Art. 37 lid 2bis JBW.

³⁹⁹ Art. 37 lid 2quinquies sub 2 JBW.

⁴⁰⁰ Art. 29bis JBW.

deze keur aan maatregelen kan de jeugdrechtbank in België altijd beslissen dat er geen reden is om een maatregel op te leggen, zelfs als de feiten bewezen zijn.⁴⁰¹ In Nederland mag er geen straf of maatregel opgelegd worden indien het feit niet bewezen verklaard kan worden, is dit wel het geval dan wordt er altijd een straf opgelegd. Daarbij komt dat de rechter zelf mag bepalen hoe hoog de straf wordt en kan een straf ook voorwaardelijk opleggen.

6.1.4 De flexibele strafrechtelijke onder- en bovengrens

Indien de persoon die wegens een als misdrijf omschreven feit voor de jeugdrechtbank in België is gebracht, op het tijdstip van het feit zestien jaar of ouder was en de jeugdrechtbank een maatregel van bewaring, behoeding of opvoeding niet geschikt acht, kan zij de zaak uit handen geven.⁴⁰² Dit houdt in dat het commune strafrecht van toepassing op de minderjarige wordt in plaats van het Jeugdbeschermingsrecht. De ‘uithandengeving’ komt neer op een uitzonderlijke verlaging van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid tot zestien jaar; door de ‘uithandengeving’ wordt de minderjarige beschouwd als een persoon die strafrechtelijk verantwoordelijk is.⁴⁰³ In Nederland is het mogelijk om het commune strafrecht van toepassing te verklaren op zestien- en zeventienjarigen indien er grond te vinden is in de ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden van het geval. Art. 77b Sr is een uitzonderlijke verlaging van de strafrechtelijke bovengrens, de minderjarige is namelijk al vanaf zijn twaalfde strafrechtelijk verantwoordelijk. In België is het een uitzonderlijke verlaging van de strafrechtelijke ondergrens, een bovengrens bestaat niet in dit land. Normaal zijn zestien- en zeventienjarigen in België namelijk niet strafrechtelijk aansprakelijk en door deze regel wel. Net als bij volwassenen is de straf in België dan bedoeld als vergelding voor het leed dat de verdachte heeft berokkend. De ‘uithandengeving’ is, gelet op zijn ingrijpendheid en van de basisbeginselen van de Jeugdbeschermingswet afwijkende karakter, een uitzonderlijke maatregel, die met grote omzichtigheid moet worden gehanteerd.⁴⁰⁴ Dit is in Nederland ook zo, in 1998 werd dit toegepast in 2,7% van de zaken en in 2004 in 1,2% van de zaken. Dat deze regel een uitzondering dient te zijn werd ook benadrukt voor de Minister van Justitie in 1958 toen een tweede vereiste aan dit artikel werd toegevoegd (ondertussen zijn er drie alternatieve vereisten).

⁴⁰¹ *Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn* 2009, p. 49.

⁴⁰² Art. 57bis lid 1 JBW.

⁴⁰³ Brouwers 2007-2008, p. 8.

⁴⁰⁴ Brouwers 2007-2008, p. 8.

De ‘uithandengeving’ is alleen mogelijk indien de betrokkene al eerder het voorwerp is geweest van een of meerdere van de in artikel 37, § 2, § 2bis of § 2ter bedoelde maatregelen of van een herstelrechtelijk aanbod als bedoeld in de artikelen 37bis tot 37quinquies of als het een feit betreft zoals bedoeld in de artikelen 373 (aanranding van de eerbaarheid met gebruik van geweld), 375 (verkrachting), 393 tot 397 (doodslag, moord en vergiftiging met de dood tot gevolg), 400 (opzettelijke slagen en verwondingen met blijvende arbeidsongeschiktheid, zware verminking of verlies van een orgaan tot gevolg), 401 (opzettelijke slagen en verwondingen met de dood tot gevolg, zonder het oogmerk te doden), 417ter (foltering), 417quater (onmenselijke behandeling), 471 tot 475 (diefstal met geweld met verzwarende omstandigheden) van het Strafwetboek of een poging tot het plegen van een feit zoals bedoeld in de artikelen 393 tot 397 van het Strafwetboek.⁴⁰⁵ Of er al eerder een straf of maatregel opgelegd is wordt in Nederland niet naar gekeken. Ook is er geen type delict vastgesteld maar wordt gekeken naar de ernst van het feit of de omstandigheden van het geval. De motivering voor het ‘uit handen geven’ mag de jeugdrechter alleen baseren op de persoonlijkheid van de betrokkene, zijn omgeving en de mate van zijn volwassenheid.⁴⁰⁶ Toch wordt van de jeugdrechter niet verwacht de strafbare feiten geheel weg te cijferen, de ernst en de wijze waarop het misdrijf is gepleegd kunnen factoren zijn om standpunten over de persoonlijkheid van de minderjarige te ondersteunen.⁴⁰⁷ De persoonlijkheid van de dader is ook een vereiste in Nederland de ernst van het feit dus ook. ‘Uithandengeving’ kan pas plaatsvinden na een maatschappelijk en medisch-psychologisch onderzoek, uitzonderingen daargelaten. De aard, frequentie en ernst van de feiten die de betrokkene ten laste worden gelegd, worden hierbij in overweging genomen voor zoverre ze bijdragen tot de evaluatie van zijn persoonlijkheid.⁴⁰⁸ In Nederland is de rechter niet verplicht zich apart over de opportuniteit van deze regel te laten adviseren, al zal de rechtbank dit meestal wel doen. Nederland lijkt hierdoor minder strenge eisen te stellen aan de toepassing van deze regeling. Toch wordt, zoals al eerder aangegeven werd, de regel zelden toegepast.

⁴⁰⁵ Art. 57bis lid 1 JBW.

⁴⁰⁶ Art. 57bis lid 1 JBW.

⁴⁰⁷ Smet 2006-2007, p. 354.

⁴⁰⁸ Art. 57bis lid 2 JBW.

6.2 Duitsland en Nederland

6.2.1 De geschiedenis van het jeugdstrafrecht in Duitsland en Nederland

Rond 1810 was bijna heel Duitsland, net als België en Nederland, bezet door Frankrijk waardoor ook hier de Code Pénal van toepassing was. Hierdoor golden dezelfde wetten in zowel Duitsland als Nederland. In 1878 werd op het Tweede Internationaal Penitentiair Congres in Stockholm besloten dat delinquente kinderen niet moesten worden gestraft, maar opgevoed om ze in staat te stellen 'een eerlijk bestaan te verwerven en tot nut voor de maatschappij uit te groeien in plaats van tot nadeel'.⁴⁰⁹ Jeugdcriminaliteit werd bovenal gezien als een gevolg van verwaarlozing. De overheid werd hierin gezien als een soort voogd. In Duitsland resulteerde dit echter niet direct in een wetswijziging. In Nederland wel, in de vorm van de Kinderwetten van 1901. In Duitsland gebeurde dit pas na de Eerste Wereldoorlog. Duitse pioniers van strafrechtelijke hervorming slaagden erin om de publieke opinie ervan te overtuigen dat vele jongeren door de oorlogservaringen waren getekend en verwaarloosd.⁴¹⁰ De meeste strafbare gedragingen van jongeren zouden dan ook als gevolg van die ervaringen moeten worden beschouwd en eerder als roep om hulp dan als weloverwogen inbreuk op de wet moeten worden opgevat.⁴¹¹ In 1923 kwam dan ook een apart jeugdstrafrecht tot stand met de invoering van de Jugendgerichtsgesetz (hierna: JGG). Voor deze invoering was het zo dat jongeren vanaf twaalf jaar strafbaar waren, na de invoering gold het jeugdstrafrecht voor veertien- tot achttienjarigen. In de JGG kwam de nadruk te liggen op heropvoeding; er werd dwingend voorgeschreven dat van straf moest worden afgezien wanneer heropvoedingsmaatregelen naar het oordeel van de rechtbank toereikend zouden zijn.⁴¹² Met de komst van deze wet ontstond er een speciaal systeem van jeugdsancties. Hierdoor lag de toepassing van het commune strafrecht met strafvermindering op minderjarigen in het verleden. Ook in Duitsland, net als in België, wordt het kind dus gezien als een persoon die beschermd moet worden en opgevoed als het dreigt mis te gaan. In Nederland prevaleert de angst voor uitzonderingsgevallen die zeer vroegtijdig en abnormaal rijp zijn in deze tijd in plaats van de gedachte om kinderen vanwege hun fase van ontwikkeling te beschermen en helpen op te voeden. Hier zijn wel maatregelen voor maar het straffen heeft de voorkeur, zelfs vanaf het kind

⁴⁰⁹ Kurtovic & Weijers 2010, p. 8.

⁴¹⁰ Kurtovic & Weijers 2010, p. 8.

⁴¹¹ Kurtovic & Weijers 2010, p. 8.

⁴¹² Kurtovic & Weijers 2010, p. 8.

geboren is. In Nederland bestaat in deze tijd dus geen strafrechtelijk ondergrens. Dit is een groot verschil met Duitsland, die de ondergrens zelfs op veertien jaar stelt. Wat verder nog verschilt is dat bij het straffen in Nederland vergelding als hoofddoel wordt gesteld terwijl dat in Duitsland beschermen en opvoeden is. In beide landen is vanaf achttien jaar het commune strafrecht van toepassing. In Nederland bestaat hier echter wel een uitzondering op voor zestien- en zeventienjarigen. In 1923 kreeg de jeugdrechtbank in Duitsland een wettelijke basis, in Nederland was dit slechts een jaar eerder waardoor de pedagogische gedachte het hoofddoel van de straf werd. Vanaf toen kon ook de vrijheidsstraf in Duitsland worden omgezet in een voorwaardelijke vrijlating.⁴¹³ Bovendien diende deze sanctie ten uitvoer te worden gelegd in speciale justitiële jeugdinstanties. Toen het nationaalsocialisme opkwam werd echter een hoop weer teruggedraaid. De ondergrens werd van veertien jaar naar twaalf jaar teruggebracht en het commune strafrecht kon op jongeren van toepassing worden verklaard indien zij in hun ontwikkeling konden worden gelijkgesteld aan achttienjarigen en de ernst van het misdrijf dat vereiste.⁴¹⁴ Ook werd het mogelijk de doodstraf op te leggen aan minderjarigen. Tevens werden er nieuwe disciplinaire maatregelen ingevoerd waarvan jeugddetentie de zwaarste was. Dit werd op dat moment als het meest moderne nationaalsocialistische heropvoedingsmiddel beschouwd en gold als essentie van het Duitse jeugdstrafrecht.⁴¹⁵ De voorwaardelijke vrijlating werd weer afgeschaft en de bevoegdheid om jeugddetentie op te leggen werd zelfs aan de politie verschaft. Hierdoor veranderde de interpretatie van opvoeden; van beschermen veranderde het in vergelding zodat het kind begreep dat hij dit gedrag niet meer mocht vertonen. In Nederland was in deze tijd nog steeds geen strafrechtelijke ondergrens gesteld maar stond de pedagogische benadering wel voorop bij de uitvoering van een straf en kon het commune strafrecht alleen op zeventien- en achttienjarigen worden toegepast in plaats van zoals in Duitsland op alle jeugdigen. In Duitsland werden de jeugdigen dus veel harder aangepakt dan in Nederland. Hier kwam in Duitsland pas een einde aan in 1953, acht jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog. De veranderingen waren dan ook meteen radicaal. De ondergrens werd weer verhoogd naar veertien jaar, de voorwaardelijke vrijlating onder begeleiding werd heringevoerd en het jeugdstrafrecht kon nu ook van toepassing worden verklaard op jongvolwassenen (achttien tot eenentwintig

⁴¹³ Ostendorf 2007, p. 49.

⁴¹⁴ Kurtovic & Weijers 2010, p. 8.

⁴¹⁵ Ostendorf 2007, p. 49.

jaar).⁴¹⁶ In Nederland werd pas weer in 1965 een strafrechtelijke ondergrens gesteld en deze ligt zelfs twee jaar onder die van Duitsland. Het jeugdstrafrecht was nu van toepassing op twaalf- tot achttienjarigen. Er is sprake van een wettelijk niet-weerlegbaar vermoeden van niet-toerekeningsvatbaarheid op grond van de jeugdige leeftijd. In Duitsland gold deze gedachte al in 1923, wel met onderbreking van de Tweede Wereldoorlog, maar dit is toch meer dan veertig jaar eerder. Bovendien heeft Nederland ook nog een flexibele strafrechtelijke bovengrens. Wel heeft Nederland de bovengrens ook flexibel naar boven gemaakt en niet meer alleen naar onder, dit geldt echter alleen wel in uitzonderlijke gevallen terwijl het in Duitsland een vaststaan, algemeen recht is. In 1990 zijn er in Duitsland in het kader van het verstreken van de heropvoedingsgedachte drie veranderingen van betekenis ingevoerd. Ten eerste werd een informele afdoening mogelijk voor feiten van geringe aard, zodat de jongere wel wordt gewaarschuwd, maar een stigmatiserende werking wordt voorkomen.⁴¹⁷ Ten tweede werden maatregelen zonder vrijheidsontneming voorop gesteld. Als laatste werden er maatregelen ingevoerd in het kader van het heropvoedingsprincipe, zoals het herstelgesprek, de leerstraf en de sociale vaardigheidstraining. Daarbij kreeg de officier van justitie de bevoegdheid te beslissen of er wel of niet tot vervolging wordt overgegaan.⁴¹⁸ Ook werd bepaald dat voor jongvolwassenen tot vierentwintig jaar die in voorlopige hechtenis zitten educatieve voorzieningen aanwezig dienen te zijn.⁴¹⁹ Ik zal deze veranderingen hierna bespreken omdat ze onderdeel van de huidige wetgeving zijn. Wat wel opvalt is dat het lijkt alsof Nederland vanaf 1995 aan het verharden is, onder andere door het makkelijker te maken om artikel 77b Sr toe te passen, terwijl Duitsland juist maatregelen invoert in het belang van het kind.

6.2.2 De strafrechtelijke ondergrens in Duitsland en Nederland

In Duitsland is jeugdstrafrecht uitzonderingsrecht; de uitzonderingen op het materiële en formele meerderjarigenstrafrecht zijn vervat in het Jugendgerichtsgesetz (hierna JGG).⁴²⁰ Volgens artikel 1 lid 1 van de JGG is de Jugendgerichtsgesetz van toepassing wanneer een jongere of een jongvolwassene een fout begaat, die volgens de algemene voorschriften met straf bedreigd wordt. Het is dus een apart jeugdsanctiestelsel. Onder een jongere moet worden verstaan iemand

⁴¹⁶ Kurtovic & Weijers 2010, p. 9.

⁴¹⁷ Kurtovic & Weijers 2010, p. 9.

⁴¹⁸ Ostendorf 2007, p. 51.

⁴¹⁹ Verwers & Bogaerts 2005, p. 18.

⁴²⁰ De Jonge & van der Linde 2007, p. 387.

die tijdens het plegen van het feit de leeftijd van veertien jaar doch nog niet die van achttien jaar heeft bereikt. Onder een jongvolwassene moet worden verstaan iemand die tijdens het plegen van het feit de leeftijd van achttien jaar doch nog niet die van eenentwintig jaar heeft bereikt.⁴²¹ De Duitse strafrechtelijke ondergrens ligt dus op veertien jaar, wat betekent dat jongeren in Duitsland vanaf hun veertiende jaar strafrechtelijk aansprakelijk zijn. Vanaf dan is het Duitse jeugdstrafrecht op hun van toepassing. In Nederland is dit vergelijkbaar, hier is ook apart jeugdsanctierecht voor jeugdigen van twaalf- tot achttienjarigen en met uitzondering op achttien- tot eenentwintigjarigen. Wat betekent dat de strafrechtelijke ondergrens ligt op twaalf jaar.

6.2.3 Jeugdstrafrecht voor jongeren van veertien tot achttien jaar en van twaalf tot achttien jaar

De toepassing van het jeugdstrafrecht is in Duitsland speciaal ontworpen om misdaad onder jongeren en jongvolwassenen tegen te gaan. Om dit doel te bereiken is het rechtsgevolg gericht op de heropvoeding van de adolescent.⁴²² Dit is in Nederland ook het geval. De toepassing van het jeugdstrafrecht in Duitsland kan plaatsvinden vanaf het veertiende levensjaar. Als een jongere wordt opgepakt dan is de politie verplicht om de zaak door te sturen naar het OM. Het is dan ook ondenkbaar dat de politie een beslissing neemt omtrent de afdoening of vervolging van de adolescent, dit is de verantwoordelijkheid van het OM.⁴²³ In Nederland kan de politie wel een beslissing nemen omtrent de afdoening en vervolging, de politie kan namelijk een voorwaarde aan de verdachte stellen, een HALT-aanbod doen of een strafbeschikking uitvaardigen. Voldoet de adolescent hieraan dan vervalt het recht tot strafvervolging. De jeugdofficier van Justitie heeft in Duitsland een cruciale positie en moet veel zaken behandelen omdat de politie geen beslissing kan nemen omtrent de afdoening of de vervolging. Hierdoor zal hij ook veel zaken seponeren. Hij heeft daarvoor verschillende gronden: het gaat om een kleine overtreding, de persoonlijke schuld van de dader is te verwaarlozen, of er is al een adequate opvoedingsmaatregel door een andere instantie of persoon (bijvoorbeeld ouders, leraar) in gang gezet.⁴²⁴ Seponeren kan door middel van de algemene sepotgronden⁴²⁵, als er opvoedingsmaatregelen getroffen zijn of worden

⁴²¹ Art. 1 lid 2 JGG.

⁴²² Art. 2 lid 1 JGG.

⁴²³ Weijers & Rap 2008, p. 162-163.

⁴²⁴ Weijers & Rap 2008, p. 164.

⁴²⁵ Deze staan vermeld in art. 153 van het Duitse Wetboek van Strafvordering.

en/of men in de mogelijkheid is het slachtoffer schadeloos te stellen.⁴²⁶ De officier van justitie in Nederland kan de verdachte minderjarige een transactie aanbieden die bestaat uit een of meerdere voorwaarden of een strafbeschikking opleggen. Voldoet de minderjarige verdachte hieraan dan vervalt het recht tot strafvervolgning. In beide landen worden dus voorwaarden vervuld waardoor de zaak niet naar de rechter gestuurd wordt. In Duitsland kan de jeugdofficier desgewenst (zonder tot strafvervolgning over te gaan) rechterlijke bevelen van diverse aard uitlokken.⁴²⁷ Die bevelen kunnen onder andere bestaan uit het wegblijven van bepaalde plaatsen, zich aanmelden voor een opleiding of het zoeken van een werkplek, zich onderwerpen aan de begeleiding en het toezicht van een reclasseringsmedewerker of het deelnemen aan een sociale trainingscursus.⁴²⁸ De rechter bepaalt hoe lang het bevel duurt. De looptijd mag niet langer zijn dan twee jaar, uitzonderingen hierop zijn de laatste twee genoemde bevelen. De begeleiding van een reclasseringsambtenaar mag maximaal een jaar duren en de cursus maximaal een half jaar. De rechter mag het bevel tussentijds beëindigen en onder voorwaarden verlengen voor drie jaar. Houd de jongere zich niet aan het bevel dan kan een kortdurend arrest worden opgelegd maar dit mag de duur van vier weken niet overschrijden.⁴²⁹ Als de jongere het bevel wel op de juiste manier opvolgt dan seponert de OvJ de zaak.⁴³⁰ In Nederland bestaat deze vorm van afdoening niet, als de officier doorverwijst naar de rechter dan wordt de strafvervolgning ingezet. De rechter kiest hierbij uit de straffen die de wet hem biedt. Indien de jongere in Duitsland voor de rechter verschijnt kan de rechter hem alleen strafrechtelijk aansprakelijk voor zijn daden verklaren indien zijn morele en intellectuele ontwikkeling ver genoeg is, waardoor hij de draagwijdte van de verweten handeling in heeft kunnen zien. Voor de opvoeding van een jongere waarbij het besef ontbrak kunnen wel civielrechtelijke maatregelen worden genomen.⁴³¹ Dit is in Nederland niet het geval, vanaf twaalf jaar zijn jeugdigen strafrechtelijk aansprakelijk en hier geldt in principe geen uitzondering voor. Bij kinderen onder de twaalf wordt veronderstelt dat ze moreel en intellectueel nog niet ver genoeg ontwikkeld zijn om strafrechtelijke verantwoordelijk gehouden te kunnen worden voor hun handelingen, boven de twaalf jaar wordt veronderstelt dat ze dit wel zijn. De rechter zal hier dus niet nog apart naar kijken. De rechter in Duitsland dient de

⁴²⁶ Art. 45 JGG.

⁴²⁷ De Jonge & van der Linde, p. 388.

⁴²⁸ Voor deze en de andere bevelen zie art. 10 JGG.

⁴²⁹ Art. 11 JGG.

⁴³⁰ Art. 47 JGG.

⁴³¹ Art. 3 JGG.

jeugdige verdachte die voor hem verschijnt ervan te overtuigen dat hij zich niet kan onttrekken aan de gevolgen van zijn gedrag en dat hij de rechter daarvoor onder ogen moet komen.⁴³² Aan de terechtzitting zelf ligt dan ook al een heropvoedend karakter ten grondslag. Uitgangspunt is dat de rechter op de zitting met de jongere een diepgaand gesprek aanknoopt over zijn foute gedragingen en daarbij ook perspectief biedt aan de jongere.⁴³³ De jeugdrechters en jeugdofficieren van justitie dienen dan ook pedagogisch onderlegd te zijn en ervaring te hebben in het (her)opvoeden van jongeren.⁴³⁴ In Nederland wordt de jongere ook op zitting aan het woord gelaten, de rechter hoeft hem hierbij niet te overtuigen dat hij zich niet kan onttrekken aan de gevolgen van zijn gedrag, maar hij kan dit wel kan doen. De jongere krijgt de mogelijkheid te vertellen wat er gebeurd is en zijn persoonlijke omstandigheden komen aan bod. Met het samengaan van de civiele- en strafsector in jeugdzaken zijn kinderrechters alleen bezig met het jeugdrecht, het is hierbij de bedoeling om de rechters kundig en ingevoerd in alle aspecten van het jeugdrecht te maken. Officieren van justitie behandelen echter zowel jeugd- als volwassenzaken en hier is dan ook geen aparte sectie voor, laat staan een opleiding. Zij zijn dus niet pedagogisch onderlegd. Wordt een jongere aansprakelijk geacht in Duitsland dan kan de kinderrechter opvoedingsmaatregelen opleggen, zijn deze niet toereikend dan kan de rechter tuchtmaatregelen of jeugddetentie opleggen. Van tuchtmaatregelen en jeugddetentie wordt afgezien als een plaatsing in een psychiatrisch ziekenhuis of afkickcentrum door de rechter nodig wordt geacht.⁴³⁵ Er is hier dus een hiërarchie te vinden bij het opleggen van de maatregelen en de jeugddetentie, die er in Nederland niet is. Bij opvoedingsmaatregelen moet men denken aan het uitvoeren van een gerechtelijk bevel genoemd in artikel 10 JGG, dit zijn dezelfde als de officier uit kan lokken, en hulp bij de opvoeding in de zin van artikel 12 JJG.⁴³⁶ Hulp bij de opvoeding kan door middel van een OTS en een uithuisplaatsing. In Nederland komen de OTS en de uithuisplaatsing niet voor in het jeugdstrafrecht, wel in het civiele jeugdrecht. Deze maatregelen worden dan ook niet opgelegd in het kader van een jeugdstrafzaak. Hier zou verandering in kunnen komen door het samengaan van het civiele- en jeugdstrafrecht. Een tuchtmiddel wordt in Duitsland pas door de rechter ingezet wanneer een jeugddetentie niet geboden is maar een jongere indringend tot zijn bewustzijn gebracht moet worden dat hij

⁴³² Kurtovic & Imkamp 2010, p. 9.

⁴³³ Kurtovic & Imkamp 2010, p. 9.

⁴³⁴ Art. 37 JGG.

⁴³⁵ Art. 5 JGG.

⁴³⁶ Art. 9 JGG.

verantwoordelijk is voor het door zijn toedoen teweeggebrachte onrecht. De rechter kan drie tuchtmiddelen opleggen, namelijk een waarschuwing, het stellen van bepaalde voorwaarden en een kortdurend arrest.⁴³⁷ De laatste is ook meteen de zwaarste, het kent echter wel drie varianten. De rechter kan een of twee weekenden opleggen, twee tot vier dagen of een tot vier weken.⁴³⁸ Jeugddetentie wordt opgelegd wanneer opvoedingsmaatregelen en tuchtmiddelen niet toereikend zijn of vanwege de mate van schuld jeugddetentie noodzakelijk is.⁴³⁹ De jeugddetentie duurt minimaal zes maanden en maximaal vijf jaar. Gaat het om een delict met een strafbedreiging van meer dan tien jaar dan duurt het maximaal tien jaar. De strafmaat moet zo worden gekozen dat de pedagogische werking die er vanuit gaat mogelijk is.⁴⁴⁰ Dit is een flink verschil met Nederland. Nederland kent geen opvoedingsmaatregelen, wel de gedragsbeïnvloedende maatregel maar deze wordt nauwelijks opgelegd en daarbij komt dat er geen hiërarchie is in de Nederlandse wetgeving. De pedagogische werking moet wel ook terugkomen in de straf maar de straffen zijn weer korter. In het jeugdsanctierecht betreft een vrijheidsstraf maximaal twee jaar en een PIJ voor maximaal zes jaar, inclusief verlengingen, ook als er een delict gepleegd is met een strafbedreiging van meer dan tien jaar. In Nederland kan echter wel voor zestien- en zeventienjarigen het commune strafrecht toegepast worden als hiervoor grond te vinden is in de ernst van het feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden van het geval. Hiermee kan een vrijheidstraf opgelegd worden van maximaal dertig jaar en TBS die steeds opnieuw verlengd kan worden. In dit opzicht kan in Nederland wel weer strenger gestraft worden ten aanzien van zestien- en zeventienjarigen. De tenuitvoerlegging van een kortdurend arrest in Duitsland vindt plaats in een jeugdinrichting of in een inrichting voor een kortdurend arrest in het weekend. De tenuitvoerlegging van de jeugddetentie vindt plaats in een jeugdgevangenis, zolang de gedetineerde de leeftijd van vierentwintig jaar nog niet heeft bereikt.⁴⁴¹ In Nederland vindt een vrijheidstraf of vrijheidsbenemende maatregel plaats in een justitiële jeugdinrichting.

⁴³⁷ Art. 13 JGG.

⁴³⁸ Art. 16 JGG.

⁴³⁹ Art. 17 JGG.

⁴⁴⁰ Art. 18 JGG.

⁴⁴¹ Art. 92 JGG.

6.2.4 Jeugdstrafrecht voor jongvolwassenen van achttien tot eenentwintig jaar

In Duitsland worden jongvolwassenen vanaf achttien jaar altijd als volledig strafrechtelijk aansprakelijk beschouwd.⁴⁴² In principe is op hun het commune strafrecht van toepassing. Omdat het Duitse strafrecht de leeftijd tussen achttien en eenentwintig jaar als een overgangsfase naar de volwassenheid beschouwt, kunnen jongvolwassenen in deze leeftijdscategorie echter zowel via het jeugdstrafrecht als via het commune strafrecht berecht worden; de rechtbank heeft de bevoegdheid om hierover te oordelen.⁴⁴³ Dit geldt in Nederland ook, hier is dit echter ingevoerd omdat sommige meerderjarigen in hun ontwikkeling praktisch gelijk zijn te stellen met strafrechtelijk minderjarigen. In de praktijk worden deze zaken in Duitsland sinds de invoering van het JGG meestal afgehandeld via het jeugdstrafrecht.⁴⁴⁴ In Nederland gebeurt eerder het tegenovergestelde, in 1998 gebeurde dit in 0,37% van de gevallen en in 2002 in 0,24% van de gevallen. Als een jongvolwassene in Duitsland een strafbaar feit begaat die naar de algemene voorschriften met straf bedreigd is dan zal de rechter het jeugdstrafrecht toepassen indien een allesomvattend onderzoek van de persoonlijkheid van de dader en zijn sociale omgeving er op wijst dat de jongvolwassene ten tijde van het begaan van het delict in zijn morele en psychologische ontwikkeling nog een jeugdige was. In Nederland kan het jeugdstrafrecht ook toegepast worden vanwege de persoonlijkheid van de dader, een allesomvattend onderzoek is hier echter niet noodzakelijk. De rechter is niet verplicht zich apart over de opportuniteit van artikel 77c Sr te laten adviseren, vaak zal hij dit echter wel doen. Tevens moet de Duitse rechter het jeugdstrafrecht toepassen als naar de aard, de omstandigheden of de beweegredenen van de daad blijkt dat het om een daad gaat die typisch is voor jongeren.⁴⁴⁵ In Nederland is de tweede grond de omstandigheden van het geval, dit is dus minimaler dan in Duitsland. Deze regel wordt in Duitsland ruim geïnterpreteerd, bij twijfel over de volwassenheid van de jonge dader wordt altijd het jeugdstrafrecht toegepast. Impliciet wordt er daarbij vanuit gegaan dat toepassing van het jeugdstrafrecht beter is voor jongvolwassenen.⁴⁴⁶ Zoals hiervoor al bleek is dat in Nederland niet het geval. Dit is erg voordelig voor de jongvolwassene in Duitsland vanwege de hoge minimum- en maximumstraffen die het commune strafrecht stelt voor ernstige delicten.

⁴⁴² Verwers & Bogaerts 2005, p. 11.

⁴⁴³ Verwers & Bogaerts 2005, p. 11.

⁴⁴⁴ Verwers & bogaerts 2005, p. 11.

⁴⁴⁵ Art. 105 lid 1 JGG.

⁴⁴⁶ Verwers & Bogaerts 2005, p. 12.

Daardoor worden bijna alle jongvolwassenen voor de meest ernstige misdaden, zoals moord, verkrachting en beroving, veroordeeld op basis van het jeugdstrafrecht.⁴⁴⁷ Daarbij komt dat het jeugdstrafrecht flexibeler is wat betreft het type sanctie, veel vaker worden alternatieve sancties opgelegd vanwege het feit dat detentie een laatste redmiddel is. Jongvolwassenen zullen hierdoor altijd voor een kinderrechter verschijnen. Hij handelt de zaak ook af als het commune strafrecht van toepassing wordt verklaard.⁴⁴⁸ Dit laatste is in Nederland ook het geval. De maximale vrijheidsstraf voor jongvolwassenen die berecht worden naar het jeugdstrafrecht bedraagt tien jaar.⁴⁴⁹ Indien op grond van het gepleegde feit het algemene strafrecht op een jongvolwassene wordt toegepast, dan is een gedeeltelijke wijziging van de straftoemeting mogelijk.⁴⁵⁰ Dit is in Nederland niet mogelijk omdat de ernst van het feit geen grond is voor toepassing. In alle gevallen gelden de straffen van het commune strafrecht indien de jongvolwassenen hiernaar beoordeeld wordt. Als de jongvolwassenen in Duitsland tot jeugddetentie wordt veroordeeld wordt hij geplaatst in een jeugdgevangenis als hij de leeftijd van vierentwintig jaar nog niet bereikt heeft.⁴⁵¹ Ook al zou hij niet tot jeugddetentie worden veroordeeld maar tot een vrijheidsstraf uit het commune strafrecht, dan zou hij nog in een jeugddetentie geplaatst kunnen worden vanwege de mogelijkheid die geboden wordt tot resocialisering.⁴⁵² Als er geen plek meer is voor een jongvolwassene dan kunnen zij echter wel naar een gewone gevangenis worden overgeplaatst.⁴⁵³ In Nederland gebeurt dit in een justitiële jeugdinrichting in het geval de jongvolwassene veroordeeld wordt naar het jeugdstrafrecht, anders niet. Een PIJ-maatregel moet hij echter wel uitzitten in een TBS-kliniek.

6.3 Tussenconclusie

Het Nederlandse jeugdstrafrecht verschilt zowel van het Belgische als van het Duitse, maar vertoont hier ook weer overeenkomsten mee. Het grootste verschil echter met België is dat Nederland een jeugdstrafrecht kent en België niet. Onder de achttien jaar zijn daar alleen jeugdbeschermingsmaatregelen mogelijk, waardoor op deze leeftijd de strafrechtelijke

⁴⁴⁷ Verwers & Bogaerst 2005, p. 12.

⁴⁴⁸ Art. 108 JGG.

⁴⁴⁹ Art. 105 lid 3 JGG.

⁴⁵⁰ Verwers & Bogaerts 2005, p. 19.

⁴⁵¹ Art. 92 JGG.

⁴⁵² Art. 114 JGG.

⁴⁵³ De Jonge & van der Linde 2007, p. 389.

ondergrens ligt. In Nederland ligt deze op twaalf jaar. Wel kent men in België de zogenaamde 'uithandengeving', waardoor het commune strafrecht op zestien- en zeventienjarigen toepasbaar kan worden verklaard. Dit kent Nederland ook in de vorm van artikel 77c Sr. Het grootste verschil met Duitsland is dat in Nederland de strafrechtelijk ondergrens twee jaar lager ligt en men in Duitsland opvoedingsmaatregelen boven straffen stelt. Beide landen kennen de toepassing van het jeugdstrafrecht op jongvolwassenen, maar in Duitsland in dit bijna regel en in Nederland eerder een uitzondering. Naar mijn mening kan Nederland van beide stelsels wat leren, dit zal terugkomen in mijn aanbevelingen voor Nederland die ik in het volgende hoofdstuk zal weergeven.

7 Aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken is naar voren gekomen dat ik vind dat het wetsvoorstel van de Roon niet aangenomen moet worden omdat zijn argumenten wat betreft de criminaliteitsontwikkeling geen hout snijden, Nederland dan tegen de internationale regels en verdragen en de daaromheen hangende aanbevelingen zou ingaan en de ontwikkelingspsychologie uitwijst dat dit niet in het belang van het kind is. Daarna heb ik bekeken hoe de leeftijdsgrenzen en het daarop betrekking hebbende recht er in België en Duitsland uitziet. Dit alles bezien wil ik aanbevelingen doen waarbij met al deze factoren rekening is gehouden en bovenal in het belang van het kind zijn. Deze zal ik in dit hoofdstuk uiteenzetten.

7.1 De strafrechtelijke ondergrens

Vanwege het beoordelings- en bevattingsvermogen ben ik van mening dat kinderen onder de veertien jaar in principe niet strafrechtelijk vervolgd kunnen worden. Deze kinderen niet strafrechtelijk verantwoordelijk worden gehouden voor hun handelingen, vanwege de cognitieve, emotionele en sociale ontwikkeling die ze doormaken. Hierdoor zijn zij nog onwetend van de consequenties van hun gedrag en van het normoverschrijdende karakter van het gedrag. Daarbij komt dat veel kinderen al op jonge leeftijd in hun ontwikkeling worden gestuit door verschillende risicofactoren. Zij ontwikkelen zich daardoor niet ‘normaal’. Ook is het zo dat de gemiddelde startleeftijd van ernstige criminaliteit ligt op 14,77 en van gewelddadige op 14,47 jaar, en er de afgelopen jaren veel verschil zit tussen de hoogte van de criminaliteit onder dertien- en veertienjarigen. Tevens blijkt straffen gezien de hoge recidive cijfers niet preventief te werken, het maakt het zelfs erger. Dit blijkt ook uit het feit dat de gemiddelde leeftijd van verdachten al een aantal jaar rond de negentien jaar ligt, waardoor (hogere) straffen kennelijk niet preventief werken. Gezien de internationale regels en verdragen draagt de leeftijdsgrens van veertien jaar bij aan een jeugdrecht wat in overeenstemming is met artikel 20 lid 3 sub b VN-Kinderverdrag. Dit zorgt er voor dat kinderen die de wet overtreden niet meteen in een juridische procedure belanden, maar dat er volledig wordt gekeken naar de mensenrechten en juridische waarborgen van het kind. Het verhogen van de strafrechtelijke ondergrens naar veertien of zestien jaar wordt dan ook door meerdere internationale organisaties geadviseerd. Daarbij komt

dat straffen onder de leeftijd van veertien jaar weinig zin heeft, het verergert het gedrag eerder. Een straf is meer gedragsbeïnvloedend naarmate er een sterkere affectie bestaat tussen kind en 'bestraffer', en dat heeft het kind zeker niet met de rechter. Sterker nog, het kind begrijpt vaak niet eens wat er tijdens een zitting gebeurt en van hem verwacht wordt. Dit betekent echter niet dat er niet op antisociaal of delinquent gedrag gereageerd moet worden. Antisociaal gedrag in een vroeg stadium is namelijk waarschijnlijk de grootste voorspeller van delinquent gedrag op latere leeftijd: niet optreden kan ervoor zorgen dat jongere kinderen zich ontwikkelen in serieuzere delictplegers, waardoor het een stuk moeilijker en duurder wordt succesvol te interveniëren. Dit moet alleen gebeuren door interventie- en preventieprogramma's die niet punitief van aard zijn en de vrijheid van het kind niet benemen. Deze blijken namelijk het meest effectief te zijn om (ernstig en gewelddadig) delinquent gedrag bij kinderen te voorkomen. De beste interventies voor het verminderen van jeugd delinquentie zijn preventieve interventies die zich richten op delinquent gedrag onder jonge kinderen. Deze interventie- en preventiemethoden moeten toegespitst worden op de risicofactoren vanwege hun invloed op de ontwikkeling van delinquent gedrag. Behandeling van het kind staat hierin voorop. De preventieve maatregelen zullen dan ook civielrechtelijk van aard moeten zijn. Interventie- en preventieprogramma's die zich focussen op de ouders en gedaan worden in het huis of op school hebben bewezen het meest effectief te zijn voor jongere kinderen.⁴⁵⁴ Naar mijn mening is het dan ook aan te bevelen dat deze er komen. Er moet uiteraard meer onderzoek gedaan worden om te kijken welke programma's dat zijn en of deze zijn te implementeren in Nederland. Zelf denk ik hierbij aan programma's toegespitst op hulp aan de ouders bij het opvoeden, behandeling van stoornissen bij zowel de ouders als de kinderen, het aanleren van cognitieve vaardigheden, de 'gut'-feeling, het wisselen van school en het toevertrouwen aan een persoon waaraan hij zich kan hechten en het goede gedrag hiervan overneemt, zodat ook voorkomen wordt dat stoornissen zich ontwikkelen. Het belangrijkste is dat de kern van het probleem wordt aangepakt en dat de interventie zich dus daar op richt. De risicofactoren zullen daardoor afnemen waardoor de kans minder groot wordt dat het kind in de toekomst nog antisociaal verdrag zal vertonen of een delict zal plegen. Er zal dus ook een preventieve werking van de maatregel uitgaan. Dit is ook in lijn met het advies van het Comité voor de rechten van het kind. Wel is hier een uitzondering op mogelijk: indien na intensief deskundig onderzoek blijkt dat het gedrag van de jeugdige niet meer beïnvloedbaar is

⁴⁵⁴ Cipriani 2008, p. 277.

en er dus geen groei meer in de ontwikkeling van het kind kan worden verwacht, dan hebben deze preventie maatregelen ook geen zin meer. Gedragsverandering is daarbij immers één van de hoofddoelen. Dit zal bijvoorbeeld het geval kunnen zijn bij jeugdige zedendelinquenten. Hoewel behandeling nodig is voor de jeugdige zedendelinquenten die psychiatrische stoornissen hebben, is niet zeker of behandeling de toekomst van jeugdige zedendelinquenten zal veranderen en of behandeling zedenrecidive zal voorkomen.⁴⁵⁵ Hierbij stel ik toch voor om deze kinderen van hun vrijheid te beroven en ze in een gesloten inrichting te behandelen, wel moeten de kinderen in kleine groepjes worden begeleid waarbij de focus ligt op individuele behandeling en therapie. Anders zouden deze kinderen te veel invloed op elkaar kunnen hebben waardoor de risicofactor die de vriendengroep kan vormen zich daar ook ontwikkelen. Omdat het maar de vraag is of behandeling helpt, is het ontnemen van de vrijheid naar mijn mening in het belang van de maatschappelijke veiligheid. Wel moet er elk jaar gekeken worden of het gedrag toch verandert is, waardoor het kind niet meer in de inrichting hoeft te blijven en behandeling kan ondergaan terwijl het weer naar huis mag. Dit gebeurt uiteraard niet op strafrechtelijke titel, maar op civielrechtelijke titel.

7.2 De hoofdregel

Vanwege het feit dat jeugdigen tussen hun veertiende en achttiende levensjaar cognitief, emotioneel en sociaal nog midden in hun ontwikkeling zitten ben ik van mening dat zij verminderd toerekeningsvatbaar zijn. De gemiddelde jeugdige blijkt pas rond zijn veertiende levensjaar in staat tot een adequaat begrip van het strafproces en tot een adequate proceshouding. Vanaf deze leeftijd zijn zij dus in staat om het normoverschrijdende karakter van hun gedrag in te zien. De consequenties van hun gedrag overzien zij rond deze leeftijd ook steeds beter. Toch blijken de meeste adolescenten die op hun veertiende, vijftiende of zestiende voor de rechter moeten verschijnen nog nauwelijks in staat zich een goede voorstelling te maken van wat er gebeurt en wat er precies van hen wordt verwacht. Dit komt omdat de meeste jeugdige delinquenten niet 'normaal' zijn. Zij volgen niet de 'normale' ontwikkelingsfasen zoals die in hoofdstuk 5 beschreven staan. Dit komt omdat er bij deze jeugdigen vaak sprake is van één of meer risicofactoren die van invloed zijn op hun ontwikkeling. Omdat het erg belangrijk is om deze problemen op te lossen moet dit naar mijn idee de prioriteit bij deze jeugdigen zijn.

⁴⁵⁵ 't Hart- Kerkhoffs 2010, p. 145.

Hierdoor wil ik voorstellen om ook de veertien- tot achttienjarigen niet strafbaar te stellen, de strafrechtelijke ondergrens komt dan op achttien jaar te liggen. Ook omdat vanaf deze leeftijd straffen hetzelfde effect heeft als bij veertienminners. De programma's die effectief zijn voor jongere kinderen zijn ook effectief voor kinderen van dertien jaar en ouder.⁴⁵⁶ Daarbij komt dat al uit de criminaliteitscijfers bleek dat gezien de recidivecijfers en de toename van de criminaliteit (hoger) straffen niet preventief werkt. Omdat de verschillen tussen volwassenen en adolescenten in het algemeen beduidend afnemen als het om zestien- en zeventienjarigen gaat, ik me afvraag in hoeverre de interventie- en preventieprogramma's die werken bij veertienminners ook werken bij zestien- en zeventienjarigen en blijkt dat zestien- en zeventienjarigen beduidend meer ernstige delicten plegen als de leeftijdsgroepen daaronder, wil ik het mogelijk maken om artikel 77b Sr, onder dezelfde voorwaarden als nu het geval is (wel moeten deze duidelijker worden en de rechtbank moet deze een stuk beter motiveren), op zestien- en zeventienjarigen van toepassing te verklaren. De wet die daardoor van toepassing wordt is niet het commune strafrecht maar het strafrecht dat van toepassing is op achttien- tot vierentwintigjarigen. D strafrechtelijke ondergrens van achttien jaar wordt hierdoor flexibel.

7.3 De strafrechtelijke bovengrens

Naar mijn mening zijn achttienjarigen cognitief, emotioneel en sociaal ver genoeg ontwikkeld om strafrechtelijk aansprakelijk te kunnen worden gesteld voor hun gedrag. Er treden tussen het achttiende- en het tweeëntwintigste levensjaar echter nog wel belangrijke veranderingen op die evident zijn in de weg naar volwassenheid. Hierbij gaat het wel om een 'normale' ontwikkeling. Rekening gehouden moet worden met het feit dat jongvolwassenen van achttien- tot vierentwintig jaar veel gevoeliger kunnen zijn voor een stoornis dan jeugdigen en volwassenen. Ook trekt de adolescent zich pas na zijn tweeëntwintigste levensjaar weinig meer aan van de sociale regels van zijn leeftijdsgenoten. Hierdoor wil ik voorstellen een apart strafrecht in te voeren voor achttien- tot vierentwintigjarigen, vanwege hun verminderde toerekeningsvatbaarheid. Hierbij voldoet naar mijn idee het huidige jeugdstrafrecht niet. Er moet een strafrecht komen voor deze leeftijdsgroep die zwaarder is dan het huidige jeugdrecht, maar niet zo zwaar is als het commune strafrecht. Hierbij moet rekening worden gehouden met het feit dat jongvolwassenen in staat zijn om zeer ernstige delicten te plegen. Eventueel zou dan artikel

⁴⁵⁶ Cipriani 2008, p. 281.

77b Sr op hun van toepassing verklaard kunnen worden. Vanaf het vierentwintigste levensjaar, ten tijde van het plegen van het strafbare feit, geldt het commune strafrecht zoals dat in de huidige Nederlandse wet beschreven staat. Hierdoor komt de strafrechtelijke bovengrens op vierentwintig jaar te liggen.

Conclusie

In deze scriptie is naar voren gekomen dat het wetsvoorstel van De Roon een deceptie is. De argumenten die hij aandraagt voor het verlagen van de leeftijdsgrenzen snijden geen hout. Zijn bronnen zijn ook niet te controleren zijn omdat hij geen bronnen weergeeft. Het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht is dan ook absoluut niet aan te bevelen. Sterker nog, het zal zelfs schadelijk zijn voor jeugdigen en hun delinquente gedrag zal daardoor niet verminderen, integendeel. Het straffen van tien- en elfjarigen is dan ook niet de oplossing om recidive te voorkomen, maar om recidive te verergeren. Gezien de jeugdcriminaliteitscijfers is het verlagen van de leeftijdsgrenzen ook niet nodig, De Roon schetst een beeld dat niet bestaat. Bovendien is het verlagen van de leeftijdsgrenzen in strijd zijn met alle internationale regels en verdragen met betrekking tot de rechten van het kind. Hieruit valt namelijk op te maken dat een strafrechtelijke ondergrens van twaalf jaar de minimale is. Het liefst zien de internationale organisaties de ondergrens zelfs op veertien of vijftien jaar liggen. Toepassing van artikel 77b Sr op veertien- en vijftienjarigen en permanente toepassing van het commune strafrecht op zestien- en zeventienjarigen is dan ook tegen alle adviezen van deze organisaties in. Ook gezien de ontwikkeling van het kind is het verlagen van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht niet de juiste keuze. Op tienjarige leeftijd is het kind net, of nog niet eens, in ontwikkeling. Tot en met het vijftiende levensjaar verschilt het kind nog in grote mate verschilt van volwassenen in cognitief en intellectueel opzicht. Dit geldt echter voor kinderen met een 'normale' ontwikkeling, terwijl bij delinquenten kinderen vaak sprake is van risicofactoren die hun ontwikkeling stuiten. Het kind is naar mijn mening dan ook niet strafrechtelijk verantwoordelijk tot zijn achttiende levensjaar. Wel zijn er civielrechtelijke maatregelen mogelijk. Op zestien- en zeventienjarigen kan artikel 77b Sr van toepassing verklaard worden, indien aan de vereisten die aan dit artikel worden gesteld is voldaan. Wat wel verschilt, is dat dan niet het commune strafrecht op hun van toepassing kan worden verklaard maar het strafrecht wat van toepassing is op achttien- tot vierentwintigjarigen. Op achttien- tot vierentwintigjarigen moet dus een apart strafrecht van toepassing worden vanwege het feit ook zij nog in ontwikkeling zijn en zelfs het kwetsbaarst voor psychische stoornissen. Deze moet zwaarder zijn dan het huidige jeugdrecht, maar minder zwaar dan het commune strafrecht. Het kan dan eventueel mogelijk gemaakt worden om het huidige artikel 77b Sr op hun van toepassing te verklaren.

Literatuurlijst

Boeken

Bartels 2007

J.A.C. Bartels, *Jeugdstrafrecht*, Deventer: Kluwer 2007.

Bac 1998

J.R. Bac, *Kinderrechter in strafzaken*, Deventer: Gouda Quint 1998.

Bac e.a. 2004

J.R. Bac, M.L.C.C. de Bruijn- Lückers, E.M. Mijnaerends, F. Smilda & M.A.E. Somsen, *De jeugdige verdachte en het recht*, Den Haag: Elsevier Juridisch 2004.

Bol 1991

M.W. Bol, *Leeftijdsgrenzen in het strafrecht*, Arnhem: Gouda Quint bv 1991.

Cleiren & Nijboer 2005 (T&C Sv)

C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer, *Tekst & Commentaar Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2005.

Crone 2008

E. Crone, *Het puberende brein*, Amsterdam: Bert Bakker 2008.

Doek & Vlaardingerbroek 2006

J.E. Doek & P. Vlaardingerbroek, *Jeugdrecht en jeugdzorg*, 's-Gravenhage: Elsevier bedrijfsinformatie bv 2006.

Doreleijers e.a. 2006

Th. Doreleijers, F. Boer, J. Huisman, R. Vermeieren & E. de Haan, *Leerboek psychiatrie kinderen en adolescenten*, Utrecht: De Tijdstroom 2006.

D'haese 2008

W. D'haese, *Polititionele jeugdzorg*, Antwerpen-Apeldoorn: Maklu 2008.

Heylen e.a 2009

M. Heylen, V. De Roeck, I. Kerkhof, M. Plessers & E. Verheyen, *Atlas van de menselijke levensloop*, Leuven/ Den Haag: Acco 2009.

De Jonge & van der Linde 2007

G. de Jonge & A.P. van der Linde, *Jeugd & Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2007.

Kohnstamm 2009

R. Kohnstamm, *Kleine ontwikkelingspsychologie III*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009.

Kruissink & Essers 2001

M. Kruissink & A.A.M. Essers, *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit: periode 1980-1999*, Den Haag: WODC 2001.

Van der Laan & Blom 2006

A.M. van der Laan & M. Blom, *Jeugddelinquentie: risico's en bescherming*, Den Haag: WODC 2006.

Van der Linde 2006

A.P. van der Linde (red.), *Honderd jaar zorg om het kind*, Deventer: Kluwer 2006.

Loeber, Farrington & Petechuk 2003

R. Loeber, D.P. Farrington & D. Petechuk, *Child Delinquency: Early Intervention en Prevention*, Washington: OJJDP 2003.

Loeber, Slot & Sergeant 2001

R. Loeber, N.W. Slot & J.A. Sergeant, *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie*, Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum 2001.

Ostendorf 2007

H. Ostendorf, *Jugendstrafrecht*, Baden: Nomos 2007.

Prinsen & Terpstra 2009

H. Prinsen & K.J. Terpstra, *Pubers van nu!*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2009.

Smets 1996

J. Smets, *Jeugdbeschermingsrecht*, Deurne: Kluwer Rechtswetenschappen België 1996.

Vandereycken & van Deth 2004

W. Vandereycken & R. van Deth, *Psychiatrie*, Houten: Bohn Stafleu Van Loghum 2004.

De Vries & van Tricht 1905

A.D.W. de Vries & F.J.G. van Tricht, *Geschiedenis der wetgeving op de misdadige jeugd*, Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon 1905.

Wartna 2009

B.S.J. Wartna, *In de fout*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers & WODC 2009.

Weijers 2006

I. Weijers, *Jeugdige dader, volwassen straf?*, Deventer: Kluwer 2006.

Weijers, Hepping & Kampijon

I. Weijers, K. Hepping & M. Kampijon, *Jeugdige veelplegers*, Amsterdam: Uitgeverij SWP B.V. 2010.

Weijers & Eliaerts 2008

I. Weijers & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie: achtergronden van jeugdcriminaliteit*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

Weijers & Imkamp 2008

I. Weijers & F. Imkamp (red.), *Jeugdstrafrecht: in internationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.

*Artikelen***Backer 2004**

H. Backer, 'Het advies toepassen meerderjarigenstrafrecht vanuit psychiatrisch perspectief', *FJR* 2004-11, p. 40-45.

Bakker 2006

A. Bakker, 'Straffen als jeugdige of als volwassene? Een checklist voor de rechtspraak', *Proces* 2006-5, p. 189-196.

Bijl, van Zessen & Ravelli 1997

R.V. Bijl, G. van Zessen & A. Ravelli, 'Psychiatrische morbiditeit onder volwassenen in Nederland: het NEMESIS-onderzoek. II. Prevalentie van psychiatrische stoornissen', *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* 1997-50, p. 2453-2460.

Brouwers 2007-2008

B. Brouwers, 'Jeugdsanctierecht in Europa: uit uithandengeving een evidentie?' *Jura Falconis* 2007/2008-1, p. 3-38.

Deković & Prinzie 2008

M. Deković & P. Prinzie, 'De rol van het gezin in de ontwikkeling van antisociaal gedrag', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 143-163.

Doreleijers 2008

T. Doreleijers, 'Oppositieel-opstandige en gedragsstoornissen en delinquent gedrag in de adolescentie', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 85-91.

Doek 2001

J. Doek, 'De jeugdige delinquent, de toepassing van het strafrecht voor volwassenen en het IVRK', *FJR* 2001-5, p. 144-149.

Donker & Slotboom 2008

A.G. Donker & A. Slotboom, 'Adolescentie en delinquentie', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 91-109.

Doreleijers 2009

Th.A.H. Doreleijers, 'Te oud voor het servet, te jong voor het tafellaken', *FJR* 2009-68, p. 181-185.

Goudriaan & Eggen 2009

H. Goudriaan & A.Th.J. Eggen, 'Verdachten van criminaliteit', in: S.N. Kalidien & A.Th.J. van Eggen (red.), *Criminaliteit en rechtshandhaving 2008*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers, WODC & CBS 2009, p. 101-137.

Grapendaal 1996

M. Grapendaal, 'Over criminaliteit en kattenkwaad', *Justitiële verkenningen* 1996-6, p. 85-100.

Hesen 2007

E. Hesen, 'Straffen of opvoeden?', Radio Nederland Wereldomroep 2007, p. 1-1 (<www.static.rnw.nl>).

De Jonge 2009

G. de Jonge, 'Delinquente jeugd in het internationale recht', *Delikt en Delinkwent* 2009-10, p. 1089-1093.

Junger-Tas 2006

J. Junger-Tas, 'Het Nederlandse jeugdstrafrecht in Europa', in: van der Linde 2006, p. 113-124.

Junger-Tas, Steketee & Moll 2008

J. Junger-Tas, M. Steketee & M. Moll, 'Achtergronden van jeugddelinquentie en middelgebruik', *Verwey-Jonker Instituut* 2008, p. 1-180 (<www.verwey-jonker.nl>).

Knopik e.a. 2005

V.S. Knopik, E.P. Sparrow, P.A.F. Madden, K.K. Bucholz, J.J. Hudziak, W. Reich, W.S. Slutske, J.D. Grant, T.L. McLaughlin, A. Todorov, R.D. Todd & A.C. Heath, 'Contributions of parental alcoholism, prenatal substance exposure, and genetic transmission to child ADHD risk: a female twin study', *Psychological medicine* 2005-5, p. 625-636.

Kruissink & Essers 2004

M. Kruissink & A.A.M. Essers, 'Zelfgerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1990-2001', *WODC Cahier* 2004-1, p. 1-27.

Kurtovic & Weijers 2010

E.G. Kurtovic & I. Weijers, 'Het Duitse jeugdstrafrecht', *FJR* 2010-4, p. 8-13.

Van der Laan, Groen & Bogaerts 2005

A.M. van der Laan, P.P.J. Groen & S. Bogaerts, 'Feiten die tellen', *WODC Memorandum* 2005-1, p. 1-43.

Van der Laan, Blom & Bogaerts 2007

A. van der Laan, M. Blom & S. Bogaerts, 'Zelfgerapporteerde criminaliteit: risico's en bescherming', *WODC Fact sheets* 2007-1, p. 1-5.

Van der Laan, Slot & Hoeve 2008

P.H. van der Laan, N.W. Slot & M. Hoeve, 'Jonge kinderen en delinquent gedrag', *Justitiële verkenningen* 2008-8, p. 24-37.

Van der Laan e.a. 2009a

A.M. van der Laan, R. Kea, C. Verwers & L. Vervoorn, 'De Stop-reactie, een planevaluatie', *WODC Cahier* 2009-1, p. 1-59.

Van der Laan e.a. 2009b

A.M. van der Laan, R. Kea, C. Verwers & L. Vervoorn, 'De Stop-reactie, een procesevaluatie', *WODC Cahier* 2009-2, p. 1-115.

Van der Laan e.a. 2010

A.M. van der Laan, M. Blom, N. Tollenaar & R. Kea, 'Trends in de geregistreerde jeugdcriminaliteit onder 12- tot en met 24-jarigen in de periode 1996-2007', *WODC Cahier* 2010-2, p. 1-52.

Nieuwbeerta e.a. 2005

P. Nieuwbeerta, P.H. van der Laan, E. Konijnendijk & T. Krammer, 'Minderjarigen en moord en doodslag', *FJR* 2005-68, p. 162-168.

Nuytiens & Brolet

A. Nuytiens & C. Brolet, 'De sociaaleconomische context van jeugdcriminaliteit', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 127-143.

Rutgers & Groenendaal 2004

W. Rutgers & E. Groenendaal, 'Hoe volwassen zijn kinderen', *NJB* 2004-33, p. 1741-1747.

Sagel- Grande 1991

I. Sagel- Grande, 'Juvenile delinquency and age', in: J. Junger- Tas, L. Boendermaker & P.H. van der Laan (red.), *The future of the juvenile justice system*, Leuven / Amersfoort: Acco 1991, p. 69-79.

De Smet 2006-2007

B. de Smet, 'De strafprocedure voor minderjarigen na de wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006: Jeugdbeschermingsrecht met een vleugje sanctierecht', *Rechtskundig weekblad* 2006/2007-8, p. 342-369.

Senaeve 1992-1993

P. Senaeve, 'De gevolgen van de verlaging van de burgerlijke meerderjarigheid voor de jeugdbeschermingsmaatregelen ten aanzien van delinquente jongeren', *Rechtskundig weekblad* 1992/1992-29, p. 981-986.

Verwers & Bogaerts 2005

C. Verwers & S. Bogaerts, 'Strafrechtelijke aanpak van jongvolwassenen (18-24 jaar)', *WODC Cahier* 2005-11, p. 1-45.

Van Vliet 2000

A. Van Vliet, 'Is de strafrechtelijke leeftijdsgrens aan herziening toe?', *Ars Aequi* 2000-7/8, p. 526-530.

Völker, Baerveldt & Driessen 2008

B. Völker, C. Baerveldt & F. Driessen, 'Vriendschap en criminaliteit bij jongeren', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 209-223.

Waals 2005

M. Waals, 'Toepassing van volwassenensanctierecht bij jeugdigen', *FJR* 2005-81, p. 207-211.

Weerman 2008

F. Weerman, 'De rol van school bij jeugdcriminaliteit', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 163-183.

Weijers 2008

I. Weijers, 'De adolescent', in: Weijers & Eliaerts 2008, p. 71-85.

Weijers 2008

I. Weijers, 'De leeftijdsgrenzen', in: Weijers & Imkamp 2008, p. 267-283.

Weijers 2008

I. Weijers, 'De pedagogische opgaven van de jeugdstrafzitting', in: Weijers & Imkamp 2008, p. 315-325.

Weijers 2008

I. Weijers, 'Het gaat niet slecht met de Nederlandse jeugd', *Justitiële Verkenningen* 2008-8, p. 1-131.

Weijers 2009

I. Weijers, 'De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van minderjarigen', in: F. Koenraadt, I. Weijers & A. Mooij (red.), *Vrijheid en verlangen: liber amicorum prof. dr. Antoine Mooij*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2009, p. 209-218.

Weijers & Rap 2008

I. Weijers & S. Rap, 'Een landenvergelijking', in: Weijers & Imkamp 2008, p. 161-173.

*Rapportages***Actieplan Overlast door twaalfminners 2008**

Actieplan overlast door twaalfminners, een stevige aanpak van de minister van Justitie en de minister van Jeugd en Gezin (plan van 12 september 2008), (<www.rijksoverheid.nl>).

Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg 2009

Bijlage kabinetsreactie op het rapport van Thomas Hammarberg (rapport van 19 juni 2009), (<www.minbuza.nl>).

Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam 2009

Eindrapportage Projectgroep Jeugdrecht Rechtbank Rotterdam (rapport van 1 mei 2009), Rotterdam: Rechtbank Rotterdam 2009.

General Comment of the Committee on the Rights of the Child 2007

General Comment on Children's rights in juvenile justice (comment van 25 april 2007, CRC/C/GC/10), (<www2.ohchr.org>).

Jaarplan Rechtspraak 2009

Jaarplan Raad voor de Rechtspraak (plan van 30 januari 2009), (<www.rechtspraak.nl>).

Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn 2009

M. Franssens, *Het beleid van de jeugdmagistraat. Onderzoeksrapport in opdracht van het Agentschap Jongerenwelzijn*, Leuven: Leuven Instituut voor criminologie & Katholieke Universiteit Leuven 2009.

Report by the Commissioner for Human Rights Mr Thomas Hammarberg 2009

Report by the Commissioner for Human Rights Mr Thomas Hammarberg on his visit to the Netherlands (report van 11 maart 2009, CommDH 2), (<www.coe.int>).

Rapport van de Commissie Anneveldt 1982

Rapport van de Commissie herziening strafrecht voor jeugdigen: Sanctierecht voor jeugdige, 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1982.

Rapport van de Commissie Overwater 1951

Rapport van de Commissie ingesteld met het doel van advies te dienen over de vraag in welke richting het Rijkstucht- en opvoedingswezen en in verband daarmee het kinderstrafrecht zich zullen moeten ontwikkelen, 's-Gravenhage: Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf 1951.

Rapport van de commissie Wiarda 1971

Rapport van de commissie voor de herziening van het Kinderbeschermingsrecht: Jeugdbeschermingsrecht., 's-Gravenhage: Staatsuitgeverij 1971.

Academische proefschriften

Bulten 1998

B.H. Bulten, *Gevangen tussen straf en zorg* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 1998.

Cipriani 2007

D.J. Cipriani, *Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 2007.

Van Domburgh 2009

L. van Domburgh, *Very Young Offenders: characteristics of children and their environment in relation to (re)-offending* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 2009.

't Hart- Kerkhoffs 2010

L. 't Hart- Kerkhoffs, *Juvenile sex offenders* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 2010.

Le Sage 2004

L.F. Le Sage, *De gebrekkige gewetensontwikkeling in het jeugdstrafrecht* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 2004.

Vreugdenhil 2003

C. Vreugdenhil, *Psychiatric disorders among incarcerated male adolescents in the Netherlands* (Academisch proefschrift Amsterdam VU), 2003.

*Jurisprudentie***Hoge Raad der Nederlanden**

HR 5 maart 1968, *NJ* 1968, 348.

HR 9 april 1974, *NJ* 1974, 244.

HR 22 oktober 1974, *NJ* 1975, 37.

HR 15 mei 1979, *NJ* 1979, 513.

HR 12 juni 1979, *NJ* 1979, 557.

HR 12 juni 1990, *NJ* 1990, 835.

HR 8 maart 1994, *NJ* 1994, 413.

HR 21 november 2000, *NJ* 2001, 97.

HR 17 juni 2003, *NJ* 2003, 611.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EHRM 16 december 1999, nr. 24724/94, *EHRC* 2000, 15 en EHRM 16 december 1999, nr. 24888/94, *EHRC* 2000, 15.